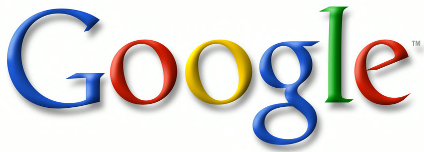
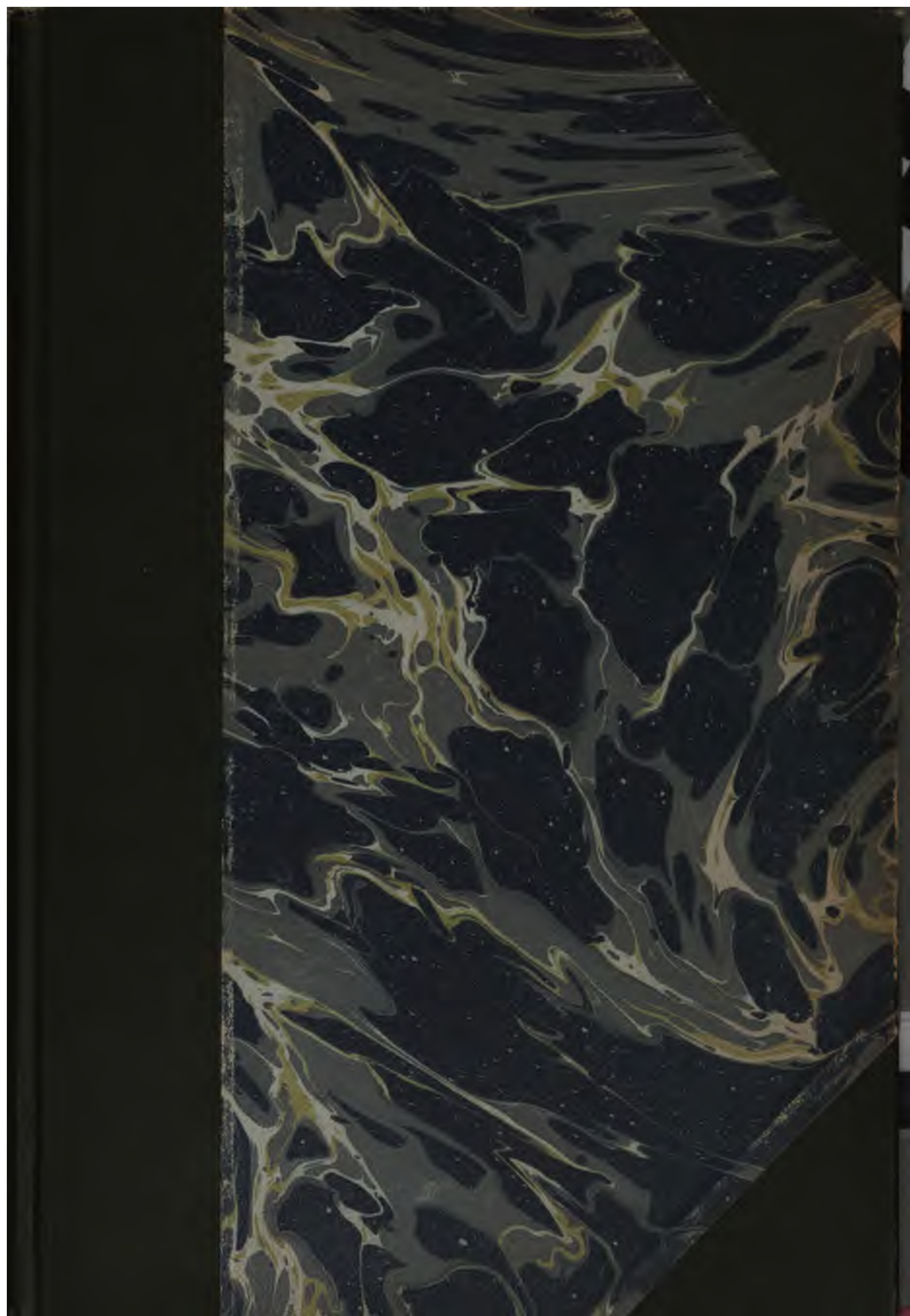
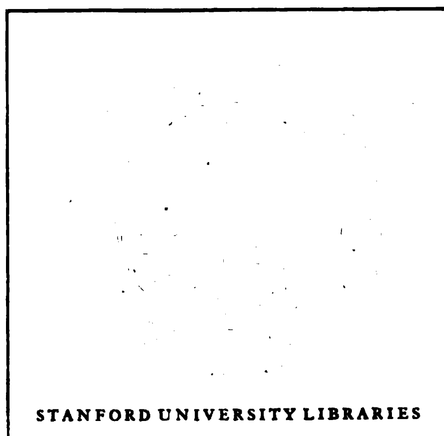

EX-LIBRIS
R·C·BOER

Sophus Bugge.

LIG

SOPHUS BUGGE

POPULÆR-VIDENSKABELIGE FOREDRAG

EFTERLADTE ARBEIDER

1119

KRISTIANIA
FORLAGT AF H. ASCHEHOUG & CO. (W. NYGAARD)
1907

DET MALLINGSKE BOGTRYKKERI

FORORD

Den her foreliggende Bog er en Samling af Foredrag, som min Far Professor Sophus Bugge dels har holdt, dels skulde have holdt.

Nr. 1, Irlands gamle Aandskultur og Digtning i dens Forhold til Norden, er under Titelen «Nyere Forskninger om Irlands gamle Aandskultur og Digtning i dens Forhold til Norden» holdt som Foredrag ved Kristiania Videnskabsselskabs Aarsmøde 28de April 1891 (trykt i Videnskabsselskabets Forhandlinger, Kristiania 1892).

Nr. 2, Braavalla-Slaget, og Nr. 3, Nordboerne i Irland, er skrevne som Foredrag, der efter Indbydelse skulde have været holdte i 1901 i Stockholm, Norrköping og andre svenske Byer; denne Foredragsreise kom dog ikke istand. De samme Æmner er i en anden og mere udførlig Form og uden de her forekommende indledende Oversigter behandlede i «Norsk Sagafortælling i Irland», hvoraf Hefte 1—2 er udkommet som Særtryk af «Norsk historisk Tidsskrift» (Kristiania 1901) og Hefte 3 i Løbet af denne Vinter vil udkomme.

Nr. 3, om Piræus-Løven, er holdt som Foredrag Høsten 1897 i en nu ikke længer eksisterende Forening, historisk-filologisk Samfund.

Nr. 4, om Rigsmaalet, er holdt som Foredrag ved Rigsmaalsmødet i Kristiania 28de November 1899.

Nr. 5, Samhold i Norden, er holdt som Foredrag i det norske Studentersamfund 7de Februar 1903 (trykt som Særaftryk af «Aftenposten», Kristiania 1903).

Nr. 6, Mindeord om P. A. Munch, er holdt som Tale i det norske Studentersamfund 14de Mai 1907 (trykt i «Samtiden» 1907, S. 337—346, under Titelen «Epilog til Kristiania Videnskabsselskabs Halvhundredeaarsfest, Mindeord om P. A. Munch»).

Forespørgsler fra Venner og Studiefæller af min afdøde Far har gjort, at jeg har troet at burde udgive denne lille Samling, og Forlæggeren, Hr. W. Nygaard, har med stor Velvilje gaaet ind paa at udgive den.

Kristiania, i Oktober 1907.

ALEXANDER BUGGE.

Nyere Forskninger om Irlands gamle Aandskultur og Digtning i dens Forhold til Norden.

Nordens Historie begynder med de sidste Aar af det 8de Aarhundred. Flere Spor i irske Skrifter tyder paa, at Nordmænd alt i første Halvdel af 7de Aarhundred har fæstet Fod paa Shetland. Men kort forud for 800 træder Mænd fra vort Norden for første Gang paa Britanniens Øer klart frem for Europas Øine. De kommer med Mord og Brand, med Ran og Vanhelligelse. Men denne blodige Fremtræden aabner en Tid, som faar en bestemmende Indflydelse paa hele Vesteuropas Skjæbne, ikke blot til Nedbrydning, men til Hærdelse og Forfriskelse, til Grundlæggelse af nye Institutioner og nye Stater. Denne Tid fører Nordmænd og Daner ind i Verdenshistorien, og af den gaar Nordboerne, der før har været et ubestemmeligt Led af den germanske Folkegruppe, ud med sit eget individuelle Præg klart mærket paa Panden.

I Aaret 793 den 8de Juni, fortæller en angelsaksisk Krønike, ødelagde hedenske Mænd Guds Kirke paa den lille Ø Lindisfarne ved Northumberlands Østkyst. Næste

Aar gjorde Vikinger et Anfald paa Englands sydlige Kyst, og en anden Optegnelse i samme Krønike beretter, at disse kom paa tre norske Skibe fra Hordeland. I Aaret 795 brænder Normanner Helligdommen paa en liden Ø ved Irlands Østkyst. At ogsaa de Nordmænd, som først herjede paa Irland, var fra Hordeland, derom vidner det ældste irske Navn paa Norge, *Hirotha*, det er Harudaland, Hordeland.

De røverske Overfald, jeg her har nævnt, er de første Hærtog, vi sikkert kjender, af Nordboer til England og Irland. Siden hin Tid er Samfærselen mellem England og Norden aldrig fuldstændig bleven afbrudt. Vi har en klar Erkjendelse af Englands Indflydelse paa vor Kultur i Fortid og Nutid.

Men den nære Forbindelse mellem Norden og Erins grønne Ø afbrødes tidlig, og med den svandt Bevidstheden om denne Forbindelses Betydning. Det er, som om Mindet om keltiske Folks og særlig om Irernes Indflydelse paa den nordiske Kulturs tidligste Vekst, ja paa hele Europas Udvikling var sunket i Havet. Irlands Selvstændighed ophørte, dets Sprog sank ned til et Almuemaal, og Irernes egne Lærde forstod næsten ikke de Sange, som deres gamle Barder havde sunget.

Dog er dette Folks gamle Kultur, allerede seet fra et europæisk Standpunkt, vel værd at kjende. Og for os maa det staa i et særeget Lys. Nordboernes Haand har i mer end 200 Aar hvilet tungt paa Irland og har derved trykket uudslettelige Mærker i irsk Historie. Paa den anden Side tør det siges, at et irsk Element har virket med til at skabe den norsk-islandske Kultur i Oldtiden.

Sværdet aldrig hvile. I det praktiske Liv, i Handelsomsætning og økonomisk Samfærsel med andre Nationer stod Folket langt tilbage.

Skjønt de irske Eneboere dristig vovede sig ud paa det vilde Ocean, havde Irerne kun primitive Farkoster, og optagne af Partikampe fik de ingen Flaade til sit Lands Forsvar bygget. Vikingernes Skibe seilede derfor uhindrede gjennem de brede, seilbare Elve dybt ind i Landet, saa der snart i hele Irland ikke fandtes en Sjø, en Dal, et Fjeld, hvortil Nordboerne ikke var komne.

Nationalfølelse, forstaaet som en praktisk virksom Sympathi med alle irsktalende Folk, var Irerne et fremmed Begreb. Dette traadte klart i Dagen, efterat Nordboerne havde fæstet Fod i Irland. Da forbandt snart en, snart en anden af de irske Smaakonger sig med de Fremmede for at bekjæmpe sine Landsmænd.

Vi faar da en klar Forestilling om, hvor lidet den kristelige Dannelse kan have gjennemtrængt det irske Folk. Thi fra denne Periode har vi forfærdelige Skildringer af, hvorledes paa mange Steder blandt Irerne alle Baand sprænges. En utrolig Raahed, Grusomhed og Sanselighed griber om sig.

*

Irland havde længe før Vikingetiden en rig Digtning og en skreven Litteratur. Denne var samlet i Klostrene.

Da Nordboerne kom, plyndrede de først og fremst Kirker og geistlige Stiftelser. Bøgerne blev brændte eller kastede i Vandet. I alle Dele af Øen skjændte og brændte

de. Først da Kong Brian i 1014 havde vundet Seiren ved Clontarf nær Dublin, blev Nordboernes Magt brudt, og fra Begyndelsen af det 12te Aarhundred, da Magnus Barfod var falden, fik Irland en Stund Ro. De kristnede Nordboer smeltede sammen med Irerne.

Heraf er det at forklare, at medens man fra Fastlandet kjender over 200 Haandskrifter, skrevne i den tidlige Middelalder af irske Munke, er der i Irland selv af Bøger ældre end Slutningen af 11te Aarhundred kun bevaret fire. Den rige Skat, som engang der fandtes, har Nordboerne ødelagt.

Efter Vikingetidens Ophør begyndte i Irland en travl litterær Virksomhed. Man sankede sammen alle Stumper og Stykker, som Nordboerne havde levnet. De blev afskrevne, omredigerede og udvidede. Paa Grundlag af de gamle Fortællinger opstod nye Behandlinger af de hjemlige Sagn. Paavirkning fra nordiske Vikinger eller fra den almeneuropæiske Litteratur førte den irske Produktion ind paa nye Veie.

Disse Frembringelser blev nedskrevne i talrige Samlehaandskrifter, Sidestykker til den islandske Flatøbog. Den ældste endnu bevarede af disse Bøger er skreven omkring Aar 1100.

Hvad der i denne gammelirske Litteratur først og fremst maa vække vor Opmærksomhed, er *Heltesagnet.*

Hos Germanerne var den ældste nationale Form for Behandlingen af Heltesagnet den episke Digtning i rytmisk Form. Hos Kelterne var det anderledes. Ved de keltiske Smaafyrsters Hoffer var siden umindelige Tider *Barder* ansatte.

De var lyriske Digtere, som til et Instruments Toner

sang dels lovprisende Digte over Personer, Begivenheder eller Steder, dels Spotteviser, men de reciterede ikke episke Heltekvad. Derimod var Prosafortællingen den nationale keltiske Form for Meddelelsen af det episke Sagn. Kun de lyriske og dramatiske Elementer i Sagnet træder frem i bunden Form som Monolog eller Dialog, enten saa at Strofe svarer til Strofe eller i smaa Digte, som bestaar af flere Strofer. Til den episke Digter hos de gamle Germaner svarer Kelternes Fortæller eller Sagamand.

Af det irske Heltesagn træder to store Sagnkredse frem. Den ældste Sagnkreds er nord-irsk, hører hjemme i Ulster. I den rager som den ypperste Kjæmpe Ulsterhelten *Cuchulinn* frem. Sagnet grupperer sig om ham, om Ulsters Konge Conchobar og om Herskerparret i Connacht Ailill og Medb. Bærerne af denne Cyclus skal have levet omkring Kristi Fødsel. Sagnene om dem havde alt i 7de Aarhundred sluttet sig sammen til større episke Fortællinger og var blevne fæstede ved Skrift.

Den historiske Baggrund for Cuchulinn-Sagnet dannes først af den ældste kjendte Periode af Irlands Historie, da Folket ikke tog nogen Del i det øvrige Europas Rørelser og da Klanhøvdingers Kampe udfyldte Irernes Liv. Dengang kunde en prægtig brun Tyr sætte alle i Bevægelse. Men en Afglans paa denne Sagnkreds falder ogsaa fra den følgende Periode, der strækker sig fra det 4de Aarhundred indtil omkring Aar 600. Da udfoldede det irske Folks Kraft sig udenfor Øens Grænser og Høvdinger fra Ulster udbredte sit Herredømme i Skotland. Sagnkredsen havde ikke optaget utilhyllet irsk Hedendom, men ethvert kristeligt Element manglede i dens oprindelige Form. Over denne

Fortælling bruste saa fra Slutningen af 8de Aarhundred af Vikingetidens Storme. Da føiedes Træk fra det germanske Epos, som Irer lærte at kjende af Nordboer, Angelsakser og andre Germaner, ind i det nord-irske Heltesagns allerede fast formede Fortælling. Nordiske Vikinger, dem Irerne skildrer som uhyre Kroppe, kom til at optræde i denne. Man lod nu Conchobar faa Hjælpetropper fra hele Norden. Man gav en af Cuchulinns Modstandere, ligesom Tyskernes hornede Seifrid, en Hornhud.

Det er den krigerske Dygtighed, som i det irske Sagn forherliges. Ikke blot den vidunderlige Legemsstyrke, men Færdigheden i at bruge Sværd og Spyd, i at springe og kaste, en Færdighed, som opøves fra Barndommen af. Helten rider ikke, men kjører som Iliadens Helte i Stridsvogn. Ved hans Side staar Vognstyreren. Kvinder spiller i dette Sagn en fremtrædende Rolle. Dronning Medb fremstilles som Kong Ailill overlegen i Klogskab og Energi. Det er hende, som styrer Begivenhedernes Gang.

Den krigerske Aand udarter til Vildskab, som undertiden faar et næsten forfærdeligt Udtryk. Det heder: Cuchulinn tog om sit Hoved Slagets og Kampgnyets Kamhjælm. Fra hvert dens Hjørne, fra hver dens Kant gjalded der Skrig af hundrede Helte i vedholdende Hyl, og Skrig gjalded igjen fra Aander og Trolde, fra Dalens Alver og Luftens Dæmoner foran ham, over ham, omkring ham, da han gik for at udøse Krigernes Blod.

Her et andet Træk. Det fortælles om Cuchulinn, at han alt som syvaars Gut, da han havde været i Kamp, maatte sættes i tre forskjellige Kar med iskoldt Vand, for at hans Raseri skulde kjøles. Det første Kar sprængtes af

det sydende Vand. I det andet boblede og kogte det. Først i det tredje blev Vandet lunkent.

*

Den anden store irske Sagnkreds er kjendt under *Ossians* Navn. I Aaret 1760 udgav Skotlænderen James Macpherson Ossians Digte, som vakte en Storm af Begeistring i Europa. I disse Digte troede man at høre de Naturtoner, efter hvilke Gemytterne, som var gjennemtrængte af Rousseaus Ideer, tørstede. Goethe lod den unge Werther skrive: «Ossian har i mit Hjærte fortrængt Homer.»

Snart vaktes en bitter Pennefeide mellem Skotter paa den ene Side, Englændere og Irer paa den anden. Macpherson paastod, at de af ham udgivne Digte var fra 3dje Aarhundred efter Kristus, da Ossian skulde have levet. Men Macphersons Modstandere kaldte ham en Bedrager og sagde, at han selv havde fabrikeret disse Digte. Denne Strid er nu stilnet. Det er sikkert, at Macpherson i den skotske Tradition har forefundet Fortællinger og Digte, som knyttede sig til Navnene Fingal og Ossian. Disse har han selv omdigtet og forbundet ved egne Tildigtninger. Denne Sagnkreds er i sin Oprindelse ikke skotsk; den er sent i Middelalderen overført fra Irland til Skotland. Sagnets oprindelige Hovedhelt er Fingal, rettere kaldt Finn Cumals Søn. Finns Søn er Ossian eller rettere Ossin, i hvis Mund der er lagt Digte, som berette om hans Skjæbne. Ossins Søn er Oskar.

I den irske Digtning fra 15de Aarhundred fremstilles Finn som øverste Feltherre over et staaende Krigerkorps

fiann, hvoraf Navnet *Fenier* kommer. Dette Korps skulde forsvare Irland mod fiendtlige Indfald. Naar Krig ei stod paa, var Jagt og Elskovseventyr Finns og hans Feniers vante Syssel. Deres Magt blev knust af den irske Overkonge i et Slag, som henlægges til Aaret 283 efter Kristus.

Over de irske Fortællinger og Vers om Finn hviler ikke det mystiske Slør som over Macphersons Digtning, det der fremkaldte Stemninger, som Goethes Werther har udtrykt i følgende Ord: «Hvilken en Verden, hvori den herlige fører mig ind! At vandre over Heden omsust af Stormvinden, som i dampende Taager bærer Fædrenes Aander ved Maanens dæmrende Lys.» Dog kan i det irske Sagn over Egnen hvile en Taage, som Trolddom har bredt ud, som vilder Foden og lamslaar Menneskets Kraft.

I de irske Fremstillinger fra 15de Aarhundred finder vi altsaa Ossiansagnet i et helt andet Lys end hos Macpherson. Men dette Sagn har nylig under *Zimmers* Argumentation undergaaet en ny og endnu mere overraskende Metamorphose.

I de ældste irske Kilder fra Begyndelsen af 12te Aarhundred er, siger Zimmer, Finns Krigerskare *fiann*, Fenierne, ikke et Korps oprettet for at værge Irland mod fiendtlige Indfald, og et saadant Korps har aldrig existeret i den irske Historie. *Fianna* betyder i Irsk oprindelig Vikinger, nordiske Vikinger; det er efter Zimmer vort norske Ord *Fiender*, hvorom jeg tvivler. Finn Cumals Søn er i de ældste Sagn fremstillet som en Smaakonge fra Leinster, idealiseret efter de nordiske Vikingehøvdingers Forbillede.

Finn-Sagnet er opstaaet i Sydirland og har navnlig i 11te Aarhundred udviklet sig under stærk nordisk Ind-

flydelse, der ogsaa viser sig i rent formel Henseende. Thi i Modsætning til Cuchulinn-Sagnet har her de enkelte Episoder overveiende faaet rytmisk Form og optræder under Paavirkning af det germanske Heltedigt som Kvad.

Finn har ikke levet i 3dje Aarhundred. Hans historiske Forbillede er efter Zimmer den norske Vikingehøvding *Caittil finn,* d. e. Ketil hvite, som i 857 med sine Mænd, der halvt var Irer, halvt Nordboer, blev fældet af den dublinske Vikingekonge Olav.

*

Skal vi nu paa den anden Side faa Øie paa, hvad Irlands Kultur og Litteratur har virket paa Norden og særlig paa Norge og Island, saa maa vi først se for os den store Forskjel i de ydre Forhold mellem før og nu.

I Nutiden er Irland skilt fra os ikke alene ved Hav, men derved at hele det pulserende Livs Rørelse har taget en anden Retning. I Vikingetiden derimod strakte der sig en Række af norske Nybygder Landene imellem: først var der en i Irland selv, saa paa Suderøerne, Orknøerne og Hjatland. Til den ene Side over Færøerne til Island; paa den anden Side i Skotland og Nordengland. Disse Nybygder var som Sten lagt ved Sten til Støtte for den Havets gyngende Bro, som forbandt Folkene. I mangt og meget maatte da det ældre Kultursamfund virke paa det yngre. Allerede den ydre Historie fortæller os om, hvorledes dette traadte frem. Og naar jeg her nærmest kun taler om den gamle Digtning, maa jeg dog fremhæve, hvorledes den irske Indflydelse, som kan spores ved den, kun er et enkelt Led

af Virkninger, som kan iagttages ved alle Livets Former, stærkest paa Island, dernæst i det vestlige Norge. Saaledes allerede ved den ydre Kultur. Sproget vidner om, at Islands Besætning af Husdyr, af Okser, Øg og Hunde for en Del kom fra Irland, og oppe i det Trondhjemske kalder man endnu en Indhegning for Fæet med et irsk Ord *Kru*. Vor Kornavl er bleven hjulpen frem ved disse Forbindelser. Tærskestaven kaldes ikke alene vestpaa, men helt ind i Gudbrandsdalen og Hallingdalen, med det irske Ord *Tust*. Ordet *Saann*, der i Værdalen betegner en Ovn, hvori Kornet tørres, tilhører det samme Sprog. Fra et beslægtet Omraade nævner jeg, at en Lavart, hvoraf der udvindes en blegrød Farve, kaldes *Korke*. Den var i Middelalderen Udførselsartikkel fra Norge til Britannien. Ordet *Korke* er det latinske *purpura*, Purpur, der i Irsk blev til *corcur*, og over Skotland kom til Norge som *Korke*.

Paavirkning fra Irland kan findes i Moder, Klædedragt og Vaaben. Her kunde nævnes Forhold ved Husenes Bygning og Indredning. Ved Kunst og Ornamentik er paavist en stærk irsk Indflydelse paa hele Norden. Vigtigere for Digtning og Litteratur er det, at Kristendommen i Norden blev forberedt ved Forbindelser i Vesten med kristne Folk og derved at kristne eller halvkristne Mænd fra Skotland og Irland paa Island boede sammen med hedenske Nordmænd. Paa denne Bund vokste den norrøne Digtning op.

Naar det nu spørges, hvad Virkning Irlands Kultur og Litteratur har havt paa denne, saa staa vi foran en Række af Problemer, som endnu neppe er formulerede, end sige løste.

Saameget synes allerede nu at turde siges, at endog den ældste Digtning, som vi hos Nordmænd og Islændinger

kjender, er bleven til under en bred Strømning af nye Forestillinger, Fortællinger og Kunstformer, der slog dem imøde paa de britiske Øer. De Grundfaktorer, der forklarer den islandske Litteraturs Særmærke, er, at Øen histude i Nordhavet under nye Naturomgivelser og særegne Samfundsforhold har samlet en Befolkning, hvis store Flertal stammede fra det vestlige Norge, men hvis Eiendommelighed ved fysisk og aandelig at optage keltiske Elementer havde udviklet sig til en ny, kraftig Vækst.

Hvor den norsk-islandske Digtning forudsætter historisk Sammenhæng med den irske, viser den overalt original Nyskabning, aldrig uselvstændig Efterligning.

Ved Begyndelsen af Nordmændenes og Islændingernes historiske Liv optræder Digtningen hos dem paa en væsentlig anden Maade end i den ældre germanske Verden. Ved deres Kongers og Høvdingers Hird finder vi en Række af Skalde. Harald Haarfagre skal have havt seks Hirdskalde, som han hædrede mest af alle sine Hofmænd. Islandske Skalde optræder ved Hoffer rundt om i Norden, ogsaa i England og Irland.

Digtningen har faaet en indviklet Teknik, som kræver Oplærelse og Studium. Den er bleven en Idræt, ved hvilken Hovedsagen er den ydre Form: Udtrykket, der pranger med storslagne Billeder og med Hentydninger til dunkle Myther; det i alle Enkeltheder fast regulerede Versemaal.

Det gamle germanske episke Kvad førte Sagnets Helte fra en forgangen Tidsalder frem. Vikingetidens Skald kvæder om den Fyrste, ved hvis Hof han lever; priser hans Daad og Kraft, hans Guld og hans Mildhed.

Denne Digtningens og Digterens forandrede Stilling

skyldes høist sandsynlig Indflydelse af irske Forhold. Fra ældgammel Tid af var der ved de irske Kongers Hoffer en Skare af Digtere. De dannede en egen Stand med mange Grader. De ypperste indtog en meget høi Rang, og de yngre oplærtes af ældre Mestre i sin Kunst. Denne øvedes undertiden, ligesom hos Nordmænd og Islændinger, ogsaa af Kvinder.

Digtene var tildels Lovkvæder over levende eller afdøde Fyrster, ligesom de norrøne Skaldes. De Udtryk, hvori den irske Digter priser Høvdingen, har mange Berøringspunkter med den islandske Skalds. Det heder: Fyrsten har mættet utallige Ulve; han har udøst Blod med sit Spyd; han har holdt sit Skjold fast i hver en Kamp. Kongen betegnes baade i det norske og i det irske Digtersprog som «Vildsvinet». Dette Dyr fandtes i Vikingetiden ikke i Norden, men i stor Mængde i England og Irland: et slaaende Bevis for, at dette Digterudtryk er skabt i Britannien.

De gammelirske Digte er ofte Spottedigte, der rammer bestemte Personer. Disse svarer til Islændingernes Nidviser. Irerne tillagde Nidvisen en magisk Virkning, saa at den til Skade for den, mod hvem den var rettet, kunde forrykke Naturens faste Orden. Den samme Forestilling findes paa Island, blandt andet hos Skalden Kormak, som bærer et irsk Navn, og hvis Digte ved flere irske Ord vidne om hans Æts Forbindelse med Irland.

De irske Digtes metriske Form var meget indviklet og varieret efter Stavelsetal, Rim og Alliteration. Man har fundet det sandsynligt, at de norrøne Skaldes kunstige Versemaal skulde være paavirkede heraf. Dette er usikkert.

Ialfald slutter den nordiske Digtnings Nydannelse sig metrisk som en organisk Udvikling til de gamle fra Fædrene bevarede Former.

Paavirkning fra irsk Digtning kan ikke modbevises ved de ældste Skaldekvæders Tid. Den islandske Traditions Vidnesbyrd herom er mindst 300 Aar yngre end det, hvorom den fortæller, den kan derfor isoleret ikke staa til Troende. Efter den skal *Brage* den gamles Digte, der gjælder for de ældste, vi har tilbage, være forfattede af en Nordmand i første Halvdel af 9de Aarhundred. Men de faa Ord, som Irerne har optegnet af vort Sprog fra Tiden omkring 800, godtgjør, at Brages Digte er yngre. Jeg holder det for vist, at de er fra en Tid, da hele den overvældende Strøm af nye Forestillinger ikke alene var trængt ind fra Vesten, men ogsaa havde faaet fast Form.

Om den *islandske Saga* har den irske Lærde *Todd* allerede i 1867 udtalt den Formodning, at den er en Efterligning af irske Frembringelser.

Om egentlig Afhængighed kan her ikke være Tale. Der er en mangesidig Forbindelse mellem den nedskrevne Saga og den mundtlige Tradition, om end denne ikke har havt en enebestemmende Indflydelse paa den skrevne Form. Og vi har Grund til at tro, at Fortællekunsten har været udviklet i typisk Form hos Nordmændene, inden den kan være bleven paavirket fra Irland. Ogsaa træder de to Folkestammers forskjellige, ja i flere Henseender modsatte Naturanlæg tydelig frem i de skrevne episke Prosafremstillinger.

De mest eiendommelige af de irske er Sagnene om Cuchulinns Kreds, men disse har en langt mindre historisk Karakter end de islandske Ættesagaer. I de bedste af disse

har vi ædlere Kunstværker, en mere sand menneskelig Fremstilling af Personligheder. Navnlig staar de høiere i Anskueliggjørelse af det sjælelige.

Det er vistnok høist sandsynligt, at den islandske Saga som Kunstform forudsætter Indflydelse, snarest gjennem mundtlig Tradition, af den irske Litteraturs episke Fortællinger eller, som man nu ofte kalder dem, Sagaer, men denne historiske Sammenhæng er vanskelig at godtgjøre, fordi Berøringspunkterne mellem dem for største Del er af altfor almindelig Art til at kunne være bevisende.

Baade den irske og den islandske Behandling af Emnet er objektiv. Personerne fremstilles væsentlig gjennem Handling. De fortalte Begivenheder er for en stor Del ensartede, som Feider, Drab, der voldes ved Kvinders Skinsyge, og Blodhævn; der berettes hos begge Folk om Gilder og Forsamlinger. De spændende Konflikter løses tillige hos Kelterne oftest tragisk. Ogsaa her kan en næsten grusom Humor glimte frem paa mørk Bund.

Fremstillingen er hos begge Folk episk-dramatisk. Den irske som den islandske Fortælling anskueliggjør Handlingens Skueplads, lader os faa vide, paa hvad Dagstid den foregik; hvordan Veiret var; hvordan de optrædende Personer var klædte. Ogsaa den irske Saga kjender Vei og Sti, hvor Helten færdes, og nævner bestemte Stedsnavne. Men den islandske Saga er her overalt mere knap; meddeler kun, hvad der kan gjøre Handlingen mere anskuelig. Den irske Fremstilling ynder derimod gjennem en lang Række af sidestillede farverige Udtryk at dvæle ved Detaljerne. Den nordiske Fremstilling er overhoved mere maadeholden og behersket. Saavel hos Irer som hos Islændinger

er i Fortællingen indsprængt talrige dialogiske Partier. Men Replikerne falder paa Islandsk i al deres Knaphed mere træffende. De irske Dialoger er ikke saa energiske og livfulde.

En vigtig Overensstemmelse er det, at Strofer i begge Folks Fortællinger jevnlig er flettede ind. Disse danner hos Irer som hos Islændinger Led af Dialogen eller er lagt i en af de optrædende Personers Mund. Her tør man neppe betvivle den historiske Sammenhæng, og at Irerne er de paavirkende, Nordboerne de modtagende.

Enkelte karakteristiske Optrin i de to Folks Sagaer er væsentlig de samme. En Unggut, som intet ved om sin Faders Drab eller Banemand, færdes sorgløs i Flokken paa Legepladsen og viser sig de andre overlegen i Styrke. Da udtaler en Røst i Flokken: «Bedre var det, du tænkte paa din Faders Drab,» og denne Røst vækker den Unge til Daad.

Enkelte typiske episke Udtryk er nær beslægtede. I den islandske Saga heder det, naar Uvenner skilles: Ikke er det fortalt, at de skiftede Hilsener. I den irske: Han skiltes fra dem og gav dem ingen Velsignelse og fik ingen af dem. I begge Folks Fortællinger indføres undertiden Taler, hvis Ord bestaar af Gaader og Ordspil, som kun en, der er klogere end andre, forstaar.

De typiske Motiver og Sagntræk er ofte beslægtede hos Irer og Islændinger: at en Mand ved et Løfte er forpligtet til at hævne en Vens Død. At Ulykke varsles ved, at Vaaben klinger. At et Vaaben angriber af sig selv. Og saa fremdeles. Men ved de fleste af disse Motiver vil først

Fremtidens Granskning kunne afgjøre, hvorledes Forholdet historisk skal opfattes.

*

Ved de islandske Fortællinger, som nærmest ikke gjengiver virkelige Tildragelser i det menneskelige Liv, men er Fantasiens Skabninger, lader det sig sikrere paavise, at deres Indhold er paavirket af Nordboernes Ophold i Irland. Jeg vælger et Exempel fra Thorsmythen. *Thor* er en ægte germansk Gud. Saalangt vor Kundskab rækker tilbage, dyrkede de vestgermanske Folk en Gud, hvem de gav Tordenens Navn. De forestilte sig ham som uhyre stærk og væbnet med en Hammer eller Slægge, der havde viende Kraft, og de saa i ham Wodans, Odens Søn. Men saaledes som vi i Norden fra Vikingetiden af finder Thor i Folkets Tro, Digtning og Dyrkelse, er det tydeligt, at hans Kultus har faaet langt større Omfang end tidligere, men ikke overalt i Norden ligelig; at der er fremkommet en Række af Sagn og Eventyr om Guden, som før ikke kjendtes, og at hans Personlighed i Folkets Bevidsthed baade med Hensyn til ydre Fremtræden og indre Eiendommelighed er bleven rigere, klarere, dybere udformet.

Før Vikingetiden kjender vi i Norden Navnene paa omtrent 90 forskjellige Mennesker. Ikke et eneste af disse Navne er sammensat med Guden Thors Navn. Men slaar vi efter i den gamle Fortegnelse over de Mænd, som fra Slutningen af 9de Aarhundred af tog Land paa Island, saa vrimler det af Navne, som er sammensatte med Thor: Thorstein, Thorolv, Halldor o. s. v. Her finde vi altsaa et tydeligt Udtryk for Thors-Kulturens større Omfang fra

Vikingetiden af. Ser vi saa efter, hvorfra disse Mænd, som skylder Thorsdyrkelsen sit Navn, er komne, saa finde vi, at mange hører hjemme i det vestlige Norge, men at disse Navne særlig har været yndede blandt Nordboerne i Vesten. I Irland optræder de tidligst. Den første Normand, som nævnes i Irland, heder Turgeis eller Thorgisl. Baade islandske og irske Skrifter vidner om, at *Thor* særlig blev dyrket af de nordiske Vikinger i Irland. Jeg minder om Helge magre, en Søn af Eivind Austmann og af en Datter af den irske Konge Kjarval. Helge troede paa Kristus, men paakaldte Thor, naar han drog til Havs eller til Kamp. Da han fik Island i Syne, spurgte han Thor om, hvor han skulde tage Land.

De irske Annaler omtaler Thor under den ældre Form Thonar (Tomar). De kalder den nordiske Kongeæt i Dublin Thonars Stamme. Denne eiede en hellig Thonars Ring. Tæt ved Dublin var en hellig Lund af Hasseltræer, som kaldtes Thonars Lund.

Mange islandske Sagn om Thor har derfor sikkerlig tidligere været fortalte af nordiske Vikinger i Irland. Jeg nævner som et Exempel Sagnet om Thor hos Utgardeloke, til hvilket vore Fædre lyttede gjennem Øhlenschlägers Vers. Dette Sagn er optegnet paa Island tidlig i 13de Aarhundred, men gamle Digte viser, at det fortaltes omtrent ligedan 200 Aar tidligere.

Jeg skal her fremhæve Sceneriet i dette Sagn. Thor med sine Følgesvende kommer fra Havet. De vandrer ind i Landet mod Øst i et Par Dage. Veien gaar gjennem store Skove, og disse Skove bestaar ialfald tildels af Eg. Utgardelokes Borg ligger omgiven af Sletter. Den er saa

høi, at de for at se over den maa bøie Hovedet tilbage i Nakken. Dette Sceneri er ikke betinget ved Utgardelokes mythiske Karakter, og maa derfor gjengive den Virkelighed, der omgav Fortælleren. Dette Sceneri er hverken islandsk eller norsk. Derimod kan det passe til Nordengland eller endnu bedre til Irland. Her laa Borge, hvori irske og nordiske Høvdinger satte sig fast, inde i Landet paa Høie med vid Udsigt over store Sletter. Irland var i gamle Dage dækket af Skove, hvor Svinehyrderne drev sine Dyr, som mæskedes med Egetræernes Olden. Sagnets Handling indeholder ogsaa et Motiv, som henviser til Irland. Utgardeloke har ved sin Trolddomskunst bundet Nisteposen saa fast, at Thor ikke kan faa Baandet op. Og da han giver Thor Besked herom, siger han, at han har bundet det med *gres*-Jærn. Dette Ord maa altsaa betegne Jærn, der ved magisk Kunst er gjort vidunderlig haardt og seigt. Det er ikke et nordisk men et irsk Ord: *grés* betegner paa Irsk Kunst og brugtes særlig om de Kunster, Smeden anvendte for at gjøre Jærnet blankt, hvast og haardt.

Det vilde kræve for megen Tid her at undersøge dette Thor-Sagns Oprindelse i sin Helhed. En saadan Undersøgelse maa løse ud dets enkelte Elementer og paavise det Livssyn, som har forenet dem i en eneste harmonisk Fortælling.

Som jeg længst har dvælet ved det irske Heltesagn, saa skal jeg afslutte disse Meddelelser om Forbindelser mellem Irland og Norden i Digtningens Verden med et Exempel fra det norrøne Heltedigt. Man har kaldt Island, som Sagaskrivningens Land, for Nordens Attika; men ligesom Homers Sange skabtes paa Asiens Strand, saaledes fik det norsk-

islandske Heltedigt sin typiske Form i de nordiske Nybygder i Britannien.

Den ældre Eddas Samling af Heltekvad begynder med et morgenfriskt Digt om Smeden *Valund.* Denne Sagnfigur har været kjendt ikke alene rundt om i Norden, men ogsaa hos de vestgermanske Folk, som kaldte ham Weland. Han var den ypperste Smed. Han havde smedet de bedste Sværde og de prægtigste Kvindesmykker. Han kom til en fremmed, grusom Konge, som lænkebandt ham hos sig ved at overskjære hans Knæsener. Kunstneren hævnede sig ved at myrde Kongens Sønner og vanære hans Datter. Saa fløi han bort paa Vinger, han selv havde arbeidet.

Dette episke Sagn er sandsynlig skabt af en frankisk Digter i 6te Aarhundred efter græsk-romerske Fortællinger om Vulcan, Dædalus og Theseus. Det vandrede i Digtform til England, hvor vi finder Digtets Indhold fremstillet paa et Skrin af northumbrisk Arbeide sandsynlig fra 8de Aarhundred.

Eddakvadet om Valund maa være digtet af en Nordmand fra Norges nordligste Bygd i Haalogaland. Han har hørt det nordengelske Digt og derefter selvstændig behandlet det gamle Sagn.

Han gjør Valund og hans Brødre til Finnekongens Sønner. Lader dem staa paa Ski og leve af Jagten som Finnerne der nordpaa. De bor ved en Sjø inde i Landet, hvor der er fuldt af Ulve og Bjørne. Der vokser Furu og Birk, som endnu i de indre Bygder af Finmarken. Digteren har deroppe seet Sangsvanen om Sommeren bygge sit Rede ved den øde Skogsjøs Bred.

Kvadet aabnes med Strofer, der fortæller, at de Svane-

møer, der blev Valund og hans Brødres Hustruer, kommer flyvende.

Møer fra Sønden
fløi gjennem Mørkskog
i Svaneham unge
at fuldbyrde Skjæbnen.
Paa Sjøens Strand
sig satte til Hvile
de sydlandske Kvinder,
spandt kosteligt Lin.

De to af Svanemøerne var Døtre af Kong Lodve. Det vil sige en af de frankiske Karolinger af Navnet Ludvig. Den tredje Svanemø siges at være en irsk Mø og en Datter af Kiar af Valland. Han er Kong Kjarval i det sydlige Irland, som levede i anden Halvdel af 9de Aarhundred.

Denne Konge kjæmpede gjennem en Række af Aar snart sammen med de nordiske Vikinger, snart mod dem og døde 887. Flere af hans Døtre blev gift med Nordmænd.

Naar den norske Digter har gjort en af Svanemøerne til Datter af Kjarval, hvem han aabenbart ikke har kjendt paa nært Hold, saa har vi heri en vigtig Tidsbestemmelse for hele denne Digtnings Tilblivelse. Kjarval, som døde 887, kan ikke vel tidligere end omkring 900 saaledes være tagen i Digtningens Tjeneste. Ældre er altsaa dette Digt ikke.

Men i et Kvad af den nordlandske Skald Eivind Skaldaspiller ser vi, at Sagnet om Valund var kjendt deroppe omkring 965. Digtet om Valund er altsaa blevet til i første Halvdel af 10de Aarhundred. Sagnet kan være bragt til Nordland med en af de Mænd, som sammen med Ottar fra Haalogaland var ved den engelske Konge Alfreds Hof. Digtet om Valund er det ældste eller et af de ældste bevarede heroiske Kvad.

Hele denne Digtning forudsætter altsaa den rige Indflydelse fra Britannien som allerede begyndt.

Det Billede, hvormed Kvadet om Valund aabnes, viser hen, hvor Sommeren kommer en Dag fra Syd efter Storm og Bølgeslag braadt og overvældende, med Lys og Varme, med duftende Blomsterspind paa grønne Enge, med Fugleflokkes Vingesus over løste Vande, med Livets fulde Pulsslag til Høinordens Søn.

Dette Billede ved Indgangen til vor gamle heroiske Digtnings Hal peger tilbage paa *Vikingetidens* Betydning for os. *Denne Tid var for vort Folk det første store Vaarbrud.*[1]

[1] Det meste af første Afsnit er hentet fra *Zimmers* Afhandlinger. Det meste af andet Afsnit er selvstændigt.

Braavalla-Slaget.

Til Æmne for dette Foredrag har jeg valgt *Braavalla-Slaget,* belyst fra litteraturhistorisk Standpunk, fordi dette er et Oldtidsminde, som er knyttet til Sveriges Jordbund, men som tillige vedrører alle nordiske Folk. Selve Slaget vil vise sig ikke at have nogen Betydning for de ydre Begivenheders Historie. Men Fortællingen om dette Slag rager i den nordiske Oldtidsdigtnings Historie op som et Mærke, der peger til mange Sider.

Ogsaa af en anden Grund har jeg valgt dette Æmne. Man vil ikke let kunne pege paa noget Punkt af Nordens Oldhistorie, ved hvilket den videnskabelige Opfatning har undergaaet saa gjennemgribende Forandringer som ved dette. Derfor vil man gjennem Behandlingen af Fortællingen om Braavalla-Slaget kunne følge Udviklingen af Forskningen paa den nordiske Oldtidslitteraturs Omraade tydeligere end paa de fleste andre Punkter.

Saagodtsom alt, hvad vi véd om Braavalla-Slaget, gaar tilbage til Fortællingen i et af følgende to Skrifter.

For det første kjender vi Braavalla-Slaget fra et islandsk Sagabrudstykke fra omkring Aar 1300, almindelig kaldet

Sǫgubrot. Dette har hørt sammen med nogle Brudstykker af Knytlinga Saga og har sandsynlig i Forbindelse med disse hørt til en yngre Form af den ofte citerede Skjoldunga Saga. Den yngre Skjoldunga Saga har været forfattet paa Island, som det synes, i Slutningen af 13de Aarhundred.

For det andet kjender vi Braavalla-Slaget fra Saxo Grammaticus's paa Latin forfattede danske Historie, Slutningen af 7de Bog (hvor Krigens Opkomst fortælles) og navnlig 8de Bog. Disse Bøger antages for at være skrevne omkring Aar 1190.

Fortællingen om Slaget i disse to Skrifter er øst af et og samme paa nordisk Sprog forfattet Kvæde, som har sluttet sig til en Prosafortælling. Hovedindholdet af Fortællingen om Braavalla-Slaget er følgende:

Harald Hildetand, hvis Fader var dansk, blev sin Tids mægtigste Konge i Norden. Han blev først Konge i Sjælland og Skaane. Men han undertvang siden Svitjod, Jylland og mange andre Lande. Han var Odins udkaarne Yndling, og Guden gjorde ham uovervindelig ved at lære ham at opstille sine Krigere i Svinfylking.

Da Harald begyndte at ældes, satte han sin yngre Frænde Ring eller Sigurd Ring til Høvding over Hæren. Og da Harald blev meget gammel, satte han Ring til Konge i Upsala og gav ham Bestyrelsen af hele Svitjod og Vestergøtland, medens Harald selv beholdt Danmark og Østergøtland.

Da Harald endelig blev saa ældgammel, at han ikke længere kunde gaa, men maatte ligge til Sengs, sendte han Ring Bud om, at de skulde holde et stort Krigsslag mod hinanden.

Ifølge én Beretning var det Guden Odin, der havde paataget sig Haralds Fosterbroder og Raadgiver Brunes Skikkelse, som æggede til Krig for at fremkalde Mandefald.

Ifølge en anden Beretning søgte Haralds Mænd, da de fandt ham for gammel til at være Konge over dem, at kvæle ham i Badet, og han foreslog dem da selv, for at han kunde dø paa en mere kongelig Maade, at han skulde udæske Ring til et stort Slag paa Grænsen mellem begges Riger.

Store Rustninger gjordes nu paa begge Sider. Harald og Ring samlede mangfoldige Tusinder af Krigere fra forskjellige Lande. En stor Del af Høvdingerne og Kjæmperne opregnes baade hos Saxo og i Sagabrudstykket, aabenbart efter én og samme Kilde, som har været et Digt paa nordisk Sprog, som sagdes at være forfattet af Kjæmpen Starkad, der selv deltog i Slaget. Dette Digt er nu tabt, men det Afsnit af Digtet, som har indeholdt Kjæmperækken, kan for en stor Del restitueres efter Saxo og Sagabrudstykket. Det har været forfattet i det gamle enkle allittererende Versemaal, som kaldes Starkaðarlag.

Haralds Hær samledes fra Danmark, Frisland, Venden og fra fremmede Folkeslag, som boede hinsides Østersjøen og langt borte i det sydøstlige Europa, dog ogsaa fra flere Landskaber i det sydlige Norge: Grenland, Hadeland, Hedemarken, og endelig kom Gandalvs Sønner fra Alvheimar. Skjoldmøer var i Haralds Hær, bar hans Bannere og deltog i Kampen.

Rings Hær var fra Vestergøtland og Værmland. Fra flere Bygder i det sydlige Norge: Toten, Gudbrandsdalen og Viken; men navnlig fra Telemarken og det norden-

fjældske og vestenfjældske Norge. Fremdeles fra Svitjod; i Rings Hær nævnes Frøys Ætlinger fra Upsala, samt Nordboer fra Rusland og Sjøkrigere fra Østersjøen.

Hærene mødtes til Kamp paa Braavold ved Braaviken paa Grænsen af Østergøtland og Svitjod.

I Slaget var Ubbe Friser den vældigste Kjæmpe paa Haralds og Starkad paa Rings Side. Men de Bedrifter, som gjorde størst Virkning i Slaget, udførtes af Nordmænd: af Trønder, Gudbrandsdøler og fremfor alt af Bueskytter fra Telemarken.

Slaget gik Harald imod, thi Odin havde nu lært Ring at fylke Svinfylking. Harald Hildetand faldt, dræbt af sin egen Vognstyrer Brune, hvis Ham Odin havde paataget sig.

Paa Rings Side faldt 12,000 fribaarne Mænd, men paa Haralds 30,000, og i dette Tal er de Almuesmænd, som dræbtes, ikke regnede med.

Ring lod Haralds Lig eftersøge og lod Kongen hæderlig begrave efter hedensk Skik. Han udstyrede den Døde til Færden til Valhal, hvor Odin skulde modtage ham og dem, som faldt med ham, i Einherjernes Flok.

Dette er i knappeste Gjengivelse de ydre Omrids af Braavalla-Slaget, som det i Sagabrudstykket og hos Saxo fortælles.

*

Endnu i hele første Haldvdel af 19de Aarhundred holdt de Lærde Braavalla-Slaget for et virkelig historisk Slag, der efter de flestes Mening skulde have staaet engang i 8de Aarhundred, snarest omkring Aar 720 eller 730.

Man mente, at Sagnet havde udsmykket Fortællingen med mytisk-romantiske Tilføielser, f. Eks. Gudernes Ind-

griben i Begivenhederne, Haralds unaturlig lange Levetid paa over halvandet hundrede Aar, og den uhyre Størrelse af de kjæmpende Hære. Men Fortællingens Grundlag holdt man for historisk. Slaget blev af nogle opfattet som Udslag af Kamp mellem forskjellige Nationaliteter, saa at den ene Hær skulde repræsentere senere indvandrende Stammer. Braavalla-Slaget blev gjort til en Kamp, der afsluttede en gammel og indledede en ny Tidsalder i Norden. Andre, som ikke vovede saa stærkt at fremhæve Fortællingens historiske Sandhed, mente dog, at vi her havde bevaret fra hedensk Tid en Digtning om en vigtig historisk Begivenhed.

Og det for Braavalla-Slaget formentlig betryggede Aarstal brugte man igjen som kronologisk Udgangspunkt til en Tidsbestemmelse af Hovedfænomener i vor gamle Litteraturhistorie, saaledes til Tidsbestemmelse af Eddadigtene.

*

Allerede før Midten af 19de Aarhundred fremhævede dog Sveriges store ædle Historiker Geijer, at Fortællingen maatte opfattes mere som poetisk end som historisk. Og Oldforskere fik allerede dengang Øie paa flere Kjendsgjærninger, som maatte rokke Troen paa Braavalla-Slagets historiske Karakter.

Det kunde vække Tvivl, at der blandt Sigurd Rings Kjæmper i Slaget nævnes Hadd den haarde og Roald Taa fra Telemarken, hvis Navne bestemt ligner Navnene paa to af Harald Haarfagres Modstandere i Hafsfjord-Slaget i eller ved Aaret 827, nemlig Brødrene Hadd den haarde og Roald Rygg fra Telemarken.

Værre var dog en anden Kjendsgjærning, som man længe søgte at stikke under Stol, men hvis Røst talte for tydelig til at den kunde undertrykkes. I Harald Hildetands Hær er der en Mand, der udtrykkelig betegnes som Islænding, og han kommer sammen med en Flok af Mænd, som er dygtige i Skaldskab. Og i Rings Hær nævnes en Flok Islændinger, Mænd med Navne der almindelig brugtes hos Islændingerne som Grim, Berg, Ravnkell; Mænd fra islandske Bygder, fra Midfjord og Skagafjord. Ogsaa en Mand i denne Flok betegnes udtrykkelig som Skald.

Altsaa islandske Skalde deltagende i et Slag, som stod omkring Aar 730, omtrent halvandet hundred Aar før Island blev fundet og bebygget af Nordmændene!

Og denne Kjendsgjærning, som er saa betegnende for Braavalla-Slagets hele Forhold til Historien, er ingenlunde enestaaende.

Blandt Hildetands vendiske Krigere, er Toke fra Jom, medens dog Jomsborg paa Øen Wollin, hvortil Palna-Tokes Navn er knyttet, først blev grundlagt i Harald Blaatands Tid, i 10de Aarhundred.

Naar den Fortælling, fra hvilken vi kjender Braavalla-Slaget, indeholder slige Ting, kan dens Forhold til Historien ikke være tvivlsomt. Den er simpelthen uhistorisk.

Erkjendelsen heraf fik første Gang sit klare og bestemte Udtryk, da den danske Oldforsker Edvin Jessen i 1862 udgav en Afhandling, hvori han formulerede og forsvarede følgende Paastande: Braavalla-Kampen vedkommer hverken Historie eller Etnografi. Dens Tid er ubestemmelig.

At Braavalla-Slaget er uhistorisk, staar siden den Tid fast. Da man havde faaet Øiet op herfor, fik man snart

en klarere Erkjendelse af den poetiske Betydning af Digtningen om Harald Hildetands Fald.

I Braavalla-Slaget har Digteren samlet Helte fra næsten hele Nordboernes Sagnverden; fra mangfoldige forskjellige Sagnkredse, som var stedfæstede til Nordens forskjellige Lande. Her har vi saaledes Rolv Krakes Samtidige Adils fra Upsala; Ynglingekongerne Alreks Sønner, Frøys Ætlinger. Paa Hildetands Side flere af Arngrimssønnerne og paa Rings deres Banemand Orvarodd fra det sydvestlige Norge, under Navnet Odd Vidforle. Fra Hafsfjord-Slaget kommer, som før nævnt, Telemarkingerne Hadd den haarde og Roald Taa. Her møder ogsaa flere af Halvskjæmperne frem, som Rok den svarte og Styr den stærke. Saaledes kunde jeg længe fortsætte med at opregne Sagnhelte, som fra mange forskjellige Sagnkredse af Digteren er overførte til Braavalla-Slaget, for at karakterisere dette som en Folkekamp, der har Betydning for hele Norden og samler hele den heroiske Oldtids Kjæmper.

I Lighed hermed er Harald Hildetand i Digtningen opfattet og fremstillet som en Erobringskonge, der er hele den gamle Heltetids kongelige Repræsentant. Efter Braavalla-Slaget, hvori mangfoldige i andre Kampe faldne Helte gjenopstandne tager Del, gaar Harald Hildetand med det prægtige Følge af mindst 30,000 faldne fribaarne Mænd til Valhal, indviet dertil af Odins egen Haand. Og derfor er Braavalla-Slaget, som Svend Grundtvig har udviklet, den rette Slutsten i den nordiske Oldtids heroiske Digtning.

Undersøgelsen om dette Slag er saaledes flyttet over fra de ydre Begivenheders Historie til Digtningens Historie.

Herfra er man da naturlig bleven ført til Undersøgelser

om *naar* og *hvor,* under hvilke Indflydelser og med hvilke Tendenser denne Digtning er Skabt. Vi skylder den norske Historiker Gustav Storm og den danske Sagngransker Axel Olrik de vigtigste Resultater, som ved disse Undersøgelser er vundne.

Det er blevet godt gjort, at Braavalla-Kvædet er blevet bygget op med norsk patriotisk Tendens af Minder fra ældre Kvæder, Fortællinger og Sagn under Indtryk fra Digterens Samtid. Det er godtgjort, at Kvædet er enten af en Nordmand eller af en Islænding med norske Forhold for Øie forfatted ikke før end ved Midten af 11te Aarhundred.

Blandt de Grunde som er blevne anførte for denne Tidsbestemmelse, kan mærkes følgende: Til Braavallakampen kommer Sigvalde med 11 Skibe til Sigurd Ring, sammen med Sjøkonger fra Østen; han er tydelig en Gjenganger af Sigvalde Jarl fra Jomsborg, som optræder i Svolder-Slaget; ogsaa denne havde 11 Skibe. At Digtningen om Braavalla-Slaget er noget yngre end Svolder-Slaget, som holdtes Aar 1000, er ogsaa klart deraf, at Opregningen af Olav Tyggvessøns Kjæmper paa Ormen lange i Svolder-Slaget har været kjendt i en versificeret Række, som er bleven et fremtrædende Forbillede for Kjæmperækken i Braavalla-Slaget. Opregningen baade af Sigurd Rings og af Olav Tryggvessøns norske Stridsmænd begynder ved Norges sydøstlige Grænse, gaar rundt langs Oslofjorden til Norges Sydspids, bryder pludselig af her og tager fat ved Norges nordligste Del, hvorfra de gaar ned langs Vestkysten, indtil de atter naar Sydspidsen. Denne Overensstemmelse kan ikke være tilfældig.

Braavalla-Kvædet er altsaa endel yngre end Svolder-Slaget i 1000.

Men det maa være endnu yngre.

Digteren synes at have været sig bevidst Ligheden i den politiske Situation med Slaget ved Helgeaa 1026, da Svensker og Nordmænd havde forenet sig for at sætte en Grænse for den danske Konges Overmagt. Fra Fortællingen om Helgeaa-Slaget, hvor en Kriger fra Stangby i Skaane nævnes, har Forfatteren af Braavalla-Kvædet overført en Kriger fra Stangby til Harald Hildetands Hær.

Det at Braavalla-Kvædet nævner islandske Skalde i Hildetands og Rings Hære, synes at forudsætte det historiske Forhold, som er kjendt fra 11te Aarhundred af, at islandske Skalde optræder ved svenske og danske kongers Hof.

I Rings Hær er Islændingen Gram Bryndœlski. I ham har Digteren slaaet sammen to Islændinger, der andensteds nævnes sammen som Skalde hos Harald Haardraade, nemlig Illugi Bryndœlaskald og Grane. Den sidstnævnte har digtet om Harald Haardraades Krig med Danmark 1048. Opregningen af Krigerne i Braavalla-Slaget hentyder næsten helt igjennem til den norske Konge Harald Haardraades Kampliv.

Naar vi hører Navnene paa de Steder, fra hvilke Hildetands Kjæmper stimler sammen til Braavold-Kampen, er det, som om fra alle de Lande, hvor Harald Haardraade har kjæmpet, hans Fiender samlede sig til Kamp mod ham. Om Hildetands Banner flokker sig Danerne. Den danske Kriger, som først nævnes, heder Sven; han bærer altsaa den Konges Navn, med hvem Harald Haardraade saa længe har ført Krig.

To af de Skjoldmøer, som er Hildetands Hovedanførere, er Vebjorg, som i Slaget fældes af en Kriger fra Telemarken, og Heid. Deres Navne betegner dem som poetiske Repræsentanter for de danske Stæder Viborg og Hedeby. I Vebjorgs Følge er Krigere fra Jylland, Angel og Frisland. Med Heid kommer en Mand fra Slien. Vi mindes herved om, at Sven, Harald Haardraades Modstander, blev kaaret til Konge paa Viborg Ting af en Mand, hvis Døtre haanede den norske Konge. Men han tog Hævn, seirede i Jylland (1048) og førte de Kvinder, som havde haanet ham, bort i Trældom. Han seilede langs Jyllands Kyst sydover, stormede derpaa mod Hedeby og ødelagde denne Stad (1049).

I Hildetands Hær er ogsaa Repræsentanter for Fyn, Sjælland og Skaane. I alle disse danske Lande er Haardraade optraadt som Fiende. Ved Samsø og Roskilde, efter hvilke Steder Mænd i Hildetands Hær er opkaldte, har han været med Hærskibe.

Under Hildetands Banner finder vi videre Vender; særlig nævnes en Mand fra Jom. Haardraade udstrakte sine Hærjetog til Vendlands Kyster. Blandt Hildetands Krigere er fremdeles Mænd af fremmede Folkeslag, som boede øst for Østersjøen og i det fjærne sydøstlige Europa, hvor Harald Sigurdssøn ogsaa har kjæmpet.

Hildetand er den poetiske Repræsentant for den norske Konges Modstandere, Sigurd Ring for den norske Konge.

Nu forstaar vi, hvorfor saa mange Mænd fra de norske Oplande, særlig Hadelændinger og Heiner, er i Hildetands Hær.

I Vinteren 1064—1065 gjorde nemlig Oplændingerne

Opstand, men Haardraade tog grusom Hævn over Raumarike, Hedemarken, Hadeland og Ringerike.

Det siges, at de norske Oplændinger, som var i Hildetands Hær, havde været dennes Hirdmænd og nydt godt af hans Gavmildhed. Naar vi nu fastholder, at Hildetand er den poetiske Repræsentant for de Konger, som er Haardraades Modstandere, saa vil vi forstaa, at den nævnte Ytring i Braavalla-Kvædet visselig hentyder til, at Oplændin gerne havde sluttet sig til Oplændingen Haakon Ivarssøn, som først havde været den danske Konges Jarl over Halland, og siden med dennes Tilladelse var bleven den svenske Konges Jarl over Værmland og Vestergøtland.

Sidst i Hildetands Hær nævnes Gandalvs Sønner; andensteds siges de at være fra Alfheimar, d. e. Landet mellem Glommen og Gøta-Elv. Disse Gandalvs Sønner var Rings Svogere, og man skulde derfor vente dem i Rings Hær. Men de var tillige Hildetands gamle Hirdmænd, og derfor fulgte de ham. Heri finder jeg en bestemt Hentydning til Jarlen Haakon Ivarssøn. Han var gift med Harald Haardraades Brodersøns Datter Ragnhild og stod altsaa i Svogerskabsforhold til Kongen. Men han blev Svens og senere Stenkils Jarl og havde Feide med den norske Konge i Egne, som i de gamle Sagn kaldes Alfheimar. Ogsaa derved minder Gandalvs Sønner om Haakon Ivarssøn, at begges Ætter var navnkundige for at være fagrere og lysere end nogen anden.

I Navnet *Ring* har Digteren vel villet lægge en Dobbeltbetydning; thi *Hringr* var det gamle Ord for en Mand fra Ringerike, og Harald Haardraade var født paa Ringerike.

Ved Opregningen af Rings Kjæmper kan vi ligeledes

ved mange Navne spore Hensynet til Harald Haardraade. Jeg nævner enkelte Eksempler derpaa. Først af Russerne i Rings Hær nævnes Holte. Han hentyder umiskjendelig til Holte, Søn af Jarisleiv og Ingegerd og en Broder til Harald Haardraades Dronning Ellisiv.

Naar der blandt Rings islandske Skalde nævnes Grane bryndølske, er han, som før sagt, tydelig en Sammensmeltning af Haardraades islandske Skalde Grane og Illuge Bryndœlaskald, og her viser da Ring sig tydelig som den poetiske Repræsentant for Kong Harald Sigurdssøn.

Blandt Rings islandske Skalde nævnes ogsaa Glum den gamle, d. e. den navnkundige Skald Glum Geiressøn, som levede i 10de Aarhundred og digtede om Eirik Blodøkse, Haakon den gode og Harald Graafeld.

At han nævnes som Rings Skald, faar sin Forklaring derved, at Glum Geiressøn var Oldefader til Stuv Blinde, Harald Sigurdssøns Skald. Da Stuv havde fortalt Kongen, at han nedstammede fra Glum, sagde Kongen: «En god Skald er du, hvis du ikke digter værre end Glum.» Stuv traf Kong Harald om Vinteren 1062—1063. Det er efter dette sandsynligt, at Verset om de islandske Skalde i Rings Hær ikke er ældre end 1063. Men sikrere viser de i det foregaaende fremførte Sammenstillinger, at Braavalla-Kvædets Kjæmperække ikke kan være ældre end Vaaren 1065, da Harald Haardraade havde havt sin Feide med Oplændingerne og Haakon Ivarssøn.

Paa den anden Side kan Braavalla-Kvædet ikke være et af en Nordmand eller Islænding forfattet Mindedigt over den faldne Kong Harald; det kan ikke være digtet efter Nederlaget ved Stanford-Bro. Efter dette kunde ingen

Digter skabe et Digt, som saaledes svulmede af Nationalstolthed og Kamplyst. Sorgen over Nederlaget og over Kongens Fald maatte have sat Mærker i Skaldens Sjæl og præget hans Digt.

Altsaa er Braavalla-Kvædets Kjæmperække digtet mellem Vaaren 1065 og September 1066.

*

Men nu kommer som et nyt Moment ved Tidsbestemmelsen Braavalla-Slagets Forhold til et Slag i den historiske Tid.

Jeg har allerede nævnt, at Minder fra Hafsfjord-Slaget og fra Helgeaa-Slaget har sat Mærker i Braavalla-Kvædet, og at navnlig Svolder-Slaget, som stod 1000, har været et fremtrædende Forbillede for Braavalla-Slaget.

Men Braavalla-Kvædets Folkekamp har et Forbillede i endnu et Slag. Det er Brian-Slaget i 1014.

Der gik Ord viden om blandt norsktalende Mænd om den Folkekamp, som var bleven udkjæmpet mellem Irlænderne under Brian og Nordboerne under Sigtrygg Silkeskjæg paa Clontarf-Sletten ved Dublin. Til den var der mødt frem navnkundige Kjæmper fra alle nordiske Nybygder i Vesten. Ja det fortaltes, at Nordboernes Konge Sigtrygg Silkeskjæg i Dublin havde, for at faa Hjælp til denne Kamp, sendt Bud til Norge, Svealand, Gaatland, Danmark, England og flere Lande.

Beretninger om Clontarf-Slaget findes i mange irske Aarbøger, udførligst i Skriftet om Irernes Krig mod de Fremmede, hvilket jeg betegner ved Navnet Cogadh Gaedhel.

Dette Skrift fortæller om Clontarf-Slaget efter samtidige Kilder og er i det hele meget paalideligt, om end farvet af Forfatterens Partiopfatning. Der er forfattet af en irsk Mand, der har været nær knyttet til Kong Brian, som faldt i Slaget. Dets Udtryk er ofte, navnlig hvor Talen er om Brian og hans Frænder, i høi Grad bombastiske. Tillige fortælles om Clontarf-Slaget i to islandske Sagaer, Njaals Saga og Sagaen om Torstein Side-Halls-Søn.

Olrik har sagt: Svolder-Slaget er Braavalla-Kvadets Forudsætning baade i den nationale Stolthedsfølelse og i poetisk Udformning. Men i ydre Henseende kunde Kong Olavs Sjøslag ikke yde den Form, hvori Oldtidens Folkekamp lod sig støbe.

Jeg fremhæver, at Braavalla-Slaget med Hensyn til den ydre Situation stemmer langt mere overens med Clontarf-Slaget end med Svolder-Slaget. Begge hine Slag er Landslag, uagtet Krigerskarerne for en stor Del kommer seilende. Skibenes Tal er i begge Tilfælde saa stort, at et Sund siges at være bedækket af Fartøier.

I begge Slag staar Striden paa en Slette mellem Sjøen og Skoven. I begge Slag kjæmpes der kun til Fods, ikke med Rytteri.

Kampens uhørte Voldsomhed baade i Clontarf-Slaget og i Braavalla-Slaget skildres med de stærkeste Farver.

I Chronicum Scotorum heder det om Clontarf-Slaget: Der blev kjæmpet et hidsigt voldsomt Slag, hvis Lige ikke er blevet fundet i disse Tider. Og i Sagabrudstykket heder det om Braavalla-Slaget: Det Slag var saa hidsigt og vældigt, saaledes som det berettes i alle gamle Fortællinger, at der i Norden ikke har været holdt noget

Slag, hvori der kunde tælles saa mange og saa dygtige Mænd. Og de irske Aarbøger fra Loch Cé siger om Clontarf-Slaget: De mest udvalgte kjække Mænd og Helte var komne der.

Forfatteren af det irske Skrift Cogadh Gaedhel bruger, for at anskueliggjøre, hvor heftigt Anfaldet af Brians Mænd i Clontarf-Slaget paa Nordboerne var, en Række Billeder, det ene mer overdrevent end det andet: Jeg kunde, heder det her, sammenligne det med, at Firmamentet havde kastet en tindrende Skur af flammende Stjærner over Jordens Overflade, eller med det forfærdelige ildslyngende Drøn fra Skyerne og Himmellegemerne, som af Vindene drives ud af sine Baner og knuses mod hverandre . . . Eller med Brølet af de fire modsatte Vinde, som bryder frem paa én Gang fra de forskjellige Himmelhjørner. Eller med den rædsomme Dommens Dag, som skal komme for at bringe Forvirring og nedbryde de fire Elementers Enhed, for at ryste og knuse den faste Verden.

Og Saxo Grammaticus siger om Kampens Begyndelse i Braavalla-Slaget: Man skulde tro, at Himmelen pludselig faldt ned paa Jorden, at Skove og Sletter sank i Afgrunden, at rasende Storme bragte alt i Himmel og paa Jord i Forvirring og at Alverdens Ende var nær.

Baade i det irske Skrift og hos Saxo hører Billederne hjemme i Forestillingerne om Verdens Ende.

Fortællingen om Clontarf-Slaget kunde faa Indflydelse paa Fremstillingen af Braavalla-Slaget, fordi der allerede forinden var nogle Lighedspunkter mellem begge Fortællinger med Hensyn til de Konger, hvis Hære i de to Slag kjæmper mod hinanden. Dog kan jeg ikke overalt strængt

skjelne mellem de Momenter, som har fremkaldt Paavirkningen, og de, hvori denne viser sig.

I begge Fortællinger er det en gammel og en ung Konge, som holder Slag med hinanden, og den gamle Konge, som hidtil har været seiersæl, falder i Slaget. Brian-Slaget er i Torsteins Saga og i Valkyrjernes Vævsang i Njaals Saga opfattet som en Seier for Sigtrygg Silkeskjæg, ligesom Sigurd Ring seirede i Braavalla-Slaget.

I begge Slag er de to Hovedmodstandere i Familiforhold til hinanden. Harald Hildetand havde paa sine gamle Dage sat sin Frænde Ring, som opholdt sig hos ham, til at styre Sverige og Vestergøtland. Efterat Brian tidligere havde forjaget Sigtrygg fra Dublin, var denne kommen til Brians Hus og havde underkastet sig ham, og Brian havde givet ham Fæstningen tilbage. Der omtales ikke nogen Krigerdaad i Slaget, hverken af Sigurd Ring eller af Sigtrygg Silkeskjæg.

Harald Hildetand var viet til Odin; Njaals Saga viser, at Brian efter sin Død tildels blev holdt for en hellig Mand.

Harald Hildetand havde, som Brian, i sin Ungdom været meget krigersk, begge havde undertvunget mange Konger og erobret mange Landskaber. Begge var gode og gavmilde. Harald Hildetand var Danmarks Stolkonge, Brian kaldes Erins Overkonge. Efter mange og lange Krige havde begge længe levet i Fred, Harald i 50 Aar, Brian i 15 Aar. Tallene vokser i Digtningen.

I Braavalla-Slaget fælder Harald Hildetand, ligesom Brian i Clontarf-Slaget, ingen fiendtlig Kriger førend umiddelbart før sin Død.

Da Braavalla-Slaget stod, var Harald Hildetand saa gammel, at han ikke længere kunde gaa. Han pleiede at ligge tilsengs. Under Slaget sad han i en Vogn og deltog fra først af ikke i Kampen; men da han ser sine Mænd falde, reiser han sig paa Knæ op i Vognen, tager et kort Sværd i hver Haand hugger til begge Sider og fælder mange Mænd. Brian deltager ikke i Kampen, men knæler under Slaget i et Telt paa en Pude. Da Broder, som bliver hans Banemand, nærmer sig med Stridsøksen i Haanden, reiser Brian sig op, drager sit Sværd, hugger til ham og dræber en af de Mænd, som er med Broder.

Harald Hildetand dræbes i Slaget af Brune, som i Virkeligheden er Odin.

Der har visselig været et Forhold mellem Harald og Odin, førend Clontarf-Slagets Gjenspeiling i Braavalla-Slaget fandt Sted. Allerede i Digtet Hyndluljóð antydes det, at Harald Hildetand var viet til Odin. Det Motiv, at Odin giver en Konge Seier ved at lære ham at fylke Svinfylking, findes i andre ældre Sagn. Og naar Odin mod Harald, hvem han før har hjulpet, viser sig fiendtlig i hans sidste Kamp, saa er dette analogt med Odins Optræden mod Sigmund i Volsunge-Sagnet, som har faaet sin nordiske Form i Britannien. Ligeledes finder vi Odin ogsaa i andre Sagn i en menneskelig Raadgivers Ham. Men medens Sagnet om Odin som Brune i Braavalla-Slaget saaledes paa den ene Side staar i Forbindelse med flere andre nordiske Heltesagn, hvori Odin optræder, forekommer det mig paa den anden Side tydeligt, at Brune som Hildetands Drabsmand er en mystisk Omtydning af den historiske Broder, som dræber Brian.

Ifølge Njaals Saga dyrkede Broder hedenske Vætter. Før Slaget drømte han en Drøm om, at Ravne med Næb og Kløer af Jærn angreb ham. Den Drøm varslede om, at de Djævle, som han troede paa, skulde slæbe ham til Helvedes Kvaler. Odin, Ravneguden opfattedes i den kristne Middelalder som en Djævel.

Broder var den mest tryllekyndige af alle Mennesker. Odin fremstilles af Vikingetidens kristne Mænd som Troldmand fremfor nogen anden.

Broder havde en Rustning, som Jærn ikke bed paa. Odin kunde ved Galdrer volde, at hans Fienders Sværde ikke bed i Kampen. Broder var stor og stærk; hans sorte Haar var saa langt, at han stak det under sit Bælte. Odin tænkes som en stor høi Mand. Naar han kaldes «Hestehaargrane», saa har man forestillet sig hans Haar som langt og nedhængende.

I Braavalla-Slaget hjælper Brune Sigurd Ring til at seire, og han sviger Harald, uagtet han tidligere har hjulpet ham. Broder havde tidligere været Kristen, som Brian, og han havde været viet til Messedegn; men han havde siden aflagt sin kristne Tro og bekjæmpede nu som Gudniding de Kristne.

Ved Omtydningen har Braavalla-Kvædets Digter af Broders Navn i *Brúni* beholdt *Br* i Fremlyden.

Straks før Brian blev dræbt, var der kun én af hans Mænd hos ham. Denne kaldes i et irsk Haandskrift hans Hestedreng. Han byder denne sin Tjener at følge Slagets Gang og at bringe ham Underretning derom. Tre Gange kommer Tjeneren tilbage til Brian. Sidste Gang melder han, at Murchards, Brians Søns, Mærke er faldt. Da

bryder Brian ud i Klager og siger, han véd, at han ikke levende skal forlade Valpladsen. Han giver selv Bestemmelser om sin Begravelse. Kort efter er det, at Broder kommer og kløver Brians Hoved med en Stridsøks.

I Braavalla-Slaget er Harald alene, med sin Vognstyrer Brune. Da Harald af en dump Lyd fra sine Krigere skjønner, at Fienden vinder Overhaand, byder han ifølge Saxo Brune at se efter, hvorledes Ring har fylket sin Hær. Brune melder ham, at Ring har svinfylket. Da Harald nu forstod, at Brune var Odin, bad han ham inderlig at skjænke ham ogsaa denne Gang Seier. Men Brune slog Harald med en Kølle i Hovedet, saa det knustes.

Marianus Scotus fortæller, at Brian blev dræbt, medens han var i Bøn med Sind og Hænder vendte til Herren. Harald Hildetand vender sig umiddelbart før sit Drab med Bønner til sin Gud, til Odin.

Efter Kampen blev Haralds Lig, ligesom Brians, søgt og fundet. Hildetands Aske blev ifølge Saxo ført til det danske Kongesæde Leidr (hvor i Hedentiden de største Offerfester med Ofring af Dyr og Mennesker holdtes) og den blev der hauglagt; Brians Lig blev ført til Irlands helligste Sted Armagh og der begravet. Til Armaghs Abbed havde Brian givet 240 Kjør.

Det store Skuespil, som Braavalla-Digtningen opruller for os, bestaar, som Olrik har bemærket, egentlig af to Handlinger, som kun hænger løst sammen; den ene: Striden mellem Hildetands og Rings Krigere; den anden: Odins Svig, Hildetands Fald og Baalfærd.

Odins Indgriben i Harald Hildetands Skjæbne er vistnok ældre end Braavalla-Kvædets Kjæmperække i dennes nu

kjendte Form. Allerede Digtet Hyndluljóð synes at have kjendt et Sagn om, at Hildetand var viet til Odin, da det betegner ham og flere Mænd, der staar i Forbindelse med ham, som *goðum signaðir*, signede ved et helligt Tegn (egentlig ved signum, Korsets hellige Tegn) viede til Guderne. Men vi kan ikke bestemme, hvorledes dette var udført i det Sagn, som Forfatteren af Hyndluljóð kjendte.

Den Paavirkning fra Brian-Slagets Handling paa Braavalla-Slaget, som jeg har paavist, gjælder den anden af de to Handlinger, som vi kan adskille i Braavalla-Slaget, nemlig Odins Svig, Hildetands Fald og Begravelse. Jeg formoder nu, at Paavirkningen fra Brian-Slaget er ældre end det Braavalla-Kvæde, som Saxo og Sagabrudstykkets Forfatter har kjendt eller kvædet med Hentydninger til Harald Haardraades Liv. Dette Kvædes Forfatter har efter min Formodning benyttet en tidligere Braavalla-Digtning, hvori Odins-Handlingen var bleven udført under Paavirkning fra en nordisk Fortælling om Brian-Slaget.

Dog kan vi ikke alene ved Brians og Harald Hildetands Fald spore Forbindelse mellem Brian-Slaget og Braavalla-Slaget. Der er ogsaa andre Berøringspunkter, af hvilke jeg som Eksempel her skal nævne et eneste:

Blandt Svenskerne i Rings Hær nævnes Alv og Folke Alreks Sønner. Da de er Guden Frøys Ætlinger og nævnes sammen med Yngve, er det klart, at de har sit Forbillede i de fra Ynglinga Saga kjendte Ynglingekonger Yngve og Alv Alreks Sønner. Men Saxo kalder dem Elriks Sønner. Denne Navneform og Fortællingen om deres Fald i Braavalla-Slaget viser, at de har Tilknytning ogsaa til en anden Side.

Paa Sigtrygg Silkeskjægs Side kjæmper ifølge Cogadh Gaedhel *Ellric* eller Søn af *Ellric* sammen med en Broder.

Cogadh Gaedhel fortæller, at Brians Søn Murchad, Irernes ypperste Kjæmpe, i Clontarf-Slaget styrtede med et Sværd i hver Haand ind i Nordboernes Fylking og trængte gjennem den. Tre Gange gaar han gjennem den fiendtlige Fylking og fælder Fiender til høire og venstre, blandt dem Sigurd Orknøjarl. Da trænger den nordiske Kjæmpe Ellrics Søn, som er Søn af den nordiske Konge, ind i den irske Fylking og volder stort Mandefald. Murchad ser det og det gaar ham nær til Hjærte. Murchad fælder derpaa 15 Mænd til høire og 15 til venstre for at kunne naa frem til Ellrics Søn. Han gjennemborer ham, men et Stød af dennes Kniv giver Murchad selv Banesaaret. I Braavalla-Slaget styrter Ubbe Friser, den vældigste Kjæmpe i Hildetands Hær, sig ind i den tætte Flok af de forrest staaende Kjæmper af Rings Hær. Han fælder Fiender med Sværd og Spyd; Svenskerne flygter til alle Sider. Da Elriks eller Alreks Sønner ser det grulige Mandefald, han volder, gaar de mod ham, men Ubbe er en saa vældig Kjæmpe, at han dræber dem begge. Ialt dræber Ubbe 25 Krigere og saarer 11, ndtil han endelig synker død om for Telemarkingernes Pile.

Ubbe Friser er som historisk Person en af Anførerne for den store danske Hær, som i 866 landede i England og erobrede York.

I Braavalla-Slaget har Ubbe Friser som den, der dræber Elriks Sønner, overtaget den Handling, som i Clontarf-Slaget udføres af Brians Søn Murchad, som fælder Ellrics Søn. Ubbe Frisers tapre Kamp ene mod en hel Flok af Fiender, indtil han synker død om, er et Hovedoptrin i

Braavalla-Slaget; den har sit Forbillede i Murchads tapre Kamp i Clontarf-Slaget mod en hel Flok af Fiender, indtil han synker død om. Denne Murchads Kamp danner paa sin Side et Hovedoptrin i Clontarf-Slaget.

Ligesom Saxo fra at fortælle om Ubbes Fald gaar over til Fortællingen om Hildetands Drab, saaledes gaar Fortællingen om Clontarf-Slaget i det irske Skrift Cogadh Gaedhel over fra Murchads Fald til Brians Drab.

Ogsaa ved Elriks eller Alreks Sønner tror jeg at spore, at der har været en ældre og en yngre Form af Braavalla-Digtningen.

Jeg formoder, at Forfatteren af den ældre Form har indført Elriks Sønner efter Forbilledet i Brian-Slaget, og ladet dem kjæmpe med Ubbe, som traadte istedenfor Murchad. Det er derimod sandsynlig Forfatteren af det yngre Braavalla-Kvæde, som i Rings Kjæmperække har tilføiet Navnene Yngve, Alv og Folke. Derpaa er i Kvædets islandske Form Elriks Sønner blevet forandret til Alreks Sønner i Overensstemmelse med den overalt ellers om Ynglingekongerne brugte islandske Navneform.

I det foregaaende har jeg søgt at vise, at den Digter, som tidligst om Vaaren 1065 har digtet Braavalla-Kvædets Kjæmperække, enten selv har kjendt og efterlignet en paa norsk Sprog forfattet Fortælling om Brian og Brian-Slaget eller snarere har omdigtet en ældre Form af Braavalla-Digtningen, som allerede havde en norsk Fortælling om Brian og Brian-Slaget til Forbillede. Vi kan ved Hjælp af Braavalla-Digtningen gjøre ikke uvigtige Slutninger angaaende den nordiske Fortælling om Brian-Slaget, som har været et af dens Forbilleder.

I den nordiske Fortælling om det store Slag ved Dublin maa Brian, ikke Sigtrygg Silkeskjæg, have været Hovedpersonen.

Brian har i denne Fortælling sandsynlig ligesom i Njaals Saga været fremstillet som hellig; thi netop det Drag i det af Odins-Troen beherskede Sagn om Harald Hildetand, at han af Odin er gjort usaarlig, har vel været et af de Momenter, som gav Anledning til, at man paa ham overførte Sagnled fra den kristne irske Konge, hvis Legeme var helligt.

Den nordiske Fortælling om Clontarf-Slaget, som Braavalla-Slaget forudsætter, var altsaa en af en Kristen forfattet Brians Saga.

Af Efterligningen i Braavalla-Digtningen kan vi slutte, at den nordiske i Irland forfattede Brians Saga har, ligesom Njaals Saga, fremstillet Broder som en Troldmand, der havde været viet til den kristne Kirkes Tjeneste, men var bleven «Gudniding» og efter sin Død vilde komme i Helvede. Ogsaa dette viser, at den nordiske Brians Saga, som Braavalla-Kvædet forudsætter, har været forfattet af en Kristen. Denne nordiske Fortælling om Brian har i sin Omtale af Slaget udførligere fortalt om Brians Fald og Begravelse samt om hans Drabsmand Broder. Men den har blandt andet ogsaa nævnt Ellrics Søn eller Sønner, som var iblandt Nordboernes Forkjæmpere, og som i Slaget gik mod Irernes ypperste Kjæmpe, men fældtes af ham. Beretningen herom har i den nordiske Fortælling om Clontarf-Slaget, som i den irske, dannet et Hovedoptrin.

Denne nordiske Fremstilling har ikke været en lærd eller tør Krønike, men en folkelig Fortælling. Folketroen

eller Digtningen synes allerede i denne at have omdannet den historiske Virkelighed, saaledes bl. a. ved Skildringen af Broder.

Denne nu tabte Fortælling maa have været forfattet kort Tid efter de Begivenheder, om hvilke den har fortalt. Den har baade ved Handlingernes Rækkefølge og med Hensyn til flere Enkeltheder staaet nærmere ved Fremstillingen i det irske Skrift om Irernes Krig med de Fremmede end ved Fremstillingen i Njaals Saga.

Paa Grund af disse Forhold maa vi nødvendig forudsætte, at den her omhandlede nordiske Fremstilling af Clontarf-Slaget skyldes en *kristen* Nordbo i Irland og vistnok i Dublin.

*

Jeg skal nu paany tage frem Spørgsmaalet om, naar og under hvilke Forhold Braavalla-Kvædet er blevet digtet.

Jeg er i det foregaaende kommen til det Resultat, at Braavalla-Kvædets Kjæmperække er forfattet enten af en Nordmand eller af en Islænding tidligst om Vaaren 1065, men før Slaget ved Stanford-Bro 25de September 1066.

Kjæmperækkens Forfatter har enten kjendt og efterlignet en paa nordisk Sprog formet Fortælling om Brian og Brian-Slaget eller har snarere omdigtet en ældre Braavalla-Digtning, som havde en nordisk Fortælling om Brian-Slaget til Forbillede. Denne ældre Braavalla-Digtning maa da forudsættes at være forfattet af en Nordbo i Vesten blandt irsktalende Mænd.

I 1058 var der i de britiske Farvande en norsk Flaade under Anførsel af Kong Haralds endnu ikke voksne Søn

Magnus, med hvem Nordboer fra Dublin, Suderøerne og Orknøerne forenede sig. Det er derfor meget muligt, at man i Norge, allerede førend Harald Sigurdssøn drog ud paa sit Englandstog i 1066, har lært at kjende en i Dublin tilbleven fast formet Fortælling om Brian-Slaget eller en af saadan Fortælling paavirket ældre Braavalla-Digtning. Men naar vi skal gjøre os Rede for, hvor og naar denne Fortælling eller denne Digtning sandsynlig har paavirket Forfatteren af det Braavalla-Kvæde, som er forfattet mellem Vaaren 1065 og September 1066, saa maa vi fremfor alt tænke paa, at den norske Konge og hans Mænd under Englandstoget 1066 kommer i umiddelbar levende Forbindelse med de blandt irsktalende Mænd i Vesten boende Nordmænd. Thi paa Englands-Toget fik Kong Harald Hjælp af en irsk Konge og tillige af Gudrød Crovan, som siden satte sig i Besiddelse af Øen Man og Suderøerne. Disse Mænd fra Irland og Suderøerne maa sikkerlig have stødt til Kong Harald Haardraade paa Orknøerne.

Naar der i Dublin omkring 1015—1020 er opstaaet en nordisk Sagafortælling om Brian-Slaget og naar der noget senere med denne Fortælling som Forbillede er af en Nordbo blandt irsk-talende Mænd i Vesten digtet en Braavalla-Fortælling paa nordisk Sprog, saa er der al Grund til at tro, at denne Fortælling og denne Digtning under Samlivet paa Haralds Flaade mellem Nordmænd fra Vest og Øst har lydt for Harald og hans Mænd, saa frisk og levende, i saa fast, fuldtonende og uforvansket Form, at den kunde virke paa Tilhørernes Stemning og Fantasi.

Heraf slutter jeg følgende: Braavalla-Kvædets Kjæmperække er sandsynlig forfattet før Slaget ved Stanford-Bro,

men efter at Nordboerne fra Irland var komne til Harald Haardraade.

Slaget ved Stanford-Bro, hvori Harald faldt, stod den 25de September 1066. Den 24de kapitulerede York. Den 20de seirede Harald ved Fulford nær ved York. Omkring 10de September forenede Tosti sig med ham ved Tyneflodens Munding. Det kan da ikke have været senere end i Begyndelsen af September, at Harald fra Sognefjorden kom seilende over til Shetlandsøerne. Efter et ganske kort Ophold her drog han til Orknøerne. Paa Orknøerne maa det have været, at Nordboer fra Irland vel ogsaa fra Suderøerne stødte til ham. Sammen med dem og med Orknøjarlerne Paal og Erlend seilede han saa sydover langs Skotlands Østkyst til Northumberland.

Det Braavalla-Kvæde, som Saxo og Sagabrudstykket nærmest forudsætter, er altsaa efter min Formodning forfattet i første Halvdel af September 1066.

Men vi kan med Sandsynlighed bestemme Tiden endnu nærmere. Først maa de blandt irsktalende Mænd hjemmehørende Nordmænd meddele Brians Saga eller den deraf paavirkede ældre Form af Braavalla-Digtningen; derefter digtes vort Braavalla-Kvæde.

Baade under Opholdet paa Orknøerne og efter Mødet med Tosti maa Kongen og hans Nærmeste have havt det saa travlt med Krigen, at vi ikke da øiner nogen rimelig Tid til Kvædets Tilblivelse.

Derimod tør vi tro, at der var Tid og Oplagthed til Digtning, dengang Flaaden seilede langs Skotlands Østkyst til Northumberland. Der fortælles jo, at Kong Harald og hans Mænd ellers, naar de seilede langs Kysten, kortede

sig Tiden med Skaldskab eller med Fortælling af gamle Sagn.

Jeg finder det derfor sandsynligst, at Braavalla-Kvædet er blevet digtet paa Kong Harald Sigurdssøns Flaade og paa hans Skib, da Flaaden seilede langs Skotlands Østkyst, snarest i Tiden omkring den 6te til 10de September 1066.

Jessen har sagt, at Braavalla-Slaget ikke vedkommer Historien, og saaledes forstaaet, som han forstod denne Paastand, er den sand. Men i en anden Forstand er Braavalla-Kvædet, hvis min Tidsbestemmelse er rigtig, et historisk Digt som kun faa Digte paa vort gamle Sprog.

Jeg ved intet norrønt Digt, som er blevet til paa et saa betydningsfuldt Tidspunkt.

Braavalla-Kvædet med dets Opregning af Kjæmperne i Slaget blev, tænker jeg mig, første Gang fremsagt for Harald Sigurdssøns Krigere, da de i den nærmeste Fremtid skulde udkjæmpe en Folkekamp om Englands Rige. Digteren vilde mane frem den gamle Folkekamp paa Braavolden som et Forbillede; ligesom Sigurd Ring med sine norske Krigere seirede paa Braavolden, saaledes skulde Harald Sigurdssøn blive Seierherre paa den engelske Kampplads.

Men Braavalla-Kvædet blev Forvarslet for en anden Udgang af Kampen. Faa Uger, efterat Digtet første Gang havde været kvædet i den norske Konges Hird, stod Slaget ved Standford-Bro, hvori Harald Sigurdssøn faldt. Inden en Maaned var henleden, var Seierherren i dette Slag selv falden, og før Aarets Udgang var Viljam af Normandi kronet til Englands Konge. Englands Historie blev da for al Fremtid ført ind paa nye Baner.

Slaget ved Stanford-Bro blev i Virkeligheden et Braavalla-Slag, som for Norge afsluttede den heroiske Oldtid. Harald Haardraade, hvis Liv fra Ungdommen af havde været viet Kampguden, blev selv den Harald Hildetand, hvem Odin hentede hjem til Einherjernes Flok i Valhal. Harald Haardraades Englandstog var den norske Vikingetids sidste store Bølgeslag. Magnus Barfods Vesterhavstog er som dets Efterdønning; Haakon Haakonssøns Tog er ikke et Udslag af den hedenske Vikingeaand.

Naar vi nu anskueliggjør os de Forhold, under hvilke Braavalla-Kvædet, efter min Opfatning, er digtet, nemlig i Harald Haardraades Hird paa Kongens Skib under Flaadens Seilads langs Skotlands Østkyst lige før Slaget ved Stanford-Bro, saa forstaar vi først ret, hvorledes Kvædet maatte virke og opfattes ved dets første Fremkomst.

Kvædet fortæller om de talløse Krigere fra mange Lande, som stævner frem til den store Folkekamp, hvori den danske Konge skal falde og hvori norske Krigere skal afgjøre Slaget til Seier for de Svenskes Konge Sigurd Ring. Denne har Tusinder af Skibe. Gotlændingerne havde, fortæller Saxo, faaet Tid og Sted berammet, hvor de skulde møde Svenskerne. «Da saa man,» heder det, «vidt og bredt Snækker pløie Havet; de spændte Seil hindrede Øiet fra at se vidt omkring.»

Her maa vi tænke os, at tilsvarende Ord i Kvædet har lydt for den norske Konges Hirdmænd, da han stævner til en Folkekamp mod den engelske Konge, der om sig har Hirdmænd fra forskjellige Lande og navnlig af den danske Tunge. Fyrster og Krigere fra de skotske Øer og Irland havde nylig stødt til Harald Haardraade paa det bestemte

Samlingssted. Og sydover seiler nu til den nær forestaaende Kamp den hele Flaade, som man har beregnet til over 300 Skibe med omkring 30,000 Mand ombord.

Her smelter Kvædets Digtning og den Virkelighed, der omgiver Digter og Tilhørere, sammen i et storslagent Billede, saa at Tilhørerne, hvis Sind maa i løftet Stemning have været optaget af den i en nær Fremtid tilstundende Kamp, ikke kan have undgaaet at opfatte Digtet som en Hentydning til denne Kamp.

Og saaledes ikke alene i det hele, men i flere Enkeltheder, over hvilke der nu falder nyt Lys.

Vi ser nu, at Braavalla-Kvædets Kongesøn, Ole den frøkne, den ypperste Anfører i Rings Hær som først nævnes, som har Kommandoen over Sjøtropperne og har Fyrster under sig, men ikke raader for Land, ikke blot staar i Forbindelse med Fyrster i ældre Fortællinger, men tillige hentyder til Kong Haralds Søn Olav, den senere Olav Kyrre, som er med paa Englandstoget. Før Slaget ved Stanford-Bro lader Harald Olav blive tilbage paa Skibene og stiller de Folk, som skal vogte disse, under Kommando af ham, samt af Orknøjarlerne og Kongens Svoger Øistein.

I første Vers, som opregner Krigere i Hildetands Hær, nævnes Aam og Ella. De er de samme som Northumberlands Konger Aama og Ella, af hvilke Ella i 866 eller 867 faldt i Kampen mod nordiske Vikinger, da hans By York blev erobret af disse. Naar vi tør antage, at Braavalla-Kvædet blev digtet faa Uger eller Dage, førend Harald Haardraade faldt ved Stanford-Bro, efter at have vundet Seieren ved York og tvunget Staden til at kapitulere, saa synes det klart, at Skalden ved at nævne Northumberlands

Konger Aam og Ella i det første af de Vers, som opregner Hildetands Krigere, og ved at lade Ella blive dræbt i Slaget af Starkad hentyder til Haardraade, som nu 200 Aar efter Ellas Fald stævner mod York for at erobre denne Stad.

Efter at Spørgsmaalet om Braavalla-Kvædets Forfattelsestid er besvaret, skal jeg søge nærmere at belyse Spørgsmaalet om Digtets Forfatter, om hans Hjem, Forhold og Forudsætninger.

Vi har allerede seet, at han maa være enten en Nordmand eller en Islænding. Hvis han har været Islænding, saa har han digtet med norske Forhold og norske Tendenser for Øie.

Digteren kjender islandsk Tradition, saa at det maa være en bevidst Fiktion, naar han lader islandske Skalde deltage i et Slag i førhistorisk Tid.

At han kjender islandsk Tradition, fremgaar bl. a. deraf, at han nævner Alv den egdske, en Landnaamsmand fra Agder, som ikke kunde have dette Tilnavn i sin Hjemstavn. Naar Braavalla-Kvædets Digter som islandske Skalde opfører Brage og Ravnkell og kalder dem Fæller, saa maa han af Islændinger have hørt Vers, som tillagdes Brage gamle, og særlig det Vers, hvori Ravnketil tiltales.

Jeg har allerede nævnt, at Kvædet er digtet paa Harald Haardraades Englandstog i Kongens Hird.

Kvædet viser et Kjendskab til Kongens Reiser og Bedrifter i fjærne Lande, som kun den kunde have, der selv havde været i Kongens Hird.

Da vi véd, at Kong Harald oftere enten selv fortalte om sine Reiser eller lod Andre fortælle derom, kommer vi ved flere Navne i Braavalla-Kvædet til at tænke paa Harald

selv som Hjemmelsmand. Saaledes ved Holte, Navnet paa Haralds Svoger i Rusland; fremdeles naar der nævnes en Kriger fra Sigtuna, thi der landede Harald, da han kom tilbage fra Rusland.

Naar jeg holder det for ikke usandsynligt, at Harald selv har havt nogen Del i Braavalla-Kvædets Tilblivelse, saa stemmer dette vel overens med, at Skaldskab var for ham en stadig Kilde til Underholdning. Han udøvede selv Kunsten og opfordrede jævnlig Andre til at digte; han gav Skaldene Æmner at behandle, ogsaa af de mytiske og heroiske Sagn.

Jeg tænker mig dog ikke Kongen som Digtets egentlige eller eneste Forfatter. Hvis han det havde været, vilde den islandske Saga-Tradition sandsynlig have bevaret en Efterretning derom.

Jeg har allerede udtalt den Formodning, at Digtningen om at Harald Hildetand i den store Folkekamp hentes hjem af Odin tilligemed Brian-Slagets Gjenspeiling i Folkekampen tilhører en vesterlandsk norsk Digter, hvis Arbeide har været ældre end det Braavalla-Kvæde, som Saxo og Forfatteren af Saga-Brudstykket har kjendt. Paa Haardraades Englandstog blev Digtningen omarbeidet. Da blev Kjæmperækken udvidet efter Svolderrækkens Forbillede ved Tilføielse af en Mængde Navne; da blev flere Enkeltkampe i Slaget tildigtede, og Kvædet blev lagt i Starkads Mund.

Til en saadan Omdigtning tænker jeg mig, at Kong Harald Haardraade kan have givet Anvisning, idet han fra sine Reiser har nævnt mange Navne, som kunde komme til Anvendelse i Digtet; men Udførelsen har han overladt til en anden Digter.

Denne Digter maa vistnok, som Olrik mener, have været fra Telemarken. Thi Telemarken er i Rings Hær fyldigst repræsenteret af alle norske Bygder. Om alle Kjæmperne fra Telemarken fortælles der Bedrifter. Og foruden dem er der ingen anden navngiven norsk Kriger end Starkad, der udfører noget Storværk; og der er den Forskjel, at Starkad giver og faar Saar i Flæng, men Kjæmperne fra Telemarken gaar seirrige ud af begge de Kampe, de optræder i, og disse Kampe afgjør Slaget til Sigurd Rings Fordel.

Braavalla-Kvædet er sandsynlig allerede i 1066 paa Kongens Skib blevet fæstet i to Former. Den ene mere norsk, den anden mere islandsk. Flere Sprogformer taler for, at Digtet blev optegnet af en Mand fra Øst-Telemarken, og at denne Form kom til Danmark, hvor den blev optegnet af en Skaaning. Det var denne halvt norske, halvt skaanske Form, som Saxo Grammaticus lærte at kjende. En anden Optegnelse, som var gjort af en Islænding, kom til Island og ligger til Grund for Fremstillingen i Sagabrudstykket.

Harald Hildetand er allerede i Digtet Hyndluljóð, som er ældre end Braavalla-Kvædet, sat i Forbindelse med Øst-Sverige og gjort til Dattersøn af den Kong Ivar Vidfadme, som havde erobret Sverige. Derimod nævner Hyndluljóð ikke Sigurd Ring og synes ikke at have kjendt ham.

Jeg skal her ikke nærmere undersøge, hvorledes Fortællingen om Braavalla-Slaget med Hensyn til sit Grundlag forholder sig til den virkelige Historie. Vi mangler Midler til med Sikkerhed at bestemme dette. Det er gjort sandsynligt, at *Sigurd Ring* er en uhistorisk Person og at han er opstaaet ved Misforstaaelse af de to danske samtidige

Konger Sigurd eller Sivard, som hos den samtidige frankiske Forfatter Einhard kaldes Sigifrid, og Ring, hvis Navn synes at være en feilagtig Oversættelse af Einhards *Anulo*, det er Aale eller Ole, en Oversættelse, som er opstaaet derved, at man antog, at *Anulo* stod i Forbindelse med latinsk *anulus*, en Ring.

Sigifrid og Anulo holdt, som vi véd af Einhard, et stort Slag mod hinanden, hvori omtrent 10,000 Mand faldt, foruden begge Konger, men hvori Anulos Parti seirede. Det er sandsynligt, men ikke sikkert, at dette er det historiske Grundlag for Braavalla-Slaget. Dog synes den nordiske Fortælling at have bevaret flere af Einhard uafhængige virkelig historiske Minder. Men jeg beskjæftiger mig her med de sagnhistoriske og poetiske Elementer i Fortællingen om Braavalla-Slaget, ikke med de historiske.

Det af Einhard omtalte store Slag mellem Sigifrid og Anulo synes at have staaet i Danmark. Hvis dette Slag er det historiske Grundlag for Slaget mellem Harald Hildetand og Sigurd Ring, saa maa Braavold ved Braaviken som Navnet paa den Kampplads, hvor Sigurd Ring seirede, være uhistorisk. Vi skal se, om Kamppladsen gjennem en sagnhistorisk Undersøgelse lader sig forklare.

Det store Slag mellem Harald Hildetand og Ring synes at have staaet paa *Braavold* (*á Brávelli*) ved Braaviken.

Med Navnet Braaviken staar Navnet Bråbo härad i Forbindelse; dette Herred er omkring og i Vest for Braavikens Bund. Den samme Ordstamme findes i Braanäs paa Sydsiden af Braaviken i Lösings härad, hvor senere Braaborg blev øpført.

Derimod synes alt at tale for, at Almuen i Bygden ved

Braaviken ikke har kjendt Navnet Bråvalla hed paa en Slette der, førend dette Navn ved Indflydelse fra Fortællingen om det store Slag kom i Omløb.

Det eneste Bidrag til en sagnhistorisk Forklaring af Navnet *Brávǫllr*, som nu kjendes, er det, at dette Navn forekommer én Gang i et Digt, som er ældre end Braavalla-Kvædet og uden nogen Forbindelse med den store Folkekamp mellem Hildetand og Ring.

I det første Digt om Helge Hundingsbane, som efter min Begrundelse skulde være digtet i Dublin c. 1020, siger Helges Halvbroder og Sigmunds Søn Sinfjotle til en Fiende: «Jeg har redet mangt et Veistykke paa dig, da du var en guldbidslet Hoppe paa Braavold (*á Brávelli*).» Imod, at Digteren skulde have kjendt dette Navn fra en Fortælling om Kampen mellem Hildetand og Ring, taler Navnet *Braalund,* der i samme Digt betegner det Sted, hvor Borghild føder Helge og hvor Borge brydes den Nat, da Helge fødes. Thi dette Navn kan ikke fuldstændig skilles fra Navnet Braavold i samme Digt, men det har intet med Harald Hildetands og Rings Kamp i Øst-Sverige at gjøre.

Jeg forklarer Navnene Braavold og Braalund paa følgende Maade:

Brega (Nomin. i Pluralis), senere skrevet *Breagha,* var i Middelalderen Navnet paa det irske Landskab, som strækker sig fra Elven Liffey og Staden Dublin i Syd til Elven Boyne og Staden Drogheda i Nord. Til Brega regnes Landet fra de yderste Næs i Øst til et Pas vest for Kells i Vest. Dette Landskab var mest Sletteland. Den egentlige Slette hed *mag m-Breg.*

Naar Sinfjotle siger til sin Fiende: «Da du var en Hoppe

paa Braavold, red jeg mangt et Veistykke paa Dig,» saa betyder «paa Braavold» det samme som paa Brega-Sletten. Dette giver fortræffelig Mening. Thi det første Helgedigt er, som jeg før har søgt at vise, digtet af en norsk Digter, som har opholdt sig ved Sigtrygg Silkeskjægs Hird i Dublin. Sagndigtningen overfører ofte sine Helte til det Land, hvor Digteren har hjemme, enten fuldstændig eller tildels, saaledes at fremmede Stedsnavne, som henviser til Sagnets oprindelige Hjemsted, bliver staaende ved Siden af de for Digteren hjemlige Stedsnavne, som naar Reiðgotaland, de sydeuropæiske Goters Land, med Hovedstaden *Danparstaðir*, Dnjeprstaden, henlægges til Danmark.

Saaledes ogsaa i Helgedigtet. Helge er egentlig en dansk Konge, hvis Rige har Hovedstaden Ringsted. Men den norske Digter i Irland tænker sig ham dog halvt som en gammel dansk Konge i Dublin. Sinfjotle er gjort til Helges Broder og opholder sig hos ham. Naar Sinfjotle har hørt til den nordiske Konges Hird i Dublin, saa er det ligetil, at han mangen Gang har redet paa Brega-Sletten, *á Brávelli*. Thi denne Slette begyndte lige i Nord for Dublin. Nordboerne kjendte den godt og gjorde oftere Indfald i den. Saaledes fortæller de fire Mestres Aarbøger ved 999, at Nordboerne fra Dublin drog med Rytteri ind paa Brega-Sletten.

I Helge-Digtet er paa Helge overført Sagnet om Wolfdietrich, som ogsaa overføres til den irske Konge Cormac, at Kongesønnen fødes ude i Skoven blandt Ulvene. Naar Digteren forestiller sig Sigmund som Konge i Dublin, er det naturligt, at han lader hans Søn fødes i Braalund, d. e. Brega-Skoven. Denne Skov begyndte lige nord for Dublin ved

Clontarf-Sletten. Den Nat, da Helge fødes, brydes eller stormes fiendtlige Borge i Braalund af Sigmund, ligesom Nordboerne i Dublin ofte plyndrede de irske Høvdingers Boliger i Brega. Det irske Navn paa Brega-Sletten *Bregmag* eller sædvanlig *Mag m-Breg,* senere skrevet *Magh Breagh,* nu Moy Bra (Brey) er sammensat med *mag,* som i Betydning svarer til det oldn. *vǫllr.* Fra Middelalderen af hørtes ikke det aandende *g* i Irernes Udtale. *Magh Breagh* er af Nordboer i Vesten blevet gjengivet ved *Brávǫllr* i Lighed med at angelsaks *bréag, bréaw* «Øienlaag» svarede til det gammelnordiske *brá,* «Øienhaar, Øienlaag». Det er muligt, at de Nordboer, som først gjengav det irske Stedsnavn ved *Brávǫllr,* kjendte det svenske Stedsnavn *Brávík,* og at dette virkede med ved Omdannelsen af Ordformen, men nødvendig er denne Antagelse ikke.

Vi har seet, at den Digtning, som fortæller om Harald Hildetands Fald for Brunes Haand og om Ubbes Kamp med Elriks Sønner gjenspeiler en Fortælling om Brians Fald for Broder og om Murchads Kamp med Ellrics Søn i Clontarf-Slaget i Irland. Da nu *Brávǫllr* i Helge-Digtet er det nordiske Navn paa Brega-Sletten i Irland, slutter jeg, at vi ogsaa i Braavold som Navn paa den Kampplads, til hvilken Slaget mellem Harald Hildetand og Ring er henlagt, har en Gjenspeiling af Fortællingen om Brian. Harald Hildetands Fald er henlagt til Braavold ved Braavik i Østergøtland paa Grund af den Lydlighed, som Braavik havde med *Braavold,* det nordiske Navn paa Brega-Sletten i Irland.

I Clontarf-Slaget har Nordboerne opstillet sin Hær paa Sletten paa Nordsiden af og ved Bunden af Dublin-Vigen

fra Forbjærget Howth (d. e. Hoved) i Øst til Liffeys Munding i Vest. Denne Slette hørte til Brega. Vistnok siges Clontarf-Slaget i de irske Aarbøger aldrig at have staaet paa Brega-Sletten. Der nævnes mere specielle Navne. Men i de fire Mestres Aarbøger nævnes lige forud for Clontarf-Slaget og under samme Aar som dette, at Nordboerne og Leinstermændene førte en Hær ind i Brega og at de bortførte mange Fanger og en talløs Mængde Fæ.

Jeg formoder saaledes, at den norske i Dublin forfattede Fortælling om Brian, som har paavirket Digtningen om Braavalla-Slaget, har nævnt Braavold, d. e. Brega-Sletten, som det Sted, hvor Brian-Slaget stod eller hvor et Hærjetog, som gik umiddelbart forud for dette, fandt Sted. Fra denne Fortælling blev paa Grund af Lydligheden Navnet overført til en Slette ved Braaviken, hvortil Slaget mellem Harald Hildetand og Ring blev henlagt.

Lydligheden mellem Navnene har dog ingenlunde været den eneste Grund til at det Slag, hvori Hildetand faldt, blev henlagt til Øst-Sverige. Sagnet om Harald Hildetand har vistnok fra ældgammel Tid af været sat i Forbindelse med Sverige. Ved Valget af Kamppladsen kan Navnet Ringstad i Östra Eneby socken, Braabo härad (allerede nævnt 1316) have virket med, idet man knyttede dette til Hildetands Modstander Ring.

Forbindelsen mellem det Sted, til hvilket Brian-Slaget er henlagt, og Stedet for Harald Hildetands Fald vil tydeligere vise sig ved nærmere Betragtning af Fortællingen i Sagabrudstykket og hos Saxo Grammaticus.

Der er allerede i den almindelige Situation en bestemt Lighed mellem Brian-Slaget og Braavalla-Slaget.

Brian drager sydfra hærjende ind i sine Fienders Land og derpaa mod Øst til Kamppladsen. Harald Hildetand, Danmarks Konge, drager sydfra ind i Sverige og derfra mod Øst til Stedet for det store Slag. Derimod kommer Rings Hær nordfra til Slaget, ligesom Dublinmændenes nordiske Hjælpetropper fra Skotland. Rings Flaade landsætter Tropper paa Østsiden af Sverige, ligesom Dublinmændenes nordiske Hjælpetropper landsættes paa Irlands Østkyst. Ligheden kan forfølges videre.

Ring drog ifølge Sagabrudstykket selv med sin Hird og med Vestgøterne Landveien fra Mälaregnene mod Vest til Skoven Kolmaarden, som danner Grænsen mellem Svitjod og Østergøtland. Og da han kom fra Skoven der vestpaa til Braaviken, mødte hans Flaade ham. Kong Ring samlede da sin Hær i Leir paa Braavold under Skoven imellem denne og Vigen.

Sigtrygg Silkeskjæggs Hær i Brian-Slaget bestaar ligeledes dels af Tropper, som kommer til Lands, dels af Mænd, som kommer seilende. Hans Hær opstilles mellem Skoven og Dublin-Vigen. Kolmaarden, som danner Grænsen mellem Svitjod og Østergøtland, svarer i Fortællingen om Braavalla-Slaget til den Skov ved Kamppladsen for Brian-Slaget, som danner Sydgrænsen for Brega.

De fleste svenske Oldgranskere har lagt Braavold, hvor Slaget skulde have staaet, paa Sydsiden af den ydre Del af Braaviken. Braavalla-hed mentes at have ligget i Östra Husby socken af Östkind härad.

Men dette strider bestemt mod Fremstillingen i Saga-Brudstykket, hvor det siges, at Rings Hær samles under Skoven Kolmaarden mellem denne og Braaviken.

Den Del af Kolmaarden, som hører til Østergotland, er i Vest for Bunden af Braaviken og paa Nordsiden af den indre Del af denne, i Braabo härad og i Lösings härad. Her er det altsaa, at Ring ifølge Saga-Brudstykket opstiller sin Hær.

Der er her ikke Tale om et virkeligt Slag, men om et Slag, som alene tilhører en Digters Fantasi.

At Digteren har, ligesom Saga-Brudstykket, tænkt sig, at Rings Hær blev opstillet mellem Kolmaarden og Braaviken, godtgjøres ved Forholdene i Clontarf-Slaget, som gjenspeiles i Braavalla-Digtningen. Thi i Clontarf-Slaget er Nordboernes Hær opstillet ved Skovranden paa Nordsiden af Dublin-Vigen.

I Saga-Brudstykket heder det, at den ene Fløi af Rings Hær naaede til den Elv, som hed *uata*, og den anden ned til Braaviken. *uata* har Peringskiøld forandret til *uara*, og dette har man forstaaet om Vara-ån paa Vikbolandet. Men med urette. Thi bortseet fra det at *Vara* ingen Hjemmel har i det gamle Haandskrift, saa har Kamppladsen, som sagt, af Saga-Brudstykkets Forfatter været tænkt under Kolmaarden mellem denne og Braaviken.

uata kan overensstemmende med gammel Skrivemaade hos Irlændere og Angelsakser betegne *Vað-á* af *vað*, et Vadested. Jeg formoder, at dette Navn er bibeholdt fra en nordisk Fortælling om Clontarf-Slaget. I dette Slag blev Nordboernes og Leinstermændenes Skarer mod Slutningen af Slaget forfulgte og nedhuggede af Irlænderne under Maelsechlainn ligetil Dublin.

Dubhlinn, d. e. Svart pollen, er egentlig Navn paa den Del af Elven Liffey, paa begge Sider af hvilken Staden er anlagt. Staden hed paa Irsk *Ath-Cliath* d. e. Vidjevadet.

Herefter formoder jeg, at *Vað-á* «Vadestedets Elv» i en nordisk Fortælling om Clontarf-Slaget har betegnet Elven Liffey, hvor Ath-Cliath eller Viljevadet var. Og jeg formoder, at Navnet *Vaðá* sammen med Navnet *Brávǫllr* er gaaet over fra Clontarf-Slaget i Irland til Braavalla-Slaget i Sverige.

Ogsaa Saxo Grammaticus har tænkt sig Slaget ved Braaviken. Men han fortæller, at der var berammet Gotlændingerne Tid og Sted, da de skulle møde Svenskerne mellem Vik og Verund, og at den ene Fløi af Rings Hær strakte sig lige til Verund. Efter Ordformen synes Saxos *Werundia* at være Värend. Men at Rings Hær skulde strække sig fra Braaviken til Värend er en Urimelighed, selv hvor Talen er om et Slag, som kun hører Digtningen til. Navnet *Werundia* synes her at maatte være kommet ind ved en Feil, men denne Feil kan jeg ikke rette. Ialfald har vi ogsaa hos Saxo den Fremstilling, at Rings Flaade kommer til Kamppladsen seilende nordfra, ligesom Sigtrygg Silkeskjægs nordiske Hjælpetropper i Clontarf-Slaget.

*

Jeg skal til Slutning sammenfatte i Korthed Resultatet af min Udvikling. Fortællingen om Braavalla-Slaget grunder sig paa en uhistorisk Digtning. Den ældre Braavalla-Digtning lod Brian-Slaget i Irland gjenspeile sig i Braavalla-Slaget. Allerede den havde henlagt Slaget til en Slette ved Braaviken i Øst-Sverige. Denne ældre Braavalla-Digtning er opstaaet hos Nordboerne i eller ved Irland mellem 1014 og 1066. Denne Digtning blev senere under Harald Haardraades Englandstog i September 1066 omarbeidet til den Braavalla-Digtning, som Sagabrudstykket og Saxo forudsætter.

skernes Tog gik mere mod Øst, dog fik Forbindelserne med Vesten ogsaa for dem stor Betydning. Daner og Nordmænd mødtes i England, Irland og i flere vestlige Lande. Men Forbindelserne med irsktalende Folk i Skotland og Irland blev navnlig for Nordmændenes, særlig de vestlige Nordmænds Historie og Kulturudvikling af gjennemgribende Betydning.

Jeg har i en Række af Arbeider søgt at gjøre det sandsynligt, at disse Forbindelser har havt stor Indflydelse ved den eiendommelige Udvikling af de nordiske, navnlig norsk-islandske, mytiske og heroiske Sagn og af Skaldenes Kunstpoesi. I nærværende Foredrag skal jeg rette Opmærksomheden mod en anden Side af den gamle norsk-islandske Litteraturs Udvikling.

Den islandske Saga eller prosaiske Fortælling har saagodtsom intet tilsvarende i de andre germanske Folks Litteratur. Derimod har flere Granskere været opmærksomme paa, at den islandske Saga har enkelte tydelige Berøringspunkter med de hos Irlænderne i gammel Tid nedskrevne prosaiske Fortællinger af sagnhistorisk og historisk Indhold.

For at belyse Spørgsmaalet om, hvorvidt der er nogen historisk Forbindelse mellem de islandske og de irske prosaiske Fortællinger, skal jeg her undersøge Forholdene hos de i Irland boende Nordboer paa den Tid, da Kristendommen og dens Kultur først blev almindelig udbredt hos disse. Jeg skal søge at gjøre det sandsynligt, at historiske Fortællinger paa nordisk Sprog blev nedskrevne hos dem paa denne Tid, længe før Sagaer blev nedskrevne paa Island. Og jeg skal søge at vise, at prosaiske Fortællinger, som vi

kjender fra Island, allerede havde faaet sin faste Form hos Nordboerne i Irland.

De nordiske Vikinger omtales i England første Gang 793, i Irland 795. Da brænder de en Kirke paa en Ø tæt ved Dublin. I Aarene 798—802, plyndrer de paa Øen Man og længer oppe mod Nord ved Skotlands Vestkyst, endog saa høit mod Nord som paa den hellige Ø Icolmcill, hvor Angrebet gjentages i 806. I Aaret 807 viser Vikingerne sig første Gang paa Irlands Fastland. Efter nogle Aars Hvile begynder Vikingernes Anfald paa Irland igjen i 820, og i 820—830 omsværmer Vikingeflaader Irland til mange Sider. I 835 viser de sig for første Gang ved Midtvinterstid i Irland. Fra 836 optræder Vikingerne mere i Forening. 840—845 er de rundt omkring i Landet, anlægger Skanser og Fæstningsværker.

Irlænderne var kun lidet skikkede til at byde Nordboerne nogen samlet Modstand. Landet var splittet i 4 Kongeriger Connaught, Ulster, Leinster og Munster foruden Distriktet Meath. De nævnte større Dele var igjen splittede i Stammer, Slægter og Familier. En irsk Overkonge havde saagodtsom ingen Magt. Irlænderne havde ingen Følelse for en irsk Enhed, men kun for den Del af Landet eller endog kun for den Stamme, hvortil de hørte. Efter Nordboernes Ankomst forenede Konger og Folk i en irsk Landsdel sig jævnlig med Nordboerne til Bekjæmpelse af Irlændere i andre Landsdele.

Nordboernes Magt blev ogsaa fremmet i høi Grad derved, at de i Skibsbygningskunst og Sjødygtighed stod langt over Irlænderne, ligesom ogsaa i Anlæg for Handel og Handelsreiser. Nordboerne satte sig navnlig fast i Dublin, Wa-

terford og Limerick og anlagde her virkelige Handelsstæder. Allerede Turgeis, hvem Snorre Sturlassøn kalder Torgisl, som døde 845, søgte at grunde et hedensk nordisk Rige i det nordøstlige Irland. I 9de Aarhundred er der heftige Kampe mellem Danerne og Nordmændene i Irland. Men lidt efter Midten af 9de Aarhundred blev en norsk Kongestamme i Dublin anerkjendt som Hersker over alle Nordboer i Irland.

Allerede i 9de Aarhundred maa Nordboerne og Irerne have havt Indflydelse paa hinanden. Vikingerne havde hjemmefra kun faa Kvinder med sig, de røvede mange irske Kvinder og levede sammen med dem. Mange Irlændere opgav sin Tro, sluttede sig til Nordboerne og optog deres Tro og Sæder. Disse kaldtes «Gall-Gaedhel» Fremmed-Irer og blev anseede for grummere end de nordiske Hedninger selv. Efterhaanden dannede der sig navnlig paa Suderøerne et irsk-norsk Blandingsfolk, som kaldtes Fremmed-Irer.

Allerede i 835 og 851 omtales en irsk Høvding med et nordisk Navn. Straks efter Midten af 9de Aarhundred hører vi om Ægteskaber mellem nordiske Konger i Irland og irske Kongedøtre. Paa denne Tid fortælles ogsaa om, at irske Konger holder Gjæstebud for nordiske Konger og gjør Krigstog sammen med dem. Nordiske Krigere gaar i irske Kongers Tjeneste.

I 10de Aarhundred blev Forbindelserne mangesidigere. Talrige Nordboer i Irland lod sig allerede i Begyndelsen af 10de Aarhundred døbe. Ægteskabelige Forbindelser mellem Personer af de to Folk blev sædvanligere. Nordboer antog ofte irske Navne og havde jævnlig irske Fostersønner. Forbindelserne fandt ikke blot Sted mellem

—

Kongeslægterne, men strakte sig til Høvdingerne og til de brede Lag.

*

Irlændernes Kamp for at afryste Nordboernes Aag blev først concentreret og med bevidst Plan ført gjennem en længere Tids energisk fortsatte Arbeide af Dalcassiernes store Konge *Brian*. Hans Stamme var bosat i den nordlige Del af Munster. Han havde sit Kongesæde i Kinncora ved Elven Shannon nord for Limerick. Han begynder lidt efter Midten af 10de Aarhundred Guerilla-Krig med Nordboerne fra Skovene og Hederne i det nordlige Munster. Han er under sin Ungdomskamp i den største Nød og har kun en Flok af 15 Mænd om sig. Men Fred vil han ikke, og hans Energi er ubøielig. Snart vokser han fra Seier til Seier. Irlændernes Mod steg navnlig, efterat Brian og hans Broder havde erobret, plyndret og brændt Nordboernes Stad Limerick. Efter sin Broders Død blev Brian Enekonge i Munster og ikke mange Aar derefter anerkjendt som det sydlige Irlands Herre. Samtidig var Maelsechlainn den mægtigste Konge i det nordlige Irland og kjæmpede der med Nordboerne.

Efter den blodige Seier ved Glenmama 998 over Nordboerne erobrede og plyndrede Brian Dublin og var der en Maaned. Han lod Tors hellige Lund nedhugge. Senere gav han dog den norske Konge Sigtrygg Fæstningen igjen, da Sigtrygg var kommen til ham og havde underkastet sig. Ligeledes benaadede Brian Leinsters Konge Maelmordha, som havde kjæmpet mod ham i Slaget ved Glenmama.

Brian udstrakte nu ogsaa sit Herredømme over det nord-

lige Irland, saa at endog Maelsechlainn maatte gaa i Forbund med ham og anerkjende hans Overmagt.

Brian var ved Aar 1000 ubestridt Irlands mægtigste Konge. Han sendte endog udenfor Irland en Flaade, som hævede Skat i Wales og i Skotland.

I 15 Aar skal Brian have levet i Fred.

Freden i Irland brydes af Leinsterkongen Maelmordha 1012. Hans Søster Gormlaith, som var gift med Brian, æggede ham til ikke længer at anerkjende denne som Overherre. Maelmordhas Vrede blev vakt. Han samlede de med Brian misfornøiede Stammer, og de begyndte Fiendtligheder mod hans Forbundsfæller. Dette fører til nye Plyndretog og Kampe. Brian forbereder et Tog mod Dublin. Den nordiske Konge i Dublin ruster sig paa sin Side længe og søger Hjælp hos Nordboerne rundt om i Vesten. Det kom til et Slag Langfredag 1014 paa Clontarf-Sletten ved Dublin. Dette Slag fremstilles baade i irske og i nordiske Skrifter som det blodigste Slag, der er holdt i Irland, siden Nordboernes Komme til Øen.

Brian havde især Mænd fra Munster og Connaught. Hans Rival Maelsechlainn, Konge af Meath indtog med sine Mænd en afventende Holdning, og først da Slaget gik Nordboerne imod, greb han ind og fuldendte deres Nederlag. Med Nordboerne var Leinstermændene forenede. Kong Sigtrygg i Dublin havde faaet Hjælp fra alle nordiske Nybygder i Vesten. Brian faldt i Slaget tilligemed sin heltemodige Søn Murchad og sin Sønnesøn Tordelbach, men Brians Mænd og Forbundsfæller seirede. Den største Del af Nordboerne blev nedhugget eller druknede. Paa deres Side faldt Orknøjarlen Sigurd og Leinsterkongen Maelmordha.

Men Sigtrygg, som ikke havde deltaget i Kampen, beholdt dog Dublin.

Nordboerne i Irland blev efter Clontarf-Slaget mere løsrevne fra sine Frænder i Skotland og det øvrige Norden. De irske Nordmænds Rige Dublin blev fra nu af betragtet som et irsk Rige, ensartet med de øvrige Riger i Irland. Kristendommen blev fra nu af grundfæstet blandt Nordboerne i Irland og Bispedømmer oprettedes i deres Stæder.

De forskjellige irske Aarbøger beretter om Clontarf-Slaget. Men den irske Hovedkilde til Kundskab om dette Slag er Skriftet om Irernes Kamp mod de Fremmede, som sandsynlig er forfattet af en irsk Lærd, som har staaet Kong Brian nær, og ialfald tildels efter samtidige Kilder. Dette Skrift, som jeg betegner ved dets irske Navn Gogadh Gaedhel, er idethele meget paalideligt, uagtet det fortæller fra Brians Partistandpunkt og uagtet det bruger de mest bombastiske Udtryk, naar Talen er om Brian og om hans Frænder.

I dette Skrift forekommer der under Skildringen af Clontarf-Slaget Udtryk, som efter min Mening har stor Betydning for Spørgsmaalet om, hvorvidt der hos Nordboerne i Irland var fremkommet nogen Litteratur.

I Cogadh Gaedhel eller det irske Skrift om Irernes Krig med Nordboerne heder det nemlig om det Anfald, som Murchad Brians Søn i Clontarf-Slaget gjør paa Nordboerne: «Hans Fiender efter ham, nemlig Nordboernes og Leinstermændenes Historikere, bevidner, at der faldt femti til høire og femti til venstre ved hans Angreb.» Dette Udtryk synes at maatte henpege paa Historikere, som i Irland fortalte eller skrev for Nordboerne og Leinstermændene. Men

under saa udviklede Forhold som de irske ved Aar 1020, maa det ansees for overveiende sandsynligt, at der ved Leinstermændenes Historikere menes Mænd, som *nedskrev* historiske Efterretninger. Og da maa det samme gjælde Nordboernes Historikere, paa hvis Vidnesbyrd Forfatteren her beraaber sig sanmen med Leinstermændenes.

Fremdeles er det det naturligste, at de Historikere, som skrev for Nordboerne, selv var nordiske Mænd og at de skrev paa nordisk Sprog.

Der er intet usandsynligt i det, at Forfatteren af det irske Skrift om Irernes Krig med Nordboerne enten selv eller gjennem en anden Irlænder har en mundtlig Gjengivelse af en nordisk skreven Beretning om det Mandefald, som Brians Søn Murchad voldte i Clontarf-Slaget.

Ogsaa ellers viser Forfatteren af det irske Skrift Cogadh Gaedhel noget Kjendskab til nordisk Sprog. Han fortæller saaledes, at Slaget begynder med, at Nordboernes ypperste Kjæmpe, som venter paa den Irlænder Domnal, der har modtaget hans Udfordring, raaber «*Hwar es Domnall!*» (Hvor er Domnal), men disse nordiske Ord gjengives i det irske Skrift saaledes, som de er blevne udtalte, ikke som de har været skrevne. Domnal kalder i sit Svar Nordboen for Niding, og dette nordiske Ord er beholdt i det irske Skrift i Formen *sníding*.

Der har altsaa, tror jeg, i Irland kort Tid efter Clontarf-Slaget 1014 existeret en paa nordisk Sprog nedskreven Beretning om Clontarf-Slaget.

Vi har efter min Formodning i de anførte Ord af det irske Skrift Cogadh Gaedhel ligefrem et Vidnesbyrd om, at en nordisk Sagaskriver i Dublin lidt efter 1014 har i et

paa nordisk Sprog nedskrevet Skrift fortalt om Murchads voldsomme Anfald paa Nordboerne i Kampen, hvorom ogsaa en samtidig Historieskriver fra Leinster, som skrev paa irsk Sprog, har fortalt paa ensartet Maade. De store Tal, 50 Mand som faldt til høire og 50 til venstre, røber, at denne nordiske Fremstilling ikke overalt meddelte en nøgtern Gjengivelse af den historiske Virkelighed, men at den digteriske Fantasi delvis havde i denne Fremstilling forstørret de virkelige Forhold.

Det vigtige Resultat, at der i Irland kort Tid efter 1014 existerede en paa nordisk Sprog nedskreven Fortælling om Clontarf-Slaget, tror jeg at kunne støtte fra mange Sider. For det første ved flere andre Steder i dette irske Skrift Cogadh Gaedhel, Skriftet om Irernes Krig med Nordboerne.

Spørger vi nemlig, om der er andre Afsnit eller Enkeltheder i dette irske Skrift, som er optagne fra den norske Saga, der ligeledes har handlet om Brians Liv og Clontarf-Slaget, saa fæster vor Opmærksomhed sig da naturlig ved et andet Punkt af Slagskildringen (Kap. 102). Her har der været givet en meget ordrig Skildring af det voldsomme Sammenstød, under hvilket Dalcassiernes Sværde kløvede Nordboernes Brynjer. Derpaa heder det:

«Nordiske Mænd og nordiske Kvinder, som fulgte Slaget fra Dublins Volde, bevidnede, at der, naar de saa ud, fløi Ildgnister fra de Kjæmpende i Luften til alle Sider.»

Det er naturligt, at Forfatteren her beraaber sig paa Norboerne; thi det, som her fortælles, var noget, som kun disse, men ikke Brians Folk, saa.

Naar vi sammenstiller dette Sted med det før anførte

Sted, hvor den irske Forfatter beraaber sig paa Nordboerne, nemlig i Ordene «Nordboernes og Leinstermændenes Historikere bevidner», saa er der al Grund til at tro, at den irske Forfatter ogsaa, hvor han beraaber sig paa Nordboernes Udsagn om det, som saaes fra Dublins Volde, kjender dette Udsagn fra samme nordiske Historiker. I den paa Norsk nedskrevne Sagafortælling om Clontarf-Slaget var altsaa, mener jeg, nævnt denne Iagttagelse, som nordiske Mænd og Kvinder, der fra Dublins Volde fulgte Slaget, havde gjort. Men dette fører os videre.

I det Kapitel, som fortæller om Murchads heltemodige Kamp, heder det til Slutning, at det for Dublins Folk, som betragtede Kampen fra Voldene, saa ud, som naar Høstfolk slaar en Havremark. Og Amlaibs Søn (d. e. Kong Sigtrygg Silkeskjæg Olav Kvaarans Søn), som var ved Brystværnet paa sit Vagttaarn og saa paa Kampen, ytrede: «Vel høster Nordboerne Marken; mangt et Neg kaster de til Side.» «Ved Kvæld skal Udfaldet sandes,» sagde Amlaibs Hustru, som var Brians Datter.

Der kan ikke være nogen Tvivl om, at disse Iagttagelser og Ord af dem, som var paa Dublins Volde, er øste af samme Kilde som den før nævnte Iagttagelse fra Dublins Volde; altsaa er ogsaa her, tror jeg, en norsk Saga om Brian og Brian-Slaget det irske Skrifts Kilde.

Nu maa jeg fremhæve, at de sidstnævnte Iagttagelser fra Voldene gjøres ved Betragtningen af den Kamp, som samler sig om Murchad og hans Mænd. Men dette er den Kamp, ved hvilken den irske Forfatter ligefrem beraaber sig paa Nordboernes Historikere. Vi ser saaledes, at Argumenter hentede fra to forskjellige Sider her fører til samme Resultat.

Det sidst anførte Replikskifte mellem Sigtrygg og hans Hustru hører nødvendig sammen med Ord, som de siges at have skiftet med hinanden senere. Om Kvælden var Nordboernes Nederlag afgjort. De blev drevne mod Havet, druknede i store Flokke i Sjøen, og Ligene laa i Dynger i Hundredvis.

Tordelbach, Murchads Søn, som forfulgte Nordboerne, blev af Strømmen kastet mod en Plankevæg og druknede gjennemboret af en Stage, med en Nordbo under sig, en Nordbo i sin høire og en Nordbo i sin venstre Haand. Da var det Sigtryggs Hustru, som var Brians Datter, sagde: «Det tykkes mig, at Nordboerne nu har faaet sin Arvelod.» «Hvad mener du, Kvinde?» sagde Olavs Søn. «Nordboerne kommer til Havet, deres naturlige Arv,» svarede hun. «Det er Heden, som driver Fæflokken i Vandet; men den vil snart blive malket.» Olavs Søn blev vred og han slog hende, saa han knuste en Tand i hendes Mund.

Altsaa ogsaa dette er øst af den norske Saga.

Men hvem kan ved de sidst anførte Scener miskjende det inderlige Slægtskab med den islandske Saga? Et Slægtskab, som kræver sin ydre historiske Forklaring. Saa mange Eiendommeligheder, som vi beundrer i den islandske Saga, finder vi ogsaa her fuldt udprægede: den anskuelige Situation; den objektive Opfatning af de optrædende Personer i deres Forhold til hinanden; den rammende Ironi i de knappe Replikker; det realistiske Billede.

I Begyndelsen af foregaaende Kapitel fortælles det, at Kampen varede fra Solopgang til Kvæld. Det havde været fuld Flodtid, da Nordboerne om Morgenen drog ut til Kamp, og Tidevandet var igjen paa det høieste, da Kampen om Af-

tenen hørte op. Flodbølgen havde drevet alle de Fremmedes Skibe ud, og Nordboerne havde nu ikke andet Sted at flygte til end Havet.

Det er ved astronomisk Beregning blevet oplyst, at Opgaven om Tidevandet stemmer overens med de virkelige Forhold i Dublin-Vigen ved Clontarf paa denne Dag, den 23de April 1014.

Dette godtgjør altsaa, at Kampskildringen her grunder sig paa Øienvidners Beretning. Men hvilke Øienvidner? Ved Ordene om, at det var høieste Flodtid paa den Tid af Døgnet, da Nordboerne gik ud for at kjæmpe om Morgenen, er det tydelig sagt, hvad ogsaa i sig selv er det ene naturlige, at det er de sjøvante Nordboer i Dublin, som har iagttaget Flodvandet. Derfor tror jeg, at det irske Skrift Cogadh Gaedhel ogsaa her har laant fra en i Dublin af en Nordmand forfattet Brians Saga.

Den norske Brians Saga er vistnok ligeledes Kilden for den Fortælling om Slagets Begyndelse, hvori vi finder norske Ord bevarede i det irske Skrift. Den nordiske Helt Plat (hvis Navn synes at være et Tilnavn Flat) træder frem foran Fylkingen og raaber tre Gange «*Hwar es Domnall?*» Domnal svarede og sagde: «Her, Niding!»

Det irske Skrift skriver det norske Ord *sniding*. De kjæmpede og gjennemborede hinanden.

Et Vidnesbyrd om, at Skriftet Cogadh Gaedhel ved Fremstillingen af Clontarf-Slaget ved Siden af andre Kilder ogsaa har benyttet en Fremstilling paa nordisk Sprog, har vi fremdeles i de i dette Skrift meddelte Rækker af Navnene paa de Nordboer som kom til Slaget og som faldt i dette. Thi vi kan her tildels spore ikke blot nordiske Navne, men

endog en allittererende Opregning paa nordisk Sprog af Navne, Tilnavne og Øgenavne. Sammen med *sunr Svínins* «Svinets Søn» har været nævnt *sunr Sveinins* «Svendens Søn».

Ogsaa fra Brians og hans Broders Ungdomskampe med Nordboerne synes man at have havt allittererende nordiske Navnerækker, som er benyttede i det irske Skrift, saaledes: Øybjǫrn og Auðunn, Bóndinn og Bjǫrninn. Det er Navne paa nordiske Vikinger med hvem Brian og hans Broder har kjæmpet.

Jeg har søgt at paavise, at der hos Nordboerne i Dublin lidt efter 1014 blev nedskrevet en historisk Fortælling eller Saga paa nordisk Sprog. Hvis det er rigtigt, er det tillige en saa vigtig Kjendsgjærning, at det er min Pligt efter Ævne at støtte den fra alle Sider. Jeg skal derfor søge at vise, at der blandt Nordboerne i Dublin fandtes de ydre og indre Betingelser, som gjorde det muligt, at en Mand af deres Kreds paa denne Tid kunde nedskrive en Fortælling om Clontarf-Slaget.

Den vesteuropæiske skrevne Litteratur udgaar overalt i Middelalderen i sin første Oprindelse fra Geistligheden. Og saaledes maa det derfor ogsaa have været hos Nordboerne i Dublin.

Vi skal derfor kaste et Blik paa de irske Nordboers tidligste Forbindelser med Kristendommen og den kristne Geistlighed i England og Irland. I 943 blev Kong Olav Kvaaran døbt i England af Erkebiskop Wulfhelm i Canterbury; den engelske Konge Eadmund stod Fadder til ham. Til Irland skal Olaf have medtaget engelske Munke, da han i 953 blev Konge i Dublin. I 979 drog han som Pilegrim til den hellige Ø Iona eller Icolmcill, hvor han døde som

Kristen. Han havde en Datter med det kristelige Navn Maelmaire (d. e. Marias Tjener), gift med den irske Konge Maelsechlainn og død 1021. Den Forbindelse mod Canterbury, som var begyndt ved Olavs Daab, fortsattes af hans kristne Efterfølgere i 11te Aarhundred.

Grunden til Kristkirken i Dublin blev lagt 1038, og omtrent paa samme Tid blev der af Nordboerne oprettet et Bispesæde, ikke i Tilslutning til det irske Armagh, men til Canterbury. Dog er den første Biskop i Dublin Dunan eller Donatus efter hans Navn at dømme snarest en Irlænder og ialfald ikke en Nordmand.

I Slutningen af 10de og i Begyndelsen af 11te Aarhundred var der ikke liden boglig Dannelse hos Englands Geistlighed, ogsaa i Canterbury. Dunstan restaurerede og grundede fra nyt af flere Klostre. Aethelwold († 984) sørgede for Geistlighedens Opdragelse til Lærdom. Ælfrics Forfattervirksomhed begynder i sidste Tiaar af 10de Aarhundred. Fra omkring Aar 1000 bliver Canterbury Hovedsædet for Nedskrivning af Aarbøger paa Angelsaksisk.

Jeg søger dog Hovedforklaringen til at en Saga om Brian og Brian-Slaget paa nordisk Sprog blev nedskreven i Dublin kort efter 1014, i andre Forhold end de engelske. Det maa mærkes, at Forfatteren af det irske Skrift Cogadh Gaedhel for det formentlige Faktum, at der for Murchad faldt 50 Mand til høire og 50 til venstre i Clontarf-Slaget, beraaber sig ikke blot paa Nordboernes men ogsaa paa Leinstermændenes Historieskrivere. En nordisk Fremstilling af Clontarf-Slaget og en af en Irlænder fra Leinster forfattet Fremstilling har altsaa om dette fortalt det samme. Dette hentyder paa en Forbindelse mellem den af en

Nordmand i Dublin om Clontarf-Slaget paa nordisk Sprog nedskrevne Fortælling og en irsk af en Leinstermand forfattet Fortælling om samme Begivenhed. Da nu historisk Forfatterskab paa Irsk var ældgammelt i Irland, medens Nordmændene i Dublin ikke vel kan have begyndt med saadan Virksomhed før i Begyndelsen af 11te Aarhundred, saa maa vi slutte, at naar en Nordmand kort efter Clontarf-Slaget nedskrev om dette en Beretning, som ialfald paa ét Punkt stemte overens med en Leinstermands Beretning, saa har denne Nordbo skrevet ialfald tildels efter irske Forbilleder, og irske Forfattere maa ialfald tildels have været hans Læremestre.

Dette stemmer meget vel overens med de almindelige historiske Forhold. Ved den oversigt over disse, som jeg i det følgende skal give, har jeg havt stor Hjælp af en Afhandling om nordisk Sprog og Nationalitet i Irland af min Søn Dr. Alexander Bugge, trykt i Aarbøger for nordisk Oldkyndighed.

Fra Midten af 10de Aarhundred optræder det norske Kongedømme i Dublin mer og mer som en irsk legitim Stat, i Forbund snart med et, snart med et andet af de irske Kongeriger. Ægteskabelige Forbindelser mellem den nordiske Kongefamilie i Dublin og irske Kongefamilier bliver fra denne Tid af sædvanlige. Gormlaith, en Kongedatter fra Leinster, er tre Gange gift: med den norske Konge Olav Kvaaran i Dublin, med den irske Overkonge Maelsechlainn og med Dalcassiernes Konge Brian. Hun fødte Olav Sønnen Sitric eller Sigtrygg Silkeskjæg, som blev gift med sin Stedfader Brians Datter, hvis Moder ikke var Gormlaith. Olav Kvaaran havde en Datter Maelmaire, som blev gift

med Maelsechlainn. Zimmer har søgt at vise, at irske Digtere ved Aar 1000 for Betaling digtede irske Digte for Nordboerne i Dublin.

Paa denne Tid maa derfor Medlemmerne af den norske Kongefamilie i Dublin og deres nærmeste Omgivelser have forstaaet irsk Sprog.

Særlig stod Dublinkongerne i et nært Forhold til Leinster. Sigtryggs Morbroder Maelmordha, Konge af Leinster, havde støttet ham fra tidlig og faldt paa Sigtryggs Side i Clontarf-Slaget.

Nordmændene i Irland havde i saa overveiende Grad Lyst til Kamp, Kjøbfærd og Sjøreiser, at vistnok meget faa af dem endnu i Begyndelsen af det 11te Arhundred var Geistlige.

Men paa den anden Side er det sandsynligt, at Dublinkongernes Forbindelser med geistlige Stiftelser samt Paavirkninger fra kristne Irer og Engelskmænd havde givet Anledning til, at ialfald enkelte Nordboer fra Dublin og fra andre Stæder i Irland allerede dengang var blevne Geistlige, havde lært at læse og skrive latinske Bogstaver og at sysle med boglig Virksomhed.

Geistlige Stiftelser fandtes fra gammel Tid af i Dublins umiddelbare Nærhed. I et Digt, som er forfattet umiddelbart efter Clontarf-Slaget, omtaler den irske Digter Mac Liag Dublin som en kristen Stad, thi han siger: «O Mænd af Dublin, Klokkernes Stad, mellem Abbeder og Biskopper». Her maa menes Abbeder og Biskopper, som hørte til den irske Kirke. Zimmer henfører til Tiden ved Aar 1000 en irsk Meddelelse, som omtaler Stræder med Nordboer ved den geistlige Skole i Cell Belaigh i Leinster vest for Dublin.

Men jeg finder ikke denne Meddelelse fuldt paalidelig, da det Skrift, hvori den forekommer, sammenblander Personer fra vidt forskjellige Tidsaldre.

Alexander Bugge gjør opmærksom paa, at *garda,* d. e. Gaard, der i gammelirsk kun forekommer, hvor der er Tale om Nordboer, findes to Stedsnavne i Clonmacnois af hvilke det ene nævnes allerede 1024. Nordboerne har siden Turgesius's Tid aldrig været Herre i længere Tid i Clonmacnois. Dette Sted laa midt i Irland. Det havde en navnkundig Munkeskole, hvor ogsaa Fremmede, f. Eks. Angelsakseren Alcuin søgte hen. Naar der her allerede i 1024 forekommer et Stedsnavn paa *garda,* som vidner om, at en Nordbo har boet der, synes man at maatte slutte, at Nordboer allerede i Begyndelsen af 11te Aarhundred har studeret ved Munkeskolen i Clonmacnois.

I de fire Mestres Aarbøger nævnes under 1011 (d. e. 1012) som død Conmhach Tomhrairs Ætling, der kaldes «Præst- og Hovedsanger i Clonmacnois.» Hans eget Navn er irsk, men hans Stammefaders Navn nordisk. Om den vilde Hedning Broder, som i Clontarf-Slaget 1014 dræbte Brian, siges det i Njaals Saga, at han havde været Kristen og viet til Messedegn.

Naar en kristen Nordmand fra Dublin i Begyndelsen af 11te Aarhundred blev Geistlig og stod i Forbindelse med Leinsters Geistlige, saa er det naturligt, at han derigjennem kunde blive vakt til at optegne historiske Fortællinger.

Den irske Geistlighed havde fra gammel Tid af syslet med de nationale Heltesagn og sørget for Optegnelse af disse. Mange Aarhundreder før Nordboerne kom til Irland havde man hos Irlænderne gjort annalistiske Optegnelser.

I de første Aar af 11te Aarhundred, da Brian havde undertvunget sine Modstandere og da der midlertidig var blevet Fred i Landet, gjenopbyggede han Kirker og Klostre og indrettede nye Skoler. Han sendte Lærere over Havet for at kjøbe Bøger.

Af Aarbogsoptegnelser paa irsk Sprog fra de Tider, da Irerne stødte sammen med Nordboerne i Irland har flere Karakteren af livfulde, anskuelige historiske Skildringer, som med rette kan kaldes Sagafortællinger. Eksempler derpaa finder vi i de af O'Donovan udgivne tre Fragmenter og Skrifter om Irernes Krig med Nordboerne.

Efter denne Oversigt finder jeg det ikke paafaldende, at en Nordbo, og vistnok en nordisk Geistlig i Dublin har i nær Tilslutning til en leinstersk Historikeres Skrift om Brian og Brian-Slaget nedskrevet, kort efter 1014 paa nordisk Sprog en historisk Fortælling eller Saga om samme Æmne.

*

At der i Irland har existeret Fortællinger paa norsk Sprog om Clontarf-Slaget, tror jeg ogsaa at kunne spore i flere andre Skrifter, baade irske og nordiske.

I Leinsterbogen, som er skrevet paa irsk Sprog ved Bispesædet i Kildare i Sydvest for Dublin lidt før 1060, er optegnet en sagnhistorisk Fortælling om Slaget ved Ross na Ríg, der hører til en ældgammel irsk Sagnkreds. Heri er indskudt en Episode, som middelbart tildels grunder sig paa en sagnhistorisk Fortælling paa nordisk Sprog om de nordiske Hjælpetropper, som kom til Kongen i Irland før Clontarf-Slaget fra de nordskotske Øer. En Række Navne

har deri været opregnede tildels forbundne ved Allitteration. Saaledes *Svarthǫfuð svartr ór Suðrøyjum*. Broder Rød og Broder Hvid og Sigrøðr Sugga, d. e. Orknøjarlen Sigurd Lodverssøn digre, som faldt i Clontarf-Slaget. Først af Nordboerne nævnes her Oleiv Sønnesøn af Nordmændenes Konge Skoen, d. e. af Olav Kváran; thi *cúarán* betyder paa Irsk en Sko. Det er mærkeligt, at medens Tilnavnet Kváran ogsaa bruges af islandske Skalde og Sagamænd, saa er det et irsk Skrift, som har bevaret Tilnavnets norske Form «Skoen» i Gjengivelsen *Inscoa*, hvor *in* er den irske Artikel.

Denne norske Fortælling har ogsaa fortalt om, at Nordmændene paa den irske Strand, som ventede sine Stammefrænders Flaade, snart fik Øie paa de lange Snabler, de purpurrøde Tjæld, de mangefarvede mærker og de vaiende Faner i Skibenes Stavne. De norske Ord *merki* og *gunnfane*, der har betydet Kampfane, er bevarede i den irske Tekst. Denne norske Fortælling om de nordiske Hjælpetropper, som kom til Clontarf-Slaget maa dog have været forskjellig fra den, som Forfatteren af Cogadh Gaedhel kjendte.

Af de islandske Sagaer er der to som fortæller om Brian-Slaget i Irland, og begge disse Sagaers Beretninger om Slaget synes ikke udelukkende at grunde sig paa mundtlige Meddelelser fra islandske Mænd, som har deltaget i Slaget, men ogsaa at have optaget enkelte Drag, som peger tilbage til en Fortælling paa nordisk Sprog, som har været nedskreven i Irland selv. Hovedpersonen i Sagaen om Torstein Side-Hallssøn, som sandsynlig er nedskreven i sidste Halvdel af 13de Aarhundred, deltog selv i Clontarf-Slaget.

Flere af Sagaens Beretninger grunder sig sikkerlig paa mundtlige Meddelelser af Torstein til hans Brodersøn Odd Kolssøn, som var en af Are Frodes fornemste Hjemmelsmænd. Og det samme gjælder sandsynlig om den Fortælling om Brian og Brian-Slaget, som meddeles i den islandske Njaals Saga og som tildels stemmer saa nær overens med Fremstillingen i Torsteins Saga, at de begge tildels maa stamme fra samme Kilde.

Men ved Siden deraf indeholder Torsteins Saga og Njaals Saga hver for sig Enkeltheder om Brian-Slaget, som henviser til en i Irland nedskreven Fremstilling.

Saaledes fortæller Torsteins Saga om Sigurd Orknøjarls Fald i Brian-Slaget følgende:

Til hans Mærke var knyttet den Forjættelse og Forbandelse, at det bragte Anføreren Seier, men Mærkesmanden Døden. Da tre Mærkesmænd var faldne for Orknøjarlen i Brian-Slaget og han ikke kunde faa Nogen til at bære det, tog han selv Mærket af Stangen og stak det indenfor sine Klæder. Med ubetvingeligt Mod fortsatte han Kampen. Da hørte de Kjæmpende en Røst tale oppe i Luften over ham følgende Ord: Hvis Sigurd Jarl vil have Seier, saa maa han med sine Mænd komme op paa Dumaz-Bakken. Straks derefter faldt Jarlen og mange med ham, men samtidig blev Brian dræbt af Broder. *Dumaz*-bakke kommer af det irske Ord *duma* en Gravhaug. Naar det heder: Hvis Jarlen vil have Seier, maa han med sine Mænd komme paa Dumazbakken, saa betyder det: Hvis Jarlen vil have Seier, maa han med sine Mænd komme paa den Bakke, hvor deres Gravhaug skal opkastes. Dette er et billedligt Udtryk for: Hvis Jarlen

vil have Seier, saa maa han kjøbe Seieren med sit eget og sine Mænds Fald. Og dette sandes. Thi da Sigurd Orknøjarl og hans Mænd falder, falder ogsaa deres Hovedmodstander, Kong Brian.

Vi har her Forestillingen om et overnaturligt Væsen, som altid følger Jarlen, som svæver usynligt over ham i Kampen og som taler varslende Ord til ham i hans sidste Stund. Det betydningsfulde Udtryk til hvilket den dybere Mening af de varslende Ord er knyttet, nemlig Dumazbakke er irsk, ikke norsk. Dette staar i Forbindelse med den Omstændighed, at Mærket, til hvilket Forjættelsen og Forbandelsen var knyttet, var arbeidet af Sigurd Jarls tryllekyndige Moder Edna, som var en irsk Kongedatter.

Det er derfor klart, at det nævnte Sagnmotiv ikke kan være opstaaet blandt Islændinger, men maa være opstaaet i Vesten blandt Nordmænd, som forstod Irsk.

Det irske Ord *duma* en Gravhaug blev paa denne Tid udtalt *duva* med *v*, men det blev af Irerne skrevet *duma* med *m*. Derfor maa det nævnte Sagnmotiv i Torsteins Saga gjennem flere Mellemled være hentet fra en af en Nordmand i Dublin *nedskreven* Fortælling.

Spor af en i Dublin paa Norsk nedskreven Fortælling om Brian-Slaget, som har været beslægtet med Fremstillingen i det irske Skrift Cogadh Gaedhel, finder vi i den islandske Njaals-Sagas Afsnit om Brian og Brian-Slaget.

Endelig er Fremstillingen i en norsk Fortælling om Brian-Slaget, som har været forfattet i Dublin, bleven efterlignet i Fortællingen om Braavalla-Slaget, saaledes som jeg i en anden Forbindelse vil søge at gjøre det sandsynligt. Og den norske Fortælling om Brian-Slaget, som

Braavalla-Digtningen forudsætter, synes at have været væsentlig den samme Fortælling som den, Forfatteren af det irske Skrift Cogadh Gaedhel har kjendt og benyttet.

*

Efter hvad jeg i det foregaaende har udviklet, har der altsaa blandt Nordmændene i Dublin i Begyndelsen af 11te Aarhundred, ialfald kort efter Clontarf-Slaget 1014 udviklet sig en litterær Virksomhed, idet der er blevet nedskrevet flere forskjellige Beretninger eller Sagafortællinger om Brian og Brian-Slaget, som er blevne udbredte blandt Nordmændene i Vesten og hvoraf enkelte Afsnit gjennem flere Mellemled er komne til Island og har faaet Indflydelse paa islandske Sagafortællinger, særlig paa Sagabrudstykket om Braavalla-Slaget samt paa Njaals Saga og Sagaen om Torstein Sidehallssøn.

De i Dublin nedskrevne Fortællinger om Brian og Brian-Slaget har i sin Karakter og Fremstillingsmaade været nær beslægtede med de islandske Sagaer. Denne Sagaskrivning i Dublin maa være begyndt under Efterligning af irske Forbilleder og i nær Tilslutning til disse, særlig i nær Tilslutning til irsk Historieskrivning i Leinster. Men vi har tillige seet, at den irske Forfatter, som i Cogadh Gaedhel fra Brians og Dalcassiernes Partistandpunkt har fortalt om Irernes Krig med Nordboerne, omvendt har benyttet en norsk Fremstilling blandt sine Kilder. Omkring 1015—1020 paavirkede altsaa i Irland nordiske og irske Sagaskrivere gjensidig hinanden, og Fremstillingerne i de to Sprog maa have havt meget tilfælles.

Ser vi nærmere paa det irske Skrift om Irernes Krig med Nordboerne, saa maa vi erkjende, at det er meget vanskeligt i dette Skrift *overalt* efter indre Kjendemærker at skille prosaiske Stykker, som er oprindelig irske og øste af irske Kilder, fra prosaiske Stykker, som er gjengivne efter en norsk Sagas Fremstilling.

Vistnok er hvad jeg vil kalde det irske Skrifts specielt litterære Karakter i flere Henseender saa forskjellig fra den islandske Sagas Eiendommelighed som vel muligt. Jeg tænker herved paa det ordrige Udtryk for Lov og Pris, med de næsten endeløse Rækker af allittererende Adjektiver, paa de lærde Sammenligninger med Hektor, Cæsar og Augustus, med Moses, David og Salomon; paa al Svulst og Overdrivelse. Det er let at se, at dette intet har med nordisk Fremstilling at gjøre. Men den mundtlige Fortælling, som det irske Skrift har gjengivet, synes ogsaa, hvor den grunder sig paa irsk Tradition, i sin Opfatning og Fremstillingsmaade at have været saa nær beslægtet med den islandske, at vi uvilkaarlig faar Indtrykket af, at irsk og norsk Folkeeiendommelighed allerede i Irland paa denne Tid maa have virket paa hinanden. Jeg tænker herved navnlig paa de Kapitler i Cogadh Gaedhel, som fortæller om, hvorledes Bruddet mellem Brian og Leinsters Konge Maelmordha opstod. At denne Fremstilling grunder sig paa irsk, ikke nordisk, Tradition og vel særlig paa en Fremstilling af en Leinstermand, viser sig af den i denne Fortælling fremtrædende Lokalkundskab til Leinster, som ikke kan tiltroes en Nordmand fra Dublin.

For at mine Tilhørere kan dømme om, hvor nær beslægtet denne irske Fortælling er med de islandske Sagaers

Fremstilling, skal jeg her gjengive dens Begyndelse i forkortet Uddrag.

Leinsterkongen Maelmordha førte engang tre Mastetræer af Furu til Brians Kongsgaard i Kincora som Hædersgave og som Tegn paa Underkastelse. En Trætte opstod, da de skulde opover et myrlændt Fjæld, og Kongen selv tog Haand i med ved det ene Mastetræ. Han havde en Silkekjortel paa, som Brian tidligere havde givet ham. Den var kantet med en Guldbord og havde Sølvknapper. Da brast en af Knapperne ved Anstrængelsen. Efterat de var komne til Kinkora, tog Kongen af sin Kjortel, og den blev bragt til hans Søster Gormlaith, Brians Hustru, for at hun skulde sy Sølvknappen i. Men Dronningen kastede Kjortelen paa Ilden og begyndte at ægge sin Broder, for det tyktes hende ilde, at han skulde tjene og lade sig kue og betale Skat, som hans Fader og Farfader aldrig havde villet betale. Og hun sagde, at Brians Søn vilde kræve det samme af Maelmordhas Søn.

Hvor minder ikke her det hele Optrin om de islandske Sagaer: den omhyggelige Skildring af Klædedragten. Ved denne er at fremhæve, at det norske Ord *Knap* er brugt i den irske Fremstilling. Det er en Kvindes æggende Ord, der, som saa ofte i de islandske Sagaer, fremkalder Stridens Udbrud. Ogsaa her, som ofte hos Islændingerne, finder vi, at Blodets Baand binder stærkere end Ægteskabets Baand.

Den Virksomhed med at optegne historiske Begivenheder eller den Sagaskrivning, som jeg har søgt at paavise hos Nordboerne i Dublin, tilhører Aarene nærmest efter 1014. Dette er jo længe, før en lignende Virksomhed

begynder paa Island, hvor Sagaen rigt skulde udfolde sig og længe fortsættes, medens Nordmændenes Sagaskrivning i Dublin blev, saavidt vi véd, brudt af i sin Knop.

De ældste islandske Historieskrivere er Sæmund Sigfussøn født 1056, død 1133, og Are Torgeirssøn født 1067, død 1148, hvis sidste Islendingabok er skreven lidt før 1133. Den ældste mere omfattende islandske skriftlige Optegnelse paa Modersmaalet har været Optegnelsen af Loven i Vinteren 1117—1118.

Efter dette synes det mig klart, at den islandske Sagaskrivning ikke kan forklares, udelukkende af Forhold paa Island og i Norge og af Forbindelser mellem disse to Lande, men at den maa betragtes som en rigere Udfoldelse af en Virksomhed, som allerede havde begyndt at spire hos Nordmændene i Dublin, under Samvirken med irsk Sagaskrivning.

Jeg har søgt at paavise paa enkelte Punkter, at norske Sagafortællinger, som er nedskrevne i Irland har havt Indflydelse paa islandske nedskrevne Sagaer. Men disse islandske Sagaer hører ikke til de ældste, og denne Forbindelse mellem de skrevne islandske Sagaer og de i Irland skrevne nordiske Sagaer tillægger jeg overhoved ringe Betydning.

Men da den nordiske, historiske Fortælling, saaledes som jeg har vist, i Irland allerede straks efter 1014 havde faaet en eiendommelig kunstnerisk Fremstilling, som viser tydelig Slægtskab med den islandske meget senere Sagas Fremstilling, saa synes det mig klart, at den islandske mundtlige Fortællekunst, den islandske Sagas eiendommelige Fremstilling, forsaavidt som denne har faaet sin faste,

udprægede Form i den mundtlige Tradition, før Sagaerne blev nedskrevne, er bleven i væsentlig Grad paavirket og bestemt ved Fortællinger, som havde fæstet sig i den mundtlige Tradition hos de Nordmænd, som boede blandt irsktalende Mænd og under Paavirkning fra Irlænderne, som litterært havde gjennemlevet en længere Udvikling.

Dette lader sig ogsaa ad andre Veie godtgjøre.

Ved Siden af de historiske Sagaer udviklede sig paa Island Sagaer om Sagnhistoriske og mytiske Personer og Begivenheder. Disse Sagaer havde i den mundtlige Tradition faaet fast Form, førend historiske Sagaer blev nedskrevne paa Island. Bekjendt er f. Eks. Beretningen i Sturlunga Saga om et Bryllup paa Reykjarhólar i 1121, ved hvilket Rolv fra Skálmarnes fortalte en Fortælling, hvori mange Vers var indlagte om flere Sagnhelte, bl. a. Romund Gripssøn. Disse uhistoriske Sagaer tjente ligesaavel som de historiske til almindelig Underholdning og var med Hensyn til Fremstillingsform, Komposition og Karakterskildring nær beslægtede med de historiske Sagaer. Men nu tror jeg at kunne godtgjøre, at flere af de mytiske Fortællinger, som er blevne nedskrevne paa Island, har faaet sin faste og eiendommelige Form allerede i den mundtlige Tradition hos Nordmænd i Britannien, som boede sammen med irsktalende Mænd, og under Paavirkning af disse irsktalende Mænds Fortællinger.

Dette gjælder saaledes efter min Mening flere navnlig fra Snorres Edda kjendte Fortællinger om Guden Tor.

Det er vel bekjendt baade af islandske og af irske Kilder, at de Nordmænd, som levede blandt irsktalende Mænd i Vesten, var ivrige Torsdyrkere. Billedlige Frem-

stillinger vidner om, at Fortællinger om Tor var velkjendte blandt Nordboerne i Britannien. Et Gravkors paa Øen Man, som sandsynlig er fra 11te Aarhundred, fremstiller Tor med Styrkebæltet og ved hans Side en Slange, som skal betegne Midgardsormen. Under Tors Fødder synes Dværgen Lit at være fremstillet. En Sten i Cumberland fremstiller Tors og Hymers Fiskefangst.

Som et Eksempel vælger jeg blandt Torssagnene Fortællingen om Tor og Skrymer og jeg skal søge at vise, *hvor* denne Fortælling først har faaet sin faste Form. Allerede Fortællingens Scener i Gylfaginning er her karakteristisk. Da Tor med sine Følgesvende paa Reisen østover til Jætteverden er kommen i Land fra det dybe Hav og har vandret en Stund, kommer de til en stor Skov. Første Nat hviler de i Skoven, hvor de finder Skrymer. Anden Nat lægger Skrymer sig til at sove under en stor Eg. Da Tor første Gang har rammet Skrymer med sin Hammer, spørger denne, om det var et Blad som faldt ned paa ham. Anden Gang, om det var et Olden, som faldt i Hovedet paa ham. Tredje Gang, om Fugle sad i Træet over ham og voldte, at tørre Kviste faldt ned paa ham.

Om Morgenen gaar Skrymer fra de andre bort i Skoven. Han skal, siger han, til nogle Fjælde, som de ser i Nord.

Utgardelokes Bolig er skildret som en meget høi Høvdingeborg, der er omgivet af et Gjærde. Omkring denne Borg ligger store vakre Sletter.

Det her skildrede Sceneri er ikke betinget ved Utgardelokes mytiske Eiendommelighed, hvilket man bedst ser ved Sammenligning med Saxos Fortælling om Utgarde-

loke, hvor denne holder til i det yderste Norden ved Ishavet. Naar Sceneriet i Gylfaginning altsaa ikke er bestemt af mytiske Hensyn, da maa det gjengive den Virkelighed, som omgav Fortælleren.

Dette Sceneri er hverken islandsk eller norsk. Derimod kan det passe til Landskaber i England eller endnu bedre i Irland. Her laa Borge, hvori de irske og enkelte nordiske Høvdinger satte sig fast, inde i Landet paa Høie med vid Udsigt over store Sletter.

Irland var i gamle Dage dækket af Skove, hvor Svinehyrderne drev sine Dyr, som mæskede sig med Egetræernes Olden.

Det fortælles i Gylfaginning, at Skrymer lagde al Nisten, baade sin egen og den, som Tor og dennes Følgesvende havde, ned i en og samme Pose. Da Skrymer havde lagt sig til at sove, skulde Tor og hans Reisefæller spise. Men Tor kunde *ikke* komme til Nisten. Han fik ikke løst en eneste Knude og ikke rokket ved en eneste Rem-Ende, saa den blev løsere end før. Dette Motiv har faaet sin eiendommelige Udformning i Torssagnet flere Aarhundreder, før det blev optegnet i Snorres Edda. Thi i Digtet Lokasenna, som er forfattet i 10de Aarhundred og efter min Mening i Britannien, siger Loke til Tor: «Stramme syntes du Skrymers Remme var; ikke kunde du dengang komme til Nisten, og dengang var du rent forkommen af Sult.» Om Grunden hertil giver ifølge Gylfaginning Utgardeloke, som identificeres med Skrymer, Tor siden følgende Forklaring: «Da du skulde løse Nisteposen, da havde jeg bundet den med *grés*-Jærn. Og du fandt ikke, hvor Posen skulde lukkes op.»

Ordet *grés*-Jærn forekommer foruden her kun paa et eneste Sted i den gamle islandske Litteratur, nemlig i en fabelagtig Fortælling, hvor det om et vidunderligt Sværd heder, at det var gjort af *grés*-Jærn. Dette Ord maa efter Sammenhængen betegne Jærn, som ved magiske Midler var gjort vidunderlig haardt og seigt. Det er ikke et oprindelig islandsk Ord, men kommer af det irske *gréss* som betyder Kunstgreb. Paa flere Steder nævnes i irske Skrifter Smedens tre *gressa* eller Kunster, nemlig Kunsten at hærde, at polere og at hvæsse. *grés*-Jærn betegner altsaa Jærn, som er hærdet ved underfuld Kunst. Dette Ord har aabenbart været et fast Udtryk, som har fulgt Fortællingen om Tors Reise til Utgardeloke, ligefra denne blev digtet. Da Ordets første Led er irsk, saa slutter jeg af Ordet *grés*-Jærn, at dette Motiv i Sagnet om Utgardeloke og sandsynlig Fortællingen i sin Helhed er digtet af en Nordmand, som har færdes blandt irsktalende Mænd og forstaaet irsk Sprog. Det Motiv, at en Pose er bunden med *grés*-Jærn, saa den ikke kan aabnes, maa være hentet fra en irsk Fortælling; thi ellers vilde den norsktalende Mand ikke have brugt dette Udtryk, som ellers var ukjendt i norsk Sprog.

I Gylfaginning fortælles det, at Tor og hans Følgesvende den første Nat i Skoven søger Natteleie i et Hus, som i Virkeligheden er Jætten Skrymers *Handske*. Ogsaa dette Motiv er flere Aarhundreder ældre end Snorres Edda, thi det nævnes i Eddadigtene Lokadenna og Hárbarðsljóð. Paa alle tre Steder bruges Ordet *hanzke*. Men en Handske heder i det gamle norske og islandske Sprog ikke *hanzke*, men *vǫttr* eller *glófi*. Altsaa kan dette Motiv hverken paa

Island eller i Norge først have faaet sin karakteristiske Form.

Derimod er *hanzke* et gammelt dansk Ord. Jeg tror, at det er en dansk Mand i Nordengland, som først har fortalt om Jættens uhyre Handske, hvori veifarende Mænd søger Ly, som i et andet Hus, og at en Nordmand i Vesten derpaa har optaget det i Fortællingen om Tor. Vi finder ellers i England et nærbeslægtet Sagnmotiv, nemlig i Digtet om Blowulf, Troldet Grendel, der om Natten kommer til Kongsgaarden, griber de sovende Krigere og æder dem paa Stedet eller putter dem i sin store vidunderlige Handske. Sagnet om Grendel eller et lignende Trold har ogsaa afgivet flere andre Motiver til Sagnet om Skrymer. Af Fortællingen om Utgardeloke kan fremdeles fremhæves et Motiv, som tydelig er beslægtet med et Motiv i den kymriske Fortælling om Kulhwch og Olwen. Da Tor og hans Følgesvende er komne ind til Utgardeloke, siger denne: «Hvilke Idrætter kan I? Ingen skal være her hos os, som ikke fremfor de fleste kan en eller anden Kunst eller Færdighed?» Da Kulhwch og hans Følgesvende kommer for Jætten Gwrnais Borg, siger Portneren, at Porten ikke vil blive aabnet uden for en Idrætsmand, som har sin Idræt med sig. Han spørger Kai: «Hvilken Kunst forstaar du?» Og da Portneren kommer ind og melder de Fremmede til Gwrnai, siger denne: «Spurgte du dem, om de kunde nogen Kunst?»

Til Slutning skal jeg af Fortællingen om Utgardeloke anføre endnu et Sagnmotiv, som nærmest henviser til Irland. Da Tor ved Afskeden fra Utgardeloke har hørt, hvorledes denne har narret ham, griber han sin Hammer og vil

svinge den mod Utgardeloke. Men da ser han ham ingensteds. Tor vender saa tilbage for at gaa til Borgen og bryde den ned; da ser han der store vakre Sletter, men ingen Borg.

Et lignende Blændværk fortælles i Slutnningen af Gylfaginning. Da Gylfe eller Ganglere havde afsluttet sin Samtale i Valhal med Høi, Jævnhøi og Tredje, den hedenske Efterligning af den kristelige Treenighed, da hørte han stærke Drøn rundt om, og da han saa sig om, stod han ude paa den bare Slette. Han saa ingen Hal og ingen Borg.

Et lignende Motiv kjender vi fra Saxos Fortælling om Hothers Møde med Skovmøerne og fra den danske Vise om Erik Glipping.

Men i den særlige Form og Forbindelse, hvori Motivet optræder i Gylfaginning, viser det specielt Slægtskab med norske Sagn. I irske Fortællinger finder vi ofte det Motiv, at et Hus, hvori et Menneske har overnattet og samtalt med overnaturlige Væsener, pludselig ved Kogleri forsvinder tilligemed sine Beboere, saa at Mennesket er alene paa den øde Hede. Saaledes allerede i det ældgamle Sagn om Cechulums Fødsel. Men nærmest ved Fortællingen om Tor staar et irsk Sagn om Finn, der i poetisk Form allerede findes i Leinster-Bogen og som Prosafortælling i et senere Haandskrift.

Finn er med to Følgesvende kommen til en rædsom Jættes Hus, hvor de bliver mishandlede af Beboerne. Da de Morgenen efter stod op, saa de hverken Hus eller Folk paa den flade Slette omkring sig. Jeg holder det altsaa for utvivlsomt, at det er en Nordmand som har forstaaet

Irsk og som har færdes i Irland blandt irsktalende Mænd, sandsynlig tillige i England blandt Danske, der har givet Fortællingen om Tor hos Skrymer og Utgardeloke den karakteristiske Form, hvori vi kjender den fra den islandske Optegnelse i Snorres Edda.

Hermed stemmer det vel overens, at vi finder de ældste Spor af denne Fortælling i Digtene Lokasenna og Hárbarðsljóð, thi disse Digte er efter min Mening norske Digte forfattede i 10de Aarhundred i Britannien.

Ogsaa ved andre mytiske Fortællinger om Tor vilde det, som jeg tror, kunne lade sig godtgjøre, at de har faaet sin faste Form, hvori vi kjender dem fra islandske Optegnelser, allerede hos Nordmænd, som levede blandt irsktalende Mænd. Dette gjælder f. Eks. Fortællingerne om Tor og Geirrød, Tor og Rungner.

Ikke blot har mange mytiske Fortællinger, som er blevne nedskrevne paa Irland i 13de Aarhundred, allerede i 10de Aarhundred faaet sin eiendommelige Formning hos de Nordboer, som færdedes i Vesten blandt irsktalende Mænd. Men det samme gjælder visselig flere sagnhistoriske Fortællinger, Sagaer om Personer, som har levet i den tidlige Vikingetid, men hvis Liv siden er blevet omgivet med uhistoriske og mytiske Sagn. Saaledes f. Eks. Fortællingen om Ragnar Lodbrok.

Her bør vi navnlig vende vor Opmærksomhed mod det tredje af de af O'Donovan udgivne irske Annalbrudstykker. Dette Brudstykke omfatter Tiden fra Midten af 9de Aarhundred indtil 911. Uagtet det Haandskrift, hvori Annalerne er bevarede, er sent, er Begivenhederne aabenbart fortalt for en stor Del efter næsten samtidig Tradition. Og

hvad der for os navnlig er af Interesse, er det, at det, som fortælles, er for en stor Del ikke irske Sagn, men nordiske Sagn, gjengivne af en Irlænder, om Nordboerne i Irland. Her fortælles Begivenheder om hvilke for en stor Del alene Nordboerne kunde vide Besked.

Saaledes fortælles det f. Eks. ved 851, at Nordmændene i Dublin sendte ud et hurtigseilende Skib mod den Flaade, som de saa nærme sig, og at «Styresmanden» (saa kaldtes han med det nordiske Ord) paa det norske Skib, spurgte de Fremmede, da de mødtes: «Fra hvad Land kommer I? Kommer I med Fred eller med Krig?» Men Danerne paa det fremmede Skib sendte til Svar en Pileregn mod ham og nedhuggede alle Mand paa det norske Skib.

Ligesaa er f. Eks. Fortællingen om hvorledes Oisle[1] blev dræbt af sine Brødre aabenbart grundet paa en nordisk, ikke paa en irsk Fortælling. Den irske Annalers nordiske Kilde røber sig endnu tydeligere derved, at Forfatteren ved Besked om indre Anliggender i Norden, som ikke egentlig vedrører Irland. Ved 871 fortælles: «Amlaib (d. e. Olav) drog fra Irland til Lochlann (Norge) for at føre Krig mod Lochlannerne (Nordmændene) og for at hjælpe sin Fader Godfred; thi Nordmændene havde begyndt Krig mod Godfred, og denne var kommen for at hente sin Søn. Men da det vilde være kjedeligt at fortælle om Aarsagen til Krigen og det lidet vedkommer os, skriver jeg ikke derom, endda jeg har Kundskab derom.»

[1] Oisle var Broder til Dublinkongen Olav hvite.

Piræus-Løven i Venedig og dens Indskrifter.

Mine Herrer!

Jeg skal iaften tillade mig at fortælle Dem lidt om et Minde fra Italien. Nu ivaares var jeg i Venedig ti Dage sidst i April og først i Mai. Jeg kom fra Florents's vidunderlige Ynde, og endda saa jeg Venedig med Glæde igjen. Det blaa Hav mindede mig om Norden. Det var som en Hilsen fra Hjemmet, da jeg ude paa Lidoen hørte Sjøerne slaa mod Stranden. Ogsaa mit Arbeide i Venedig bar mine Tanker nordover; thi jeg var der sysselsat med at studere de nordiske Runeindskrifter paa en Marmorløve foran Arsenalet.

Da jeg vidste, at jeg dertil maatte have Autoriteternes Samtykke, havde jeg i Forveien skrevet derom til Rom. Vor Gesandt Baron Bildt havde med stor Velvilje ordnet Sagen for mig, og i Venedig gik det let. Vor Vicekonsul Ringler, Tyroler af Fødsel men gift med en norsk Dame, førte mig med den største Elskværdighed omkring til alle Vedkommende og jævnede alt for mig. De venezianske Autoriteter var Forekommenheden selv. En praktisk under-

ordnet Funktionær hos Oldsagsdirektøren, den djærve greie Vagtmester ved Arsenalet og Betjenterne derude hjalp mig med alt det, de kunde.

Jeg stod da Dag efter Dag i straalende Solskinsveir paa et Stillas oppe ved Løven paa Pladsen foran Arsenalet, for at undersøge de halvt udslettede Træk eller for at faa taget Aftryk af Indskrifterne. Jeg var da jævnlig omgivet af en Folkeflok, af Venedigs Kjærringer og Unger, af italienske Sjøofficerer, og tyske Turister. Stundom var det ikke saa let at bevare Ro til Arbeidet, som en Lørdagseftermiddag, da 2000 Arbeidere strømmede ud fra Arsenalet og de mest gneldrende Stemmer skreg omkring mig for at falbyde Fotografier af principe e principessa di Napoli.

Men oftest havde jeg Moro af mine Omgivelser. Jeg blev Godvenner med mange af Venedigs Gadegutter. Jeg mindes en liden en med et rigtigt Skøierfjæs. Han pegte op paa Runerne og spurgte mig: «Skjønner De det der?» med en Mine, hvori tydelig var udtrykt den Opfatning, at jeg var en stor Nar, som vilde spilde min Tid med sligt noget uforstaaeligt Krimskrams. Og et andet lidet Træk: En Gutunge havde hjulpet mig med at bære Vand, og fik derfor en Soldo. Det førte til vidtrækkende Konsekvenser. Da kom der en liden brun en, som intet havde faaet. Han satte sig ved min Side paa Løvens Fodstykke, viste frem sine fillete Sko, saa paa mig med bedende og dog halvt skøieragtige Øine og sa med ynkelig Stemme: «Io sono un poverino».

Sidste Morgen, da jeg var borte ved Løven, blev jeg ganske rørt. De to prægtige Karabinierer, som holdt Vagt

foran Arsenalet, spurgte mig, om jeg var færdig. Da jeg svarte, at jeg skulde reise samme Dag, greb de min Haand, rystede den som gamle Venner og sagde trohjærtet: «A rividerla, signore professore.»

Det er om denne Løve og dens Indskrifter, at jeg nu skal fortælle lidt.

Mindesmærket blev med 2 andre Løvebilleder af den venezianske Admiral Morosini ført som Krigsbytte fra Grækenland i 1688 og opstillet foran Arsenalet i Venedig i 1692.

Løven stod tidligere paa Stranden ved Piræus's Havn tæt ved Veien til Athen. Den antages for at være et græsk Kunstværk fra Oldtiden, men den omtales ikke af Pausanias eller nogen anden klassisk Forfatter. Allerede paa et veneziansk Sjøkart fra 1318 kaldes Athens Havn Porto Leone. Allerede dengang stod altsaa Løven paa Havnepladsen i Piræus. Der er den afbildet paa en Plan over Piræus fra 1665. I September 1687 gjorde to svenske Damer Marmorløven en Visit. Dengang kom under den Krig, som Venezianerne førte med Tyrkerne, den venezianske Admiral Morosini med en Flaade og Svensken Grev Königsmark med en Hær til Piræus. Anna Agriconia, adlet Åkerhjelm, som var Selskabsdame hos Grevinde Königsmark, fortæller i et Brev, at Grevinden med sit Følge en Dag roede ind i Havnen ved Piræus for at se den store Marmorløve og at de da steg i Land ved Kunstværket. Men her siges intet om Løvens Indskrifter. Tyrkerne overgav snart Akropolis. Morosini førte som Trofæer Marmorløverne hjem; thi Løven var Symbol for Venedigs Patron St. Marcus.

Vor Løve er af pentelisk Marmor, omtrent 10 Fod høi, fremstillet siddende paa Bagfødderne.

Den lærde svenske Diplomat Johan David Åkerblad var den første, som i et af Aarene 1797—1799 saa, at der i Løvens Sider var indridset Runeindskrifter. Han aftegnede disse og meddelte sin Opdagelse til flere Lærde i forskjellige Lande. Allerede han fremsatte den Formodning, at Runerne var indridsede af nordiske Væringer.

Nogle franske og italienske Lærde vilde ikke gaa med paa Åkerblads Opfatning, men mente, at Tegnene paa Løven var pelasgiske eller etruskiske Bogstaver. Endnu i dette Aar har jeg havt et Brev fra en navnkundig klassisk Arkæolog i Anledning af, at en af hans Tilhørere havde fremsat den samme Mening.

At det var Runer, kunde dog ikke være tvilsomt for nogen sagkyndig Mand. Flere tyske Forfattere omtalte Indskrifterne offentlig, og meddelte Tegninger af dem og en Tysker læste rigtig to ord (*þair* og *þisar*). Nærmere Oplysninger fik man først i et paa Fransk og Dansk udgivet Skrift om Runeindskriften fra Piræus af C. C. Rafn, Kjøbenhavn 1856.

Dette Skrift har endnu noget Værd. Endel Ord er af Rafn læste og tolkede rigtig. Han troede i Indskrifterne at finde nævnt Harald den høie. Paa Løvens ene Side skulde denne omtales blandt andre Væringer som den der havde paalagt Landets Indbyggere Pengebøder for en Opstand, efterat hans Mandskab havde erobret den Havn, hvori Løven stod. Paa Løvens anden Side fandt Rafn skrevet, at fem nordiske Mænd indridsede Runerne efter Harald den høies Bøn.

Denne Harald den høie antog Rafn for Harald Sigurdssøn, Olav den helliges Halvbroder og senere kjendt som norsk Konge under Navnet Harald Haardraade.

Paa Grund af denne Rafns Tolkning har saa siden en Række af Historikere i Tyskland og Grækenland fortalt, at Athens Havn mellem 1033 og 1043 blev erobret af Harald Sigurdssøn, som anførte Væringer fra Byzanz. Men dette er bare Fabel og Fantasi. Navnet Harald den høie er ingensteds skrevet paa Løven. Hvor Rafn har læst dette Navn, staar der noget ganske andet.

I 1875 udtalte Prof. Montelius i Stockholm og jeg, som dengang ikke havde set Løven, uafhængig af hinanden, at Indskrifterne maatte være indridsede af en Mand fra det egentlige Svitjod, snarest fra Upland.

Runerne paa Løvens Sider er nemlig anbragte i Slyngninger, og paa høire Side er der ridset meget kunstige Ormslyngninger. I Norge brugtes ikke sligt. Kun fra Jæderen har vi enkelte Spor af Runeindskrifter i Ormslyngninger. Jeg paapegede, at Ormslyngningerne paa Piræus-Løven slutter sig til dem, som forekommer paa Svealands sædvanlige Runestene af den yngste Gruppe. Runebaandene er slyngede med større Frihed og Dristighed end paa en ældre Gruppes Stene. Slyngningerne krydser hinanden ved Midten af den Flade, som Runeindskrifterne omslutter.

At Runeindskrifterne paa Løven er forholdsvis sene, sluttede jeg fremdeles deraf, at Ordet *þair* (de) er skrevet med ᚱ, ikke med ᛦ.

Jeg fremsatte derfor i 1875 den Mening, at Runeindskrifterne paa Piræus-Løven var indridsede ved Midten

af 11te Aarhundred af en Mand — jeg burde have sagt, af Mænd — fra Svealand, snarest fra Upland, en Mand, som havde været i Væringernes Flok. Dette har senere gjældt som et fastslaaet Resultat.

*

I Tilslutning til min Begrundelse af, at Indskrifterne var fra Tiden omkring Midten af 11te Aarhundred, søgte den tyske Historiker Gregorovius, P. A. Munchs Ven, i sin Bog «Geschichte der Stadt Athen im Mittelalter», (Stuttgart 1889) at henføre dem til et bestemt Aar. Han ytrer omtrent følgende: De normanniske Eventyrere, som paa Marmorløven har foreviget Efterretningen om sit flygtige Ophold i Piræus, kan ikke have været sædvanlige Reisende eller Sjøfolk og Handelsmænd; thi Havnevagten vilde neppe have tilladt sligt. Runerne er indhuggede omhyggelig, med Kunst og derfor i god Ro. Men dertil kunde nordiske Mænd finde Tid, dengang da Basilius Bulgarernes Bane var i Athen. Varægernes keiserlige Livvagt var allerede oprettet i 10de Aarhundred i Konstantinopel. Basilius har derfor utvivlsomt bragt denne med sig til Athen. Han selv indskibede sig i Piræus til Konstantinopel. Der er derfor ingen mere passende Leilighed, ved hvilken Rune-Indskriften kan være bleven indhugget, end Aaret 1018.

Saavidt Gregorovius. Jeg kan ikke være enig heri. For det første tilsteder Indskriftens Eiendommelighed efter mit Skjøn ikke at gjøre den saa gammel. Den kan vistnok ikke være ældre end Midten af 11te Aarhundred men er, hvad jeg i det følgende skal begrunde, snarere fra en Stund udi anden Halvdel af 11te Aarhundred.

For det andet lader Indskriftens Indhold sig ikke forlige med Gregorovius's Opfatning. I Indskriften siges det, at de nordiske Krigere, som indhuggede den, solgte mange af Grækerne som Trælle og at de plyndrede deres Land. Men Keiser Basilius's Livvagt kunde ikke fortælle om sligt, da Keiseren var i Athen; thi det var en Udmærkelse, at han besøgte Athen, som han hædrede paa flere Maader.

Den norske Arkæolog Ingvald Undset, hvis tidlige Bortgang var et stort Tab for vor Videnskab, studerede disse Runeindskrifter i længere Tid. Efter hans Forslag gav det svenske Vitterhets-Akademi den danske Arkitekturmaler I. T. Hansen det Hværv at tegne Indskrifterne paany. Dette Arbeide blev udført 1885—1886. Tegningerne findes nu i Stockholm. Jeg har ved Sammenligning med Originalen fundet dem meget omhyggelige. Disse Tegninger er efter min Mening det vigtigste hidtil givne Bidrag til Indskrifternes Læsning, men de gjengiver dog ingenlunde alt, som man kan læse eller skimte paa Originalen, navnlig ikke paa høire Side.

Paa Grundlag af disse Tegninger har i nyeste Tid to svenske Mænd Lektor *Kempff* og Kancelliraad *Fredrik Sander* givet fuldstændige Tolkninger af Indskrifterne. Disse maa jeg erklære for at være i sin Helhed forfeilede, om end de nævnte Forfattere har givet en rigtigere Forklaring end Rafn af et og andet Ord. Men Sander har med varm og opofrende Interesse for Sagen fremmet vort Kjendskab til dette Mindesmærke ved paa egen Bekostning at lade tage en Gibsafstøbning af den hele Piræusløve og skjænke denne til Nationalmuseet i Stockholm, hvor den er opstillet.

*

PIRÆUS-LØVEN

Indskrifterne paa Løven har i Tidens Løb lidt overmaade meget, saa at der ikke kan være Tale om med Sikkerhed at læse det hele. Mange Bøsseskud har rammet Løvens Sider der, hvor Runer var indridsede. Disse Skud har frembragt Fordybninger, nogle større end Kuglen, og derved er ikke faa Runer fuldstændig eller halvt forsvundne.

Forvitring og anden Ulæmpe har ogsaa ødelagt meget. Navnlig paa høire Side er paa lange Stykker den oprindelige Overflade ligesom flaaet af, saa at alle der ridsede Runer kun fremtræder i svage og usikre Spor.

Indskrifterne bestaar af to store Slyngninger og en mindre Række.

Paa venstre Side er der et forholdsvis enkelt Runebaand. Det løber ned ad venstre Forben, bøier sig ved Midten af dette opad henimod Løvemanken; bøier sig derpaa mod høire og fortsættes nedad Løvens Side. Kun tildels er Runerne i dette Runebaand indfattede i Rammelinjer. Fuldstændig adskilt fra dette Runebaand er en kortere Række med Runer ovenpaa Løvens venstre Baglaar.

Høire Sides Slyngning har lidt meget mere, om end enkelte Runer paa denne Side er bevarede i sin oprindelige Tydelighed. Denne Slyngning er mere sammensat og indviklet. Kunstneren har villet fremstille en stor Drage, som her bugter sig paa Stenen. Derhos tror jeg, at der til Indskriften paa denne Side hører endel Runer, som ikke er ridsede i Ormslyngninger.

Løvens Runer, af hvilke mange er Binderuner, er indridsede af flere forskjellige Mænd, men efter min Mening er de alle samtidige og Indskrifterne paa de to Sider hører sammen.

De Aftryk, jeg fik taget, er ikke heldige. Kunde jeg faa bedre Aftryk eller kunde jeg bo i Venedig i længere Tid, saa kunde jeg her udrette mere. Det jeg nu tror at have læst og tydet, er i mange Stykker usikkert; dog, som jeg tror, fuldstændigere og rigtigere end det, mine Forgjængere har givet.

Jeg gik til Arbeidet med ringe Haab om at kunne udrette noget, men fik klaret mere end jeg kunde ventet. Snart kom jeg til Overbevisning om, at Runerne i venstre Slyngning dannede Vers. Dette hjalp langt paa Vei. Saa fandt jeg, at Indskriften paa høire Side endte med de to samme Ord som Indskriften paa venstre Side. Deraf fulgte, at de to Indskrifter hører sammen, tværtimod Undsets Mening, og at de begge er i Vers. Jeg tror at have fundet, at der paa hver af de to Sider er indridset en Strofe bestaaende af 8 Verslinjer. Linjerne, der er forbundne ved Allitteration, bestaar oftest af 6 Stavelser og ender paa tostavelses Ord. Dette er et Versemaal, som flere Gange er fundet i svenske Runeindskrifter. Den Linje, hvormed de to Strofer ender, danner som etslags Omkvæd; i den første: *Umkil á vann fiarán* «Holmkel vandt der rigt Bytte». I den anden: *Sakar á vann fiarán* «Sakar vandt der rigt Bytte». Den poetiske Fremstilling er enkel og ukunstlet. Kun faa Udtryk som *vigroðinn* «kamprødfarvet» om Høvdingen, som i Kampen er segnet i sit Blod, løfter sig over den jævne fortællende Fremstilling.

Herefter skal jeg oversætte paa Prosa den hele Indskrift som jeg har troet at kunne læse og tolke den. Meget heri er usikkert, uden at jeg i det enkelte kan angive dette.

Paa venstre Side:

Efter Haakon (d. e. til Minde om Haakon) hug Ulvungs Mænd Runer, da de hørte om hans Død i denne Havn. Til Pengebod for ham (eg. efter ham) maatte nu overmaade mange af Grækernes Folk lide Trældom. Med Hæder blev der hærjet, saa Knarrer (d. e. Handelsskibe) blev tagne. Holmkel vandt der rigt Bytte.

Paa høire Side:

Asmund hug disse Runer og tillige Asgaut nogle. Til fulde maatte man i Landet betale for ham, som blodig faldt i Kampen, om end det var længe efter den fiendtlige Daad; thi Krigerflokken eier dog røvet Gods i Overmaal som Bod for den overmaalsstore Brøde. Sakar vandt der rigt Bytte.

Endelig paa venstre Baglaar:

Drenge (d. e. kjække Mænd) ridsede Runerne; ogsaa Karl hug.

Navnene «Haakon» og «Grækernes» er yderst utydelige, men Rafn og Hansen har læst ligedan. Navnet Sakar er ikke sikkert.

Navnet *umkil,* Holmkel, som allerede er læst af Kempff, er derimod fuldkommen sikkert. Dette er tydelig Navn paa en Svenske ikke paa en Nordmand.

Indholdet af Indskriften er altsaa følgende: En nordisk Høvding ved Navn Haakon er falden i Kamp. Andre nordiske Krigere fik længe efter høre om dette i Piræus's Havn. De tog da Hævn for Haakons Fald og ridsede Minderuner over ham paa Løvens Sider. De Mænd, som hug Runerne, kaldes Ulvungs Mænd. Det er muligt, at Ulvung er et svensk Mandsnavn, som jeg ellers ikke har

seet, ligesom *Wülfing* ofte forekommer som Mandsnavn i Tyskland i gamle Dage. Men *ulfunks* kunde ogsaa forstaaes som et poetisk Appellativ om Haakons Søn og Hævner Ulvungen, ligesom Brynhild, da hun ægger Gunnar til at dræbe Sigurd Favnesbane og hans Søn, siger: Lad Sønnen fare i Faderens Følge; længe den unge Ulv skal ei fostres. Ialfald maa Ulvungs Mænd have staaet i et nært Forhold til Haakon; de har Bod at kræve for hans Død.

Ulvungs Mænd fik i Piræus's Havn længe efter Haakons Fald høre om hans Død. Det siges ikke udtrykkelig, at han faldt i Piræus. Dette ligger dog nærmest at antage. Det kan ialfald ikke have været i Norden, at han faldt og blev hævnet, men det maa have fundet Sted i græske Farvande.

Indskriften siger, hvis jeg har læst den rigtig, at de nordiske Krigere til Bod for Haakons Fald solgte mange Grækere som Trælle,. erobrede og plyndrede Handelsskibe og røvede meget Gods i Landet. Haakon maa derfor være falden i en Kamp mod Grækere.

For at bestemme Indskriftens Tid maa vi sammenligne den med Indskrifter i Sverige.

Hildebrand sætter de Indskrifter, der har Runebaand af samme Type som de paa Piræus-Løven, til den Stenkilske Æts første Regjeringstid, altsaa til 1060 og Tiden nærmest derefter. Jeg har søgt at vise, at en Indskrift i Upland indeholder Kong Haakon den rødes Navn og derfor sandsynlig er fra omkring 1070. Men denne Indskrift har Runen ᛦ ᚱ overalt, hvor denne Rune konsekvent kan bruges. Piræus-Indskrifterne har derimod aldrig ᛦ og tilhører derfor en yngre Indskrifttype.

Runeformer og Ordformer paa Piræus-Løven synes mig overhovedet snarest at henvise til Slutningen af 11te Aarhundred.

Jeg tror, at overveiende Grunde taler imod Sanders Mening, at Asmund som har indhugget Runer paa Piræus-Løven, skulde være samme Person som den Osmund Kaaressøn, der har indhugget en Mængde Runeindskrifter i Sverige.

Jeg har endnu ikke i Grækenlands Middelalders Historie fundet nogen Tilknytning for det, som vor Indskrift fortæller: at nordiske Krigere optræder fiendtlig ligeoverfor Grækerne, holder blodige Kampe med dem, plyndrer Handelsskibe og røver i deres Land. Ja disse Nordboer, der neppe kan have handlet efter Keiserens Ordre, synes at have maattet spille Herrer en kort Stund i Havnen Piræus. Skulde ikke dette passe bedst til Tiden nærmest før 1082? I dette Aar gav Alexius den første Komnenus Venezianerne Handelsmonopol i det græske Middelhav; Athen var iblandt de Havne, hvor Venezianerne kunde handle. Nærmest forud for denne Begivenhed var det græske Rige meget svagt. Det var udmattet af Landkrige, Flaaden var forsømt. Pirater gjorde Havet usikkert, og Normannerne — under Robert Guiscard truede Epirus og de joniske Øer. Paa en saadan Tid kunde vel nordiske Krigere optræde med Tøilesløshed og Grusomhed ligeoverfor Grækerne, selv om disse ikke havde gjort Oprør mod Keiseren. Men jeg nævner dette kun som en foreløbig løs Formodning. Det er min Hensigt til Opklaring af dette Spørgsmaal at undersøge nærmere de græske Kildeskrifter.

Om Sprogstriden.

Den Reisning til Værn for vort Rigsmaal, som nu er vakt, er *ikke* rettet mod de Folkemaal, som lever paa Almuens tunge rundt om i vore Landsbygder.

Disse Folkemaal taler til os med lokkende Røster fra vort Barndomshjems Drøm og fra vor Ungdomsfærds Haab og Længsel.

Toner fra disse Folkemaal klinger igjen i vort Rigsmaal, siden Henrik Wergeland, siden Asbjørnsen og Moe lyttede til deres Tale. De skal klinge igjen deri, saa vort Sprog er i inderlig Samklang med Folkets Naturgrund.

Vi, som har levet blandt vore Bønder, vil med Agtelse erkjende og med Tak mindes, at en fra Fædrene nedarvet og til Erfaring støttet Livsvisdom, Hensynsfuldhed og Sindighed stærkt og dog stilfærdig træder frem i Bondens Sprog. Derfor skal Indflydelse fra Bondemaalene trykke et sundt og enkelt hjemligt Præg dybere og klarere i vort Skriftsprog.

Fra Bygdemaalenes Kildespring risler det og skal det atter og atter risle ind i vort Skriftsprog, saa dette forfriskes og styrkes.

Naar jeg slutter mig til deres Flok, som vil værne om vort Rigsmaal, saa mindes jeg *Ivar Aasen* med Taknemlighed for den nationale Gjerning, han udførte, da han først gav den dannede norske Almenhed Kundskab om Bondealmuens Sprog over det hele Land. Thi dette har kraftig virket med til, at den levende Vekselvirkning mellem de forskjellige Folkelag i vort Land er bleven gjennemtrængende og alsidig.

Den skriftlige Fællesform for norske Dialekter, som først af Ivar Aasen er dannet, har baaret frem Sange og Digte af ham og af Vinje, af Garborg og af Blix, som Nordmænd i By og Bygd har faaet kjær, ligesom det nordtyske Folk med Kjærlighed omfatter Klaus Groths og Fritz Reuters plattyske Digtning, og dog hverken kan eller vil opgive sit høityske Skriftsprog.

Men for denne nydannede norske Skriftform, som skal kaldes det norske Landsmaal, gjøres der ganske andre Krav gjældende. De, som driver dette Maal frem, lader os høre, at *deres* Maal har den første og største Ret i dette Land. Vort Maal, det almengyldige Skriftsprog, og det Talesprog, hvortil det naturlig støtter sig, skal være unationalt, endda vi er fødte i Norge af norske Forældre, endda vi taler og skriver det Sprog, vi har lært af Far og Mor, det Sprog som forstaaes over det hele Land.

Ved slig Tale harmes vi og vi reiser os til Forsvar. Vi svarer Landsmaalets Mænd, at de lever i Drømme fra Oldtid og Middelalder, at de sætter Bogstaven høiere end Aanden, at de ikke har Syn og Sans for vor Nutids Historie og Virkeligheds-Liv, at de ikke kjender fra Grunden de Love, som raader for Sprogets Udvikling og Livsvilkaar.

Det var ved Tale paa vort Maal, ved Skrifter i vort Skriftsprog, at Norges Frihed og Selvstændighed blev forberedt og fuldbragt, saavidt Tale og Skrift af Nordmænd kunde udvirke det.. Hvor var det norske Landsmaal dengang?

Den Lov, som danner Grundlaget for Norges Ret som selvstændigt Rige, er skreven paa det almengyldige norske Skriftsprog. Derfor kalder vi dette med fuld Ret det norske *Rigsmaal.*

Alligevel vover man at sige os, at Betegnelsen Rigsmaal er et uægte Varemærke, som skal fiffe op vort Skriftsprog. Dette siges af Mænd, som kalder sin nylavede Skriftsprogform for det norske Landsmaal, endda det hverken er Maalet her *i* Landet eller Maalet *paa* Landet her i Norge, men bare *et* Maal i Landet. Et Maal, som ingensteds tales uden af enkelte Maalkunstnere. Et Maal, som ikke bare for Byfolk, men ogsaa vel at mærke for Bønderne i mange af de folkerigeste Landsbygder er uden Sammenligning vanskeligere at forstaa end vort sædvanlige Skriftsprog. Dette Landsmaal har levet og det lever endnu mest paa Papiret. Det kunde med større Ret kaldes det norske *Papirmaal.*

Naar dette nylavede Landsmaal skal have den første Ret her i Landet, saa grunder slig Paastand sig paa Sammenblanding af Nutidsforhold med de Forhold, som gjaldt her i Landet et halvt Aartusind tilbage.

Denne nylavede Skriftform, som ikke var kjendt før 1850, er bleven til under Indflydelse fra den forældede romantiske Opfatning, at den mest gammeldagse Sprogform skulde være i Livet den ypperste.

Den stemmer ikke overens med det Forhold, som fra umindelige Tider har fundet Sted mellem Maalene i Norges forskjellige Landsdele. Det vilde theoretisk være mere berettiget at danne to skriftlige Fællesformer for de norske Folkemaal, en østnorsk og en vestnorsk. Derved kunde vi blive velsignet med *tre* Skriftsprog for dette Folk!

Landsmaalets Skriftform skaber en kunstig Kløft mellem Bymaal og Bondemaal, medens en Mangfoldighed af jævne Overgange fører i Virkeligheden over fra det ene til det andet.

Det nylavede Landsmaal drives frem ved den Indbildning, at det ikke skulde være et selvstændigt Folk værdigt at have et Sprog, som stod et andet Folks Sprog saa nær, at det umiddelbart var forstaaeligt for dette andet Folk, som vort Sprog er det for de Danske.

Er Amerikanerne da kanske et mindre selvstændigt Folk, fordi deres Sprog forstaaes i England?

Sligt Fællesskab giver tvertimod Udviklingen rigere Vekst, Kulturen bredere Grund.

Som vort almindelige Skriftsprog har været det Sprog, som har givet det bestemmende Udtryk for vort Riges Selvstændighed, saa er det ogsaa det eneste nationale Udtryk for vor Nutidshistories Statsliv, for dens Lovgivning, for dens Videnskab.

Landsmaalets eneste Bidrag til vor Lovgivning har hidtil været «Log um sams Normaltid fyr Kongeriket Norig».

Det har været berettet, at denne Lov virkede i en stille Midnatstime, saa at Viserne paa Urene blev flyttede nogle Minuter, og at dens Virksomhed dermed var afsluttet.

Men dette nylavede Maal kræver lige Ret i Lovgivningen i det Hele. Det bebudes, at alle Love tillige skal ud-

gives paa Landsmaalet, og at ogsaa Landsmaalsformens Lovtekster skal have fuld Lovkraft.

Sligt kan kun vedtages, naar man ikke forstaar, at et Lovsprog kun fæstes gjennem lange Tiders Samvirken af Erfaringer fra Rettens Udøvelse i Livet, af Indflydelse fra tidligere, hjemlige og fremmede Lovbud og Retsregler, samt af Videnskabens alt skarpere og skarpere Bestemmelse af de retslige Begreber og deres Betegnelser.

Vedtagelsen af en hel Lovgivning paa Landsmaalet med fuld Lovkraft for disse Tekster vil fremkalde Usikkerhed i Rettens Udøvelse, selv om man af Dommerne vilde kræve særlig Prøve i Landsmaalet. Skal dette Eksperiment gjøres for at Maalstræverne skal have den Glæde at være ikke under *Loven*, men under *Logji?* *Logji* — en Ordform som er fremmed for de fleste Bygder i vort Land.

Kravet paa lige Ret for de to Maal melder sig snart sagt overalt. Den nylavede Skriftform trænger sig alt ind i Underofficersskolen. I Hær og paa Flaade kan der dog vel ikke være Tale om lige Ret? Thi Gjennemførelsen af en saadan vilde jo her kunne lede til, at der blev oprettet en egen Flaadestation med Landsmaal til Kommandosprog og til at en Fløi af vor Hær blev ført paa det sædvanlige Sprog, en anden paa Landsmaalet.

Nei! Vi vil ikke splittes i to Rigsmaal, i to Nationer, og det mindst paa en Tid, da Krige og Fredskongresser, da Udtalelser af store Landes Statsmænd og Eneherskere lige meget maa indprente os den jernhaarde Lære, at de store Folk har Trang til at blive større, og at de smaa Folk staar i Fare for at blive mindre.

Jeg vilde aldrig kunne billige Kravet paa to Sprog

med lige Ret i Norge; men jeg vilde kunne finde et sligt Krav naturligt, hvis dets Opnaaelse var mulig. *Det er den ikke.*

Den strider mod de Love, som med tvingende Kraft behersker Folkenes og Sprogenes Udvikling.

Landsmaalsstrævet kan forsinke, forstyrre, forspilde vor endrægtige Fremadskriden. Men alle, som med uhildet og klart Syn har seet paa Sprogenes Liv og Vekst, ved at Maalmændene aldrig vil naa sit Maal; at det nylavede Landsmaal aldrig, saalænge Norge er et frit og selvstændigt Rige, ved Lovtvang kan føres frem til at blive et Maal, som i Livet og i Virkeligheden faar lige Ret med vort Rigsmaal.

Dertil er vort Rigsmaal for mægtigt.

Naar jeg paastaar dette, tænker jeg ikke nærmest paa Sproget som Digternes og Kunstnernes Udtryk.

Men jeg beder Dem mindes, at vort Rigsmaal er det eneste naturlige Meddelelsesmiddel der, hvor vort arbeidende Folks Liv pulserer stærkest og rigest: i Handel og Sjøfart, i Fabrikdrift og Industri, i tekniske Forbedringer; i alle de Rørelser, hvorom Pressens mangestemmige Kor bærer Bud endog til den fjerneste og usleste Vraa i vort Land.

Der klinger en Seierssang for vort Rigsmaal over hver Damper som stævner ind i den stille Fjord, over hvert Jernbanetog som sprænger sig Vei frem i den afstængte Dal.

Nationernes Historie lader sig ikke løsrive fra Formuens og Velstandens Udvikling.

Vort Rigsmaal er det Sprog, som her i Landet har sin Rod der, hvor de myldrende Tusinder i samlet

Mængde i og ved Byerne vinder Rigdom for vort Land og vort Folk.

I dette Sprogs Krone suser stærke Aandepust, som vækker og maner Masserne.

Vi er *ét* Folk. Vi *vil* være *ét* Folk. Lad det ene Sprog, det som har været, som er, og som alene *kan* være vort Rigsmaal, samle os i Endrægtighed til Fremgang i alt godt.

Samhold i Norden.

Norske Studenter!

Det norske Studentersamfund beder jeg modtage min hjertelige Tak for den Hæder, som det iaften viser mig. Jeg udtaler mine varme Ønsker om, at det maa lykkes Studentersamfundet at udvikle, styrke og løfte sine Medlemmer til Deltagelse i det Arbeide for Fædrelandet, til hvilket Fremtiden kalder enhver af Eder.

I vil vistnok finde det naturligt, at en gammel Bogmand, der saaledes som jeg af og til grubler over svundne Tiders Ord og Begivenheder, kan gribes af Mismod over at være et uvirksomt Medlem af sit Samfund, over ikke at tage Del i det Nutidsliv, som pulserer omkring ham og som skal bygge Fremtiden.

Men derfor har i al den Velvilje, som iaar er strømmet mig imøde, intet glædet mig mere, end at jeg i den tydelig har troet at høre Ungdommens Røst. Og det er Ungdommens Røst, jeg ogsaa iaften tror at høre gjennem den Velkomst, som her er bleven mig budt.

Fra den af unge Studenter bestaaende filologiske Forening er den Tanke udgaaet at hædre mig paa min sytti-

aars Fødselsdag ved at stifte et Legat, som skal bære mit Navn. Dette Legats Renter skal efter de Unges Forslag uddeles til Studenter og unge Kandidater, som i *Sverige* eller i *Danmark* vil studere nordisk Sprog eller nordisk Historie.

Dette giver mig Mod til her at rette en Henvendelse til Eder.

*

Det, jeg har at sige til Eder, indeholder ingen nye Tanker og har været sagt mange Gange før. Det er gammel og forslidt Tale, men det er efter mit Skjøn Ord, som maa siges atter og atter.

*

Jeg har, som I ved, med Forkjærlighed studeret Nordens Sprog og Oldtidshistorie. Jeg vil her saa kort som mulig sige Eder, hvad jeg tror at have lært af denne Sprogenes og Folkenes Historie for Nutiden.

Nordisk Sprog kjender vi tidligst fra fjerde Aarhundred af vor Tidsregning. Vi læser dets Ordformer paa Mindesmerker, som er bevarede fra hine fjerne Tider. Efter disse Mindesmerker at dømme, var Sproget dengang i hele Norden fra Slesvig i Syd til Trøndelagen i Nord, fra Øst-Sverige og til Norges yderste Fjordbygder mod Vest et og det samme. Mellem de Maalformer, som nu i Telemarken tales over og under en Bakke i Flatdal, er der indbyrdes flere og større Uligheder end de, vi kan spore i de videst adskilte nordiske Indskrifter fra det ældste Runesprogs Tid.

Men dette er en Tid, hvorover Historiens Dagslys endnu ikke falder. Lyslevende og i fuld Virksomhed ser vi Nordboerne først i Vikingetiden, da de har fløiet ud hver med sit Præg og hver til sin Kant til fremmede Lande. Og hvilken Kraft udfolder de ikke her for vort undrende Øie!

I Vikingetiden bliver Nordmændene Herrer i Irland og over store Strækninger af Skotland og England. Efterat have fundet Vei til Island og Grønland, opdager de Nord-Amerika og søger at sætte sig fast der. Lovbunden Ordning og retslig Fasthed medbringer de overalt. Fredelig Handel og Sjøfart blomstrer op i Krigernes Vei. Borgeren finder Værn under de Mure, som de bygger. Digtere følger deres Høvdinger og kvæder i dybe, kraftige Ord om gamle Dages Stordaad. Let modtagelige lytter disse Vikinger til fremmed Digtning og optager fremmed Kunst. Men alt det fremmede omskaber de med kraftig Selvstændighed og rig Fantasi.

I Irland og England mødes Nordmænd og Danske. Snart slaas de i blodig Kamp som bidske Hunde, snart følges de ad som Kamerater til fælles Vinding.

Danskerne bliver Englands Herrer. Enten Danskerne eller Nordmændene eller begge i Forening erobrer Normandi, og disse Normanners Ætlinger vinder for alle Tider Englands Krone.

Tidligst i Norden har vistnok en ordnet Stat dannet sig i Mellem-Sverige. Ved Østersjøens Indlandshav er Sjøfarten tidligst blomstret op. Gotland har fra ældgammel Tid været Nordens vigtigste Kulturcentrum, derfra drog sjøfarende Mænd tidlig viden om mod Vest og mod Øst. Svenskerne drog dog mest mod Øst. Fra Mälarens Strande

kom de Mænd, som stiftede det russiske Rige og gav Russerne Navn. Disse Svensker færdedes jevnlig paa Syd-Ruslands store Elve. De optraadte myndig i Konstantinopel og Athens Havn.

Om Sveriges ærefulde Historie i den nyere Tid, om Gustav Adolf og Karl XII behøver jeg ikke her at minde.

Nu er alle disse vilde Fugles Vinger stækkede. Først stansede Norges Ørn sin Flugt. Nu er alle hine fremmede Lande, som de nordiske Folk i Fortiden vandt, for bestandig tabte. Nu er de Landomraader, som de nordiske Folk fra Urmindes Tider havde eiet som sine egne, for dem alle blevet knappere og trangere.

*

Jeg har ladet Eder se Billeder fra Nordens Oldtid. Lad os da ogsaa i et enkelt anskueligt Billede se Magtforholdet mellem Før og Nu, som det er for Nordens Folk.

For lidt over tusind Aar siden maatte den engelske Konge Alfred, som kanske har været Englands største Konge, flygte fra Sted til Sted for danske og norske Vikinger, skjule sig for dem i Myrer og Skove i sit eget Land.

Og nu! Hvilken er Danmarks og Norges Magt nu, da den engelske Kolonialminister staar som Seirherre paa Sydafrikas Valplads; da den britiske Imperators Repræsentant i Østens Vidunderland rider paa Elefantens Ryg til Delhis Guldsal, hvor mangfoldige Fyrster over Tusinder og atter Tusinder af et af Jordens ældste Kulturfolk hylder den fjerne Hersker.

Og ser vi mod Øst. Hvilken er Svenskernes Magt nu

i Sammenligning med Russerne, det Folk, som har bevaret det Navn, de optog fra svenske Rorskarle? Vi ser, hvorledes Begivenheder, som foreløbig afsluttedes i Begyndelsen af det 19de Aarhundred, fortsættes i det 20de. Træ for Træ falder i den nordiske Folkeskov. Vi spørger, naar og hvor skal den næste Lund falde? Naar skal vor egen Skovteig herjes?

Vil ikke denne Nordens Historie engang vække os, vække os til Ydmyghed mod den Magt, som styrer Folkenes Skjæbne, til Eftertanke, til Selvprøvelse og til Arbeide?

*

Hvad er Grunden til denne Modsætning mellem før og nu? Maa ikke Grunden tildels ligge hos de nordiske Folk selv? Et maa vi dog straks se: Nordboerne har været sterkere til at udbrede og udbredes, til at sprede og skille end til at samles og enes.

Hvor er Bot at finde? Kan vi intet derom lære ved at sammenligne vor egen Historie med vore nærmeste Frænders, med Englændernes og Tyskernes Historie? Vi ser jo dog aabenbart, at Historien hos dem har udfoldet sig i en Retning, som er modsat den, vi saa ved Sammenligning af Oldtid og Nutid i Norden. Hvad er da Grunden til denne Modsætning?

Mange Grunde kan her virke sammen. Jevnfører vi Nordens Historie med Tysklands, saa synes det mig klart, at vi ikke tør søge den eneste Grund deri, at Tyskland er et rigere og frugtbarere Land end Norden. Thi ogsaa Danmarks Jord er frugtbar. Sverige har mange Hjælpekilder,

og Norge har fra gammel Tid af draget Rigdom hjem fra Havet og over Havet. Og i Fortiden var vel ligeoverfor indtrængende Fiender den skandinaviske Halvø af Naturen tryggere omgjærdet end Tysklands Jord.

Jeg tror, Hovedgrunden til Modsætningen mellem Tysklands og Nordens Historie er en anden. Jeg skal søge at gjøre den klar ved at følge vore sydlige Frænder igjennem enkelte af deres Udviklings fremspringende Punkter.

*

Ogsaa her fører jeg Dem tilbage til Middelalderens Begyndelse. Kristendom og høiere Dannelse udbredtes først i Tyskland gjennem Kirkens Mænd og i Kirkens Sprog, paa Latin. Men snart gjorde Trangen til at tale ogsaa til det store menige Folk sig gjældende, og da maatte der tales paa Folkets eget Sprog eller, som det hed hos de Germaner, der boede nærmest nord for Italien, der blev talt Tysk, det betyder folkeligt, modsat Latin. Dette Ord *Tysk* udbredte sig lidt efter lidt nordover til alle beslægtede Stammer. Det blev Betegnelsen for det Sprog, som taltes af Alemanner, Schwaber, Franker, Sachser. Og lidt efter lidt blev dette Ord Tysk ikke bare brugt hos disse Stammer om det hjemlige Sprog, men ogsaa om selve Folkene. Det blev lidt efter lidt i Stilhed følt som Bindeled mellem Folkene.

Da saa Luther var optraadt, og da Fyrster og Folk med ham værgede sin Aandsfrihed mod den romerske Kirkes Autoritet, blev gjennem Luthers Bibel Ordet *Tysk* til en Magt for Fyrster og for Folk ligefra Nordsjøens og

Østersjøens Strand til Schweiz's Alper. Da blev dette Ord *Tysk* mere end et sprogligt og litterært Begreb, det blev et Ord, som fyldtes med dybt bevægende Kræfter ved Tanken paa fælles Trosfrihed.

Men hele denne religiøse Bevægelse fremkaldte blodige Krige, som bragte Nød og Elendighed gjennem lange Tider over Reformationens Hjemland. Riget var opstykket i Smaastater. Men Begreberne Tysk, *tysk* Sprog, tysk Kultur, fik gjennem Digtere og Tænkere altid større Fylde, rigere Begrebsindhold, inderligere Magt over Sindene, dog endnu ikke gjennemgribende politisk Betydning. Først maatte Tysklands Jord fra Vest mod yderste Øst trampes af Napoleons Soldater, først maatte Tysklands Riger taale Ydmygelsen i al dens Bitterhed. Da blev Navnet Tyskland for Preussere, Sachser og Bayrer et Samlingens og Frelsens Ord. I Tysklands Navn taltes fra Berlins Lærestole begeistrede Ord, som tændte Glød i de Unges Sind. I Tysklands Navn samledes de mange Smaarigers Mænd om Fanerne, i Tysklands Navn ryddedes Hjemmets Jordbund for Fiender.

Endnu gik der mere end et halvt Aarhundred hen førend Sæden modnedes i den vaarsvangre Jord.

Da blev Tanken paa Enheden i tysk Kultur, i tysk Sprog og tysk Nationalitet det stærkeste Vaaben i Jernkanslerens Haand. Tysk Kultur, tysk Sprog, tysk Litteratur er den Dag idag Magter, som stærkere end noget andet sammenbinder ikke blot alle dem, der hører til det samme store tyske Keiserrige, men det er Magter, som har en ligesaa bestemmende Betydning for tyske Østerrigere og langt udenfor Keiserrigets Grænser.

*

Ser vi ikke nu her Modsætningen til vor egen og de andre Nordboers Historie? Ordene *Norden* og *Nordisk* er i de tre nordiske Riger ikke blevet andet end et ethnografisk og sprogligt Begreb, som for Folkenes store Masse er ligegyldigt.

Der har, som vi ved, været gjort Forsøg paa at gjøre disse Navne *Norden* og *Nordisk* til noget mere. For mere end 50 Aar siden gik der gjennem disse Riger en stærk nordisk Bevægelse, som ikke blot greb Ungdommen, men ogsaa modne Mænd, ja mange af Folkenes ædleste. Den fik sit Udtryk i et skandinavisk Program. Men dette brast, og det maatte briste. Det maatte briste, fordi Bevægelsens Ledere kaldte den akademiske Ungdom frem til en umiddelbar Deltagelse i den udenrigske Politik, hvortil denne Ungdom manglede Forudsætninger og Forstaaelse. Programmet maatte briste, fordi Bevægelsen ikke fuldt ud anerkjendte de Eiendommeligheder, som historisk havde udviklet sig hos de forskjellige nordiske Stammer, men tildels søgte at tildække eller udslette disse. Programmet maatte briste, fordi Bevægelsen lod den store arbeidende og næringsdrivende Del af de nordiske Folk næsten uberørt.

Da Ulykken var brudt ind over Danmark, og da den skrigende Modsætning mellem den ramme Virkelighed og de forudgaaende Drømmesyner var bleven klar, vendte rundt om i Norden de fleste sig med Mismod eller med Haan bort fra den nordiske Bevægelse. Det var en dyrekjøbt Lære. Og dog lever disse Navne, Norden, nordisk Sprog, nordisk Kultur endnu den Dag idag i Folkenes Bevidsthed. Ser vi nøiere til, saa vinder de Dag for Dag større Betydning, men paa en anden og sundere Maade end før. Det

er praktiske Mænd, som nu i forskjellige Retninger af Næringslivets og den praktiske Virksomheds Omraade skjønner Vigtigheden af Sammenslutning mellem Mænd som har væsentlig samme Interesser i de forskjellige nordiske Lande og arbeider for dens Virkeliggjørelse.

Men der er hvert Øieblik Fare for at Frugterne af denne Fællesvirksomhed kan fortabes. Thi af den store Masse opfattes Forholdet mellem de tre nordiske Folk væsentlig som et Modsætningsforhold. De Forbindelser, som vor Historie har knyttet mellem dansk og norsk Sprog og Kultur, betragter mange af vore Landsmænd som et Trællemærke, de snarest muligt maa afvaske for at kunne blive ægte Nordmænd. Og mange Svensker og Nordmænd betragter Naboen og Broderen først og fremst som en Modstander, for hvem de maa vogte sig, og af hvem de har ondt at vente. Ja hos enkelte opflammer Tanken paa dette Modsætningsforhold deres Krigsmod, som de giver Udtryk under Paakaldelse af Fædrelandets Navn. Og dette er muligt i en Tid, da Verdensmagternes Ministre i Samklang med deres Kanoner udtaler den Lære, at de smaa Staters og deres smaa Trætters Dage er talte.

*

Kjære norske Studenter! Snart tystner i Runebergs, Topelius's og Nordenskiølds Land fri nordisk Tale, hvor den har lydt fra Tider før Historiens Gry. Er da nu ikke Tiden kommen, da vi skal vækkes til Bevidsthed om, at nordisk Kultur er et dyrebart Fælleseie, som det er de tre nordiske Folks Pligt i broderlig Enighed at værge? Er ikke

nu Tiden kommen, da Navnet *Norden* kan varme og fylde unge Hjerter rundt om blandt de tre nordiske Folk?

Nu maa, tror jeg, hvis vi ikke skal udslettes af Folkenes Rækker, for Dansker, Svensker og Nordmænd Navnet *Norden* blive et helligt Navn, ikke i Modsætning til Fædrelandets Navn, men i inderlig Samklang med dette. Bevidstheden om Betydningen af nordisk Kultur og nordisk Sprog maa, for at vi skal kunne bestaa, blive levende og virksom gjennem alle Lag af de tre nordiske Folk.

*

Jeg spørger Eder derfor, norske Studenter, om der ikke blandt Eder findes dem, som vil slutte sig sammen og arbeide for Fremme af Kjendskab, Samarbeide og broderlig Forstaaelse mellem de tre nordiske Folk?

Det skal være et upolitisk Arbeide. Jeg vilde ønske at kunne samle Mænd fra de forskjellige politiske Partier om denne Tanke og om dette Arbeide.

Og jeg vender mig her ikke til *Mænd* alene. Her maa Kvinden være med, med sit stille, trofaste, utrættelige Arbeide. Maalet for dette nordiske Arbeide skal ikke være Enhed, men Enighed. De Eiendommeligheder, som Historien har udviklet hos de forskjellige nordiske Stammer, skal ikke søges udslettede, men disse Eiendommeligheder skal gjøres kjendte og frugtbringende under den fredelige Væddekamp i Livets praktiske Virksomhed mellem de nordiske Folk.

Jeg tænker ikke paa en nordisk Forening *for* Studenter, jeg tænker paa en Bevægelse, som kunde udgaa *fra* en

Sammenslutning inden den studerende Ungdom; men den maa, for at kunne faa nogen Magt og Varighed, af denne føres videre til alle Lag af Folket. Jeg tænker mig at en saadan Bevægelse først og fremst skulde være rettet paa det store arbeidende og næringsdrivende Folk rundt omkring i Landets forskjellige Dele.

*

Skulde en Flok inden Eders Midte ville føre denne Tanke ud i Livet, saa maatte I, tænker jeg, vinde for Bevægelsen erfarne, praktiske, repræsentative Mænd i forskjellige Stillinger. Der eksisterer jo hos os flere nordiske Fagforeninger, praktiske og akademiske. Med disses Bestyrelser tænker jeg mig, at I skulde sætte Eder i Forbindelse, for af dem at faa Hjælp, mulig ogsaa pekuniær Støtte, til den praktiske Ordning og Udførelse af den hele Sag.

Naar jeg har nævnt Fremme af Kjendskab og Samarbeide mellem de nordiske Folk, saa tænker jeg ikke fortrinsvis paa Kunst, Litteratur og Videnskab. Jeg tænker ikke paa festlige Sammenkomster med Gildernes begeistrende Ord. Men jeg tænker særlig paa Næringslivet og paa Folkets daglige Arbeide. En Sammenslutning som den, jeg har antydet, skulde, tænker jeg, f. Eks. søge at bringe Klarhed om, hvorledes Handelsforbindelser mellem de nordiske Folk bedst skulde kunne lettes og rigere udfolde sig. Jeg tænker paa, at det arbeidende Folk rundt om i Nordens forskjellige Dele skal faa Kjendskab til Virksomhed og Livsvilkaar i andre Dele af Norden, for at de deraf kan lære Forbedring af den Livsgjerning, som ligger deres daglige Liv nærmest. Saaledes f. Eks. med Hensyn til Meieribedrift, Skovplant-

ning, Husflid, Fiskeri, Sjøfart. Det maatte lade sig gjøre, tror jeg, at norske Folkeskolelærere i større Omfang end nu kom til at høre Kurser, som er bestemt for svenske og danske Folkeskolelærere og omvendt.

Det er kun faa uklare Enkeltheder, som jeg her nævner fra det store mangesidige Virkefelt, som efter mit Skjøn foreligger for det nordiske Arbeide, som jeg her har antydet.

Kan et saadant Arbeide komme i fast Gang, saa maa det begynde smaat og derfra søge at strække sig videre og videre.

Kunde en Forening, som vilde fremme et saadant Arbeide, først blive dannet og betrygget i Kristiania, maatte den paa den ene Side søge at fremkalde Filialer rundt om i Norge, i By og Bygd.

Paa den anden Side maatte den sætte sig i Forbindelse med varmhjertede og indflydelsesrige Mænd i Broderlandene, Mænd som har Øiet aabent for Betydningen af Samhold i Norden. Hvis der kunde dannes nordiske Folkeforeninger i alle de tre Riger, saa maatte der vel vælges et Overstyre for hvert af de tre Folk for at organisere det hele. Repræsentanter for disse en nordisk Folkeforenings tre Hovedbestyrelser maatte vel samles én Gang om Aaret for at raadslaa om et Arbeidsprogram. Dette er, som I vil se, meget ubestemte og uklare Antydninger til Planen for det nordiske Arbeide, om hvilket jeg her har udkastet Tanken. Men om Planen er uklar og først kan klares ved at sættes ud i Livets Virksomhed, saa tror jeg dog, at Hovedmaalet er tydelig betegnet ved de Ord, som jeg har nævnt: at det skal være en Sammenslutning til Fremme af Kjendskab,

Samarbeide og broderlig Forstaaelse mellem de tre nordiske Folk.

Det skal, som jeg har sagt, være et upolitisk Arbeide. Kun et eneste politisk Program maa Bevægelsen vedkjende sig — det samme som Kong Oscar den første i sin Tid udtalte paa Drottningholms Slot: at Krig mellem Nordens Folk herefter er en Umulighed. Dette Program maa hver den, som vil slutte sig til dette nordiske Arbeide, vedkjende sig. Dette Program maa de, som her vil slutte sig sammen, til enhver Side hævde og værge. De maa paatale og forfølge enhver offentlig Handling, der strider mod dette Program, som en national Forsyndelse. Den nordiske Bevægelse, til hvilken jeg her søger at kalde Eder, maa føre frem til Anerkjendelse i Liv og Handling Nutidens Fredstanke, saa at Fredstankens Udslag bliver mere end en glimrende Skuepenge i en festlig Sal, saa at Fredstanken bliver til en Livsmagt hos det hele Folk.

*

Og nu til Slutning beder jeg Eder, kjære unge Studenter, at I i Alvor og Ro vil overveie og samraade om det, som jeg her har sagt Eder. Det er ikke min Mening eller mit Ønske, at denne Sag, som jeg har forebragt, skulde drøftes iaften; endmindre at der derom *nu* skulde fattes nogen Beslutning.

Jeg tror, at vi Nordmænd her har en særlig Opgave fremfor vore svenske og danske Brødre. Thi vor Historie har gjort os ligesom til et Mellemled mellem de nordiske Folk. Vi har lettest, tror jeg, for at tale klart og forstaaeligt

til begge Sider. Og derfor spørger jeg Eder end en Gang til Slutning:

Er der ikke blandt Eder norske Studenter dem, som vil slutte sig sammen og gaa i Spidsen for et Arbeide til Fremme af Kjendskab, Samarbeide og broderlig Forstaaelse mellem de tre nordiske Folk?

Mindeord om P. A. Munch.

Norske Studenter!

Med Glæde og Taknemmelighed har jeg været med paa Videnskabsselskabets Halvhundredaarsfest, som er bleven løftet ved vor Konges Deltagelse og ved Udtryk for Sympathi fra mange Sider, ogsaa fra de norske Studenter. Det maa være mig, som Videnskabsselskabets næst ældste Medlem, tilladt at udtale min Tak og Anerkjendelse til de Mænd, som har forestaaet og ordnet Festen, som ved den har virket med og talt.

Men jeg føler det tillige som en Pligt at fremsige en Epilog til Festen, for at vække et gammelt Minde til Live.

*

Da jeg Dagen efter denne Fest sad stille i mit Hjem, blev min Tanke urolig; den kunde ikke finde Hvile i Hjemmet. Min Hug fløi vidt mod Syd. Det bar over Alpernes Toppe ned til Kunstens og Historiens fagre Land. Elba saa jeg glitre hist ude i det blaa Hav. Det bar frem til Historiens evige Stad. Ja Roma er i Sandhed Historiens Stad; thi ingensteds har Historiens Elv rullet frem i saa bred og saa rig en Strøm, med saa vidt omspændende

Løb. Og end i Dag er Rom Mødestedet for Historikere fra alle Lande.

I Tanken vandrede jeg ud under Cestius's Pyramide til den protestantiske Kirkegaard, som for mange Folkeslag gjemmer vemodige Minder. Min Fod stansede ved en Grav, som grønnes over en Nordmands Støv. Han bar navnet *Peter Andreas Munch.* Dette Navn har jeg ikke hørt nævnt ved vort Videnskabsselskabs Halvhundredaars-Mindefest.

Som jeg i Tanken stod ved Graven fandt jeg en inderlig Harmoni deri, at Munch hviler i Romas Jord. Thi han var efter sin Sjælseiendommelighed, som Bjørnson i sit skjønne Mindedigt ypperlig har karakteriseret ham, i Sandhed en Sydens Søn, et Sollandets Barn. Den Gransker, som i de lange Nattetimer nedskrev det, hans Aand saa af henfarne Tiders Liv bag Pergamentets halvt udslettede Tegn, den Lærde som ved fuld Dag med løftet Hoved og med selvbevidst Blik fuld af Liv drøftede de vanskeligste historiske Spørgsmaal med Europas første Videnskabsmænd, han var det samme Menneske som den Mand, der var sine unge Døtres Legekammerat, barnlig og barnagtig. Uskyldig i sin Glæde, naar han i Sang gjengav en yndig Melodi, han engang havde hørt udenfor sit Vindu i Rom. Fuld af Spilopper og Skøierstreger, mens han bagte sig i Solvarmen. I Fryd over at ramme under Konfettikastningen i Rom en ung Dame paa Balkonen ligeoverfor hans Bolig. Han følte sig dragen paa én Gang af den moderne Loreleis lokkende Toner og af Homers høie enkle Ord, han som til Læsning paa Reiser havde med sig paa én Gang Heines Buch der Lieder og Odysseen.

Da jeg i Tanken stod ved Munchs Grav, maatte jeg sande, at hans Navn har Ret til at mindes i Historiens Stad. Thi Munch var en europæisk Forsker, hvis Hoved raged op over Flokken. Han var af Naturen saa rigt udrustet, at han ligesom med legende Lethed beherskede alle de Forskningsomraader, som han maatte undersøge for at opklare sit Folks Fortid. Altid med Geniets Skabertrang higende frem mod nye Syner, mod nye Fund, hvor den uløste Gaade lokked ham, fordi den var uløst. Utrættelig i at rydde Vei til alle Sider. Aldrig svigtende under Byrden af de tungeste Stene, som maatte sankes sammen for at lægge Grunden under Byrden af det sværeste Tømmer, som skulde slæbes frem for at tømre Historiens Bygning.

Ja Munch tilhørte som Forsker og historisk Rydningsmand ikke sit Fædreland alene. For dets Skyld fulgte han de gamle Vikingers Spor til Britanniens Strande, trængte som de overalt erobrende frem, læste Mindeordene over dem paa Isle of Man's Kors, drog frem ukjendte Beretninger om dem af Skotlands Bibliotheker, rakte skotske og engelske Videnskabsmænd en hjælpende Haand. Og mens Munch i sin Forskning fulgte de gamle Nordmænds veie fjernt mod sydøst lige til Konstantinopel og til det Hellige Land, ryddede han op i den ældste svenske og russiske Historie. Af de første tyske Videnskabsmænd var Munch anerkjendt som en jævnbyrdig Forsker, der kastede Lys over alle Germaners Sagnhistorie, Mytologi og Sprog. Jeg saa ham i Berlin staa med løftet Hoved i en Kreds af de ypperste Sprogforskere, hædret som en ven af Germanisternes gamle Mester, Jacob Grimm. Da Munch kom til

Rom, fik han friere Adgang til de pavelige Arkiver end nogen Protestant før ham, og Overbestyreren Pater Theiner, som selv var en lærd Historiker, fandt i Munch en kundskabsrig Medhjælper. Paa grund af alt dette er Munchs Minde inderlig knyttet til Historiens Stad, til Rom.

Det er Videnskabsmændenes store Opgave at sprænge de nationale Skranker, at forbinde Folkene og bidrage til, at Freden i en sen Fremtid, om Gud vil, kan blive tryg mellem Folkene.

Men Videnskabsmændene har tillige sin Pligt, sin Glæde og sin Løn i efter Evne at fremme Udviklingen hos det Folk, de ved Æt og Fødsel tilhører, i at sprede Lys hos sit eget Folk. Og om ingen gjælder dette mere end om den nationale Histories Forskere. Derfor skal P. A. Munchs Navn først og fremst mindes i Norge. Han skal mindes hos os, fordi han i norsk historisk Videnskab og i alle dens Hjælpevidenskaber har været en Forsker, mere omfattende, med vældigere Kraft arbeidende i en jærnfast Hukommelses Rustning, udstyret med rigere Kombinationsevne end nogen anden. Han har i norsk Fortidshistorie været allesteds nærværende, overalt ryddende, samlende, fremad drivende. Næsten paa alle Punkter er og bliver han den nødvendige Forudsætning for andre, som i vor Historie med kontemplativ filosofisk Ro grunder over Begivenhedernes Aarsager og Følger. Han er og bliver den nødvendige Forudsætning for andre, som i kunstnerisk Form fremstiller de store Hoveddrag i vort Folks og vort Sprogs historiske Udvikling.

Munch har selv fremdraget, udgivet og med værdifulde Oplysninger ledsaget en lang Række af Kildeskrifter til

Norges ældre Historie og Bebyggelsesforhold. I sit store Værk «Det norske folks historie» er Munch vor paa alle Veie kjendte, kyndige Fører gjennem de mange Aarhundreder lige fra den fjerneste Oldtid, da skrevne Ord først nævner Mænd, som byggede i Norge, og lige til Udgangen af 14de Aarhundred. Munch tager saa godt som alle ydre Begivenheder med. Han trænger overalt selv frem til Kilderne og kaster som Kritiker Lys over disse.

Det første Afsnit af det norske Folks Historie, før Norge blev samlet til ét Rige og før Island blev bebygget, har vel stillet de alsidigste Krav til Forfatteren. Her hvor der skulde gjøres Rede for den nordiske Folkestammes Oprindelse og Forhold til dens Frænder, for den tidligste Bebyggelse paa norsk Grund; for Folkets ældste Kultus, Tro og Sagn, her maatte Historikerens Evner og Kundskaber forenes med Sprogforskerens, Etnografens, Geografens, Religions- og Sagnforskerens. Og overalt har Munch her udfoldet mærkelige Kundskaber, vist Skarpsind og Kombinationsevne; men vel ogsaa ofte været altfor snar til at ville bygge historiske og etnografiske Kjendsgjerninger paa Sprogforhold og gamle Indskrifter, paa uhistoriske Sagn og Digte.

I sin Histories andet Afsnit, Sagatiden, er Munch den videnskabelige Leder gjennem Sagalitteraturen, den kritiske Ordner, den livlige Gjenfortæller. Gjennem dette Afsnit har Munchs store Værk vistnok mest fundet frem til hele det norske Folk, fordi Sagaens mesterlige Menneskeskildring her overalt giver rigt Lys og vidunderlig skiftende Farve, stiller os de handlende Personer lyslevende for Øie. Denne Sagaskrivnings Udvikling belyser Munch klart og grundig.

Saa kommer endelig det sidste Afsnit, som rækker indtil Kalmar-Unionen. Det norske Folks Historie i det Tidsrum, da dets selvstændige historiske Liv alt mere og mere snævrede ind og stilnede af, alt mere og mere bestemtes ikke af det selv, men andetstedsfra, fra de andre nordiske Lande, fra England, Tyskland og fra Rom. Ingensteds har Munch kanske udfoldet en saa beundringsværdig rastløs og udholdende Arbeidskraft som her, i saa høi Grad vist sig som den ryddende og byggende Mester. Thi her var Grunden før ham endnu ikke fast lagt. Her maatte Munch i stadig Uro selv hente Bygstenene fra Sverige og Danmark, fra Tyskland og Rom. Optegnelserne blev ordnede og Fremstillingen skreven snart i Udlandet, snart paa hjemlig Grund. Hist ude stundom i en Jernbanekupé, hvor Skrivebordet var Ryggen af den Bænk, som skilte Munch fra hans Nabo i Kupéen. Her hjemme tildels i det landlige Fristed, som Thomas Johannessen Heftyes Gjæstfrihed aabnede for Munch. Om Dagen var han her sammen med de Unge, Kvinder og Mænd, midt oppe i alskens Moro. Men i sene Nattetimer, naar alle andre var gaaet til Ro, sad han ved sit Arbeide ene i sit Rum.

Under sine Forskninger om det norske Folks Fortidsliv søgte Munch tillige tilbage til Retsudviklingens Kilder og fulgte Lovgivningen i dens Gang.

Ogsaa som Geograf og Karttegner var han virksom paa hele den Grund, hvor norske Mænd bygger eller i Fortiden har bygget.

Han havde en mærkelig Evne til at anskueliggjøre sig Stedernes geografiske Beliggenhed. Det fortælles, at han første Dag, han var kommen til Bergen, fra et høitliggende

Sted i Omegnen til alle Sider pegede paa de Punkter, som var historisk mærkelige.

Munch har givet de fortræffeligste geografiske Oplysninger om de gamle Nordmænds Nybygder i og ved Skotland.

Han har reist Skiringssals Handelsplads af dens Grus for vort indre Blik, saa vi ser det brogede Liv under Markedet der, da Handelsmænd fra Nordland og Hedeby mødes med Bygdens Bønder og med Kongsmænd fra Geirstad.

Munch har først iagttaget de store Hovedlag i vore Stedsnavnes Dannelse. Han har ved Norges historiske Geografi overalt draget de første raske Rids, kun alt for raske, hvor Oluf Rygh siden paa en paalideligere Grund murede op en Bygning, som det ikke blev ham forundt at fuldføre.

Munchs Interesse og Arbeidskraft omfattede ogsaa de synlige Levninger af Fortidens Mænds Virksomhed, baade de Oldtidsgjenstande, som groves frem af Jordens Muld, og de Bygninger, som i gamle Dage reistes af Kunstnerens Haand. Fremfor alt syslede han med det stolteste norske Mindesmærke, med Trondhjems Domkirke. Ogsaa her gav han rige Impulser, som fik Betydning for yngre Forskere.

Munch var lige saa meget Sproggransker som Historiegransker. Han tolkede norske Personnavne i deres Oprindelse. Han var Grammatiker, kritisk Tekstudgiver, Runegransker. Han omfattede ogsaa i alle disse Fag ikke alene Norge, men hele Norden og tillige de tilgrænsende germanske Omraader. Ja han bidrog væsentlig til at indføre den nyvundne sprogsammenlignende Metode i vor norske Videnskab.

Med genialt Skarpsind fremsatte han den første viden-

skabelige Tolkning af de ældste norske Indskrifter, som giver Vidnesbyrd om det Maal, som her taltes, før Norges Rige blev samlet.

Og P. A. Munchs Navn skal mindes i Norge, fordi han var den centrale Skikkelse i hele den Bevægelse, som lidt før og efter Midten af 19de Aarhundred søgte at vække, styrke og til alle Sider levendegjøre hos vort Folk dets historiske Sans, Bevidstheden om dets levende Forbindelse med det norske Folks Fortidsliv. Munchs Navn skal mindes her i Norge, fordi vi ved at mindes ham mindes en Kreds af Mænd, som vi ser samlede om ham som om Høvdingen. Jeg nævner blandt dem *Rudolf Keyser*, Munchs Lærer, hvem Munch tilegnede «Det norske Folks Historie». De blev Medarbeidere, uagtet Keyser var en fra Munch vidt forskjellig Natur, mindre omfattende, roligere og mindre fremadskridende. Keyser var det, som først indførte Studiet af vort gamle Sprog og af den i dette skrevne islandske og norske Litteratur ved vort Universitet. Han virkede mere end Munch gjennem Forelæsninger. De var omhyggelig udarbeidede og fremførte i en sirlig Form, medens Munchs Forelæsninger tidt havde Improvisationens Formløshed, stundom dens Friskhed med tindrende Glimt ind imellem.

Til Munch og Keyser sluttede sig Historikeren *Lange*, Sprogforskerne *Unger* og *Fritzner*.

Ved Midten af forrige Aarhundred blev der en udbredt og ivrig Virksomhed for at optegne og bevare eller forme, hvad der hos den norske Almune var gjemt af norsk Sprog, af Sagn, Eventyr og Folkeviser. Man vilde herigjennem paa den ene Side vinde Udbytte for den videnskabelige

Undersøgelse af Folkeeiendommeligheden, dens Liv og Udvikling gjennem Tiderne; paa den anden Side vilde man derved styrke den aandelige nationale Selvstændighed. I denne Virksomhed var P. A. Munch den overalt drivende og indflydelsesrige videnskabelige Mellemmand.

Munch besørgede en ny Udgave af «Norske Viser og Stev». Han stod i livlig Meningsudveksling med *Asbjørnsen* og *Jørgen Moe*. Han virkede med til, at *Landstad* fik udgivet sin Samling af Folkeviser fra Telemarken.

Med Munch i nær Forbindelse stod ogsaa en af de mærkeligste Nordmænd i denne Tid, en Mand, jeg nævner med Ærbødighed og Tak, Søndmørsbonden *Ivar Aasen*. Munch støttede fra første Færd paa enhver Maade Ivar Aasen, søgte overalt ved sin videnskabelige Autoritet at faa ham anerkjendt.

Munch fulgte altid med levende Interesse Undersøgelserne om de norske Folkemaals Liv i Nutiden, om deres Forhold paa den ene Side til det gamle norsk-islandske Litteratursprog, paa den anden Side til Nutidens Nordmænds Skriftsprog. Bevægelig som Munch altid var, har han i sin Opfatning af dette Forhold gjennem en lang Række af Aar svinget mellem at betragte og fremstille Spørgsmaalet fra vidt forskjellige Synspunkter.

I 1848, da Aasen har udgivet «Det norske Folkesprogs Grammatik», er Munch saa overvældet af Glæde over de Fund, som Aasen har gjort, at hans alsidige Kritik er bleven tagen fangen. Han udtalte dengang, at «det er utvivlsomt, at en Ophøielse af vort Folkesprog til Skriftsprog, eller Opstillingen af et norsk Skriftsprog i det væsentlige stemmende med Oldsproget, men forstaaeligt for enhver Almuesmand, der har anvendt

halvt saa megen Tid paa at lære Bogstaveringen, som han nu maa anvende paa at lære dansk, . . . er med en Ledetraad som [Ivar Aasens Grammatik] endog forholdsvis temmelig let.» Munch raadede endog Aasen til at føre Folkesprogets Skriftform nærmere op til den for det gamle Litteratursprog gjældende Betegnelse af Lydene.

Men i 1862 taler Munch om dette Forhold fra et ganske andet Standpunkt. Han er i Mellemtiden mere og mere blevet en europæisk Videnskabsmand. Hans egne Forskninger har nu ført ham nærmere frem imod den nyere almeneuropæiske politiske Historie og imod Nordmændenes Forhold til denne.

Under Ophold udenfor Norge, i Berlin, i Wien, i Rom har Munch været i mangesidig Forbindelse med de ypperste Sprogforskere og Historikere, ogsaa med mange andre fremragende Personligheder. Derved er hans Syn for den moderne Udvikling blevet udvidet og klaret, hans alsidige Kritik skjærpet. Men paa samme Tid, som Munchs Fod løsnede fra Fædrelandets Grund, er vel ogsaa hans Samfølelse med vort Vestlands Fiskere, med vore Fjældfolk og med deres i meget om Middelalderen mindende Kultur bleven svagere. I 1862 udtaler Munch om Sprogforholdene i Norge i 14de Aarhundred bl. a.: at Opløsningen af det gamle paa Bøiningsformer rigere Sprog i Norge og Udjævningen af mange af dets Særegenheder ved Blanding med de nærmestbeslægtede mindre oprindelige Sprog er i Overensstemmelse med det, som fandt Sted overalt andensteds i Europa. Det er, som han nu mener, af Udviklingen overalt i Europa «klart, at naar det nyere danske Sprog selv i hin ældre, mere uformelige Skikkelse, hvori vi kjender det fra 13de

og 14de Aarhundred, kom i Berørelse med det svenske og norske, maatte det som ungdommeligere, friskere og belivet af den nyere Kulturbevægelses Aande faa Overhaand over hine, der nu egentlig tilhørte en forgangen Kulturperiode og stod ligeoverfor det som udlevede Oldinge mod en Yngling eller som en uddøende Vegetation mod en fremskridende». «At Sprogindvirkningen fra Danmark paa Grund af de politiske Forhold blev noget stærkere end den ellers vilde have været, og at derfor den Sprogforandring, som under alle Omstændigheder vilde være uundgaaelig, saa sandt som Sverige og Norge ikke vilde have stillet sig udenfor hele den nyere Kulturbevægelse, blev noget fremskyndet, er i sig selv,» siger Munch nu, «med al den Kjærlighed og Ærbødighed, vi maa have for Fædrenes ærværdige Sprog og herlige Litteratur, saalangt fra at beklage, at vi meget mere maa være Forsynet taknemlige, fordi det saa meget snarere bragte os ud af en forældet, hensygnende Kulturperiode og stillede os ved Begyndelsen af en nyere og friskere.»

Ogsaa denne P. A. Munchs nyere Opfatning og Udtalelse turde have sin Ensidighed og sine Overdrivelser. For ikke at nævne andet, tager han her ikke Hensyn til, at det danske Sprogs Ordforraad og Udtryksmaade var præget af Naturomgivelser og Livsforhold, som var væsentlig forskjellige fra de for en stor Del af det norske Folk bestemmende, saa at det danske Sprog først efter talrige Forandringer og kun gjennem mangesidig norsk Indflydelse kunde komme til fuldt ud at egne sig for os. Ligesaa lidet tager Munch her Hensyn til, at Sprogkløften mellem de forskjellige Lag af det norske Folk baade af de anførte Grunde og paa Grund af de afvigende Lydforhold flere Steder blev

saa stor, at den maatte hemme en *samlet* Udvikling. Ivar Aasens Navn er endnu et Skillemærke mellem os, men det skal engang blive et af alle Nordmænd høit hædret Navn.

Jeg tænker mig, at dette skal blive saa paa en Tid, da den Slægt, hvortil jeg hører, forlængst er gaaet bort. Da skal som *norsk* Sprog af *alle* Nordmænd det *Tungemaal* anerkjendes, som staar i inderlig Samklang med Folkevrimmelens Tale der, hvor de arbeidende og praktisk virkende Nordmænds Liv pulserer stærkest og alsidigst. Det Sprog, som er beaandet af de ypperste norske Videnskabsmænd og Kunstnere, Tænkere og Statsmænd; Wergelands, Welhavens og Bjørnsons Sprog. Det Tungemaal, som navnlig af Ibsen er blevet fæstet i sit norske Særpræg og som først og fremst gjennem hans Ord har baaret Bud til Europa om norsk Tænkning og Kultur.

Det Maal, som blev fæstet i Lovens Ord paa Eidsvold 1814 og i Kristiania 1905. Det Maal, som paa Grund af alt dette i Sandhed er og skal være norsk Sprog. Men dette Sprog skal da have faaet nyt Liv, ny Kraft og ny kvægende Friskhed fra sprudlende Strømme, som *Ivar Aasen* har ledet frem fra de gamle Kilder ved Fjæld og Fjord. Dette Fremtidens norske Sprog skal navnlig for Vestlandets og Fjældets Stamme have en mere hjemlig Tone, fordi det er inderligere i Samklang med Sang og Tale, som klinger i Sjælen fra Barndommens Færden i Dal og ved Strand.

Paa den Tid, naar dette er fuldbyrdet, skal alle Nordmænd, som anerkjender og fremhæver Kultursprogets Betydning, kunne takke og hædre Ivar Aasen, som har lært os at kjende Folkemaalet i de norske Bygder, Ivar Aasen,

den Mand, som tillige har udtalt, at det «ikke er nødvendigt, at det, som skal tiltale Almuen, netop skal være forfattet i dens eget Maal; men at det derimod er nødvendigt, at det maa være i Folkets Aand, at det maa indeholde saadanne Tanker, som Folket kan tilegne sig, og fremtræde i en saadan Form, at den rette Mening er klar og fattelig for alle».

Mindet om *P. A. Munch* er ikke et halvglemt Fortidsminde for os. Hans Aand er end hos os i vor Nutidsgjærning. Da jeg i 1905 fra Akershus hørte Drønnet af de Skud, som bar Bud om, at en egen Konge for Norges Rige var valgt efter et halvt Aartusinds Mellemrum, en Konge, som skulde bære det samme Navn som norske Konger af Harald Haarfagres Æt, da skjød den Tanke gjennem mig, at nu var en Gjærning gjort, som var fyldt af den gamle Sagas Liv og Aand. Da blev det mig klart, at P. A. Munch og Historikere, som end lever blandt os, havde været med til at mure den Bue, som skal hvælve sammen Norges Riges Oldtidshistorie med dets Nutid til ét Hvælv, hvorunder der om Skjæbnens Magter vil, skal, naar Frænder i Enighed samles, lyde Takkens Ord til den Mægtige, som er al Freds Fyrste.

Derfor skal P. A. Munchs Navn end idag mindes i Norge.

*

Norske Studenter! Til de unge vender jeg mig. Til Eder, som med Minder og Indtryk fra svundne Tider skal være med til at vække nye Tanker og nyt Liv i vort Folk, til at bygge dette Folks Fremtids-Historie. Jeg beder Eder: Lad ikke Mindet om *Peter Andreas Munch* dø i Norge. Gaa I foran, saa Nordmænd nu kan slutte sig sammen for at

værne om hans Minde og for at gjøre det levende hos os. Den praktiske Opgave, som jeg gjærne vil stille Eder, bør ikke gjælde for løst, før P. A. Munchs Navn er udtalt ved Kristiania Videnskabsselskabs Hundredaarsfest i 1957 saa høit, at det norske Folk hører det; Arbeidsudvalgets Virksomhed skal ikke blive afsluttet, før alle i 1957 kan se et Mindesmærke, som er sat for P. A. Munch. Jeg vil her forøvrigt intet afgjøre om dette Mindesmærkes Art eller om, hvor snart det skal reises. Som en Mulighed har jeg tænkt mig, at i 1910 paa Hundredaarsdagen efter Munchs Fødsel en Byste, som fremstiller hans ædle Drag skal faa sin Plads paa vort Universitets Grund, og at man tillige fra nu af og idetmindste indtil 1957 samler til et Fond, som skal bære Munchs Navn; et Fond til Fremme af alle de fædrelandske videnskabelige Studier, som Munch har fremmet, til Støtte for Granskninger i Norges og Nordens Historie, Sprog, Arkæologi, Geografi, og tillige til Belysning af Munchs egen Gjærning. Om alt dette vil jeg intet afgjøre. Heller ikke vil jeg afgjøre noget om et saadant Fonds Forhold til det Legat ved vort Universitet, som nu bærer Munchs Navn.

Jeg beder Eder kun, norske Studenter! om at træde i Forbindelse med andre Foreninger, som f. eks. Videnskabsselskabet i Kristiania, «Den historiske Forening», «Foreningen til norske Fortidsmindesmærkers Bevaring», ogsaa med Foreninger i andre norske Byer, for i Aar at faa valgt et Arbeidsudvalg, hvis Opgave det skal være at *faa sat Peter Andreas Munch et værdigt Mindesmærke i Norge.*

